

fit mentio in insigni illa epistola sancti Sophronii ad Sergium CP. interpolatione, quam doctissimus Joannes Cotelierius edidit ex Regio cod. in notis tomi I *Monum. Eccles. Græcæ*, quamque hic denuo Græce Latineque recitare supervacaneum fore non puto. Post hæc itaque sancti patriarchæ Hierosolymitani verba, quæ leguntur t. VI *Concil. Labb.* col. 91: Καὶ τὴν ἀσέβειαν σύστοιχοι, habetur in laudato codice: Πρὸς τοῦτοις ἀνάθεμα ἔστωσαν καὶ κατάθεμα, Κύριος ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μοιχῆς ἀθεσμότατος, Θεόδωρος Φαρανίτης, Σέργιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἄνωριος Ῥώμης, οἱ τῆς τῶν Μονοθελητῶν αἰρέσεως ἀρχηγοὶ καὶ συνήγοροι· Πύρρος, Παῦλος, Πέτρος, οἱ τῆς βασιλίδος πρόεδροι, τῆς ἀσεβείας δὲ πρόβολοι, ἑαυτοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ μαχεσάμενοι· Μακάριος Ἀντιοχείας, καὶ Στέφανος ὁ τούτου μαθητῆς, καὶ ἀποναίας διδάσκαλος Πολυχρόνιος, νέος Σίμων μάγος· καὶ ὁ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν μέχρι νῦν τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενος, Ἀρμάσιος, τὸ κάθαγμα, οἱ τε σὺν αὐτοῖς αἰρετικοὶ, καὶ τῆς ὀρθοδοξίας πολέμιοι, Σαρακηνικῶ φρουάγματι σεμνυνόμενοι· *Præter hos anathema sint et catathema Cyrus Alexandrinæ Ecclesie scelestissimus adulter, Theodorus Pharanita, Sergius Constantinopolitanus, Honorius Romanus. Monotheletarum hæresis duces et patroni, Pyrrhus, Paulus, Petrus, regie quidem urbis antistites, verum impietatis propugnatores; secum et cum veritate pugnantes; Macarius Antiochenus, ejusque discipulus simulque amentie magister Stephanus; Polychronius, novus Simon Magus; et qui Alexandria adhuc veritatem oppugnat Harmasius piacularis homo, quique cum illis hæretici atque orthodoxæ fidei hostes; Sarraceno fastu elati.* Hoc postremo loco discimus, qui essent Harmasitæ illi, quorum mentio fit in scholio ad Anastasii *Hodegum*, p. 252: Οὕτως ἀρμόσασθε πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὸν προκείμενον σκοπὸν, τοὺς μὲν Ἰακωβίτας, περὶ φύσεως· τοὺς δὲ Ἀρμασίτας, περὶ θεανδρικῆς ἐνεργείας· *Sic ad propositum modum finemque agite, contra Jacobitas quidem, de natura: contra Harmasitas vero de operatione theandrica.* Ubi sane puri puti Monotheletæ, a Monophysitis seu Jacobitis, diversi indicantur: qui tamen iidem prorsus non erant ac Maronitæ Libani montis ejusque viciniae incolæ, qui ea ætate *Mardaitæ* audiisse referuntur. In illo additamento Honorius quidem de more censetur inter Monotheleticæ hæresis patronos et duces. Cæterum Damascenus noster eum omisit in opusculo *De recta sententia*, et in alia fidei Expositione, quam posthac Latine saltem dabimus ex interpretatione Arabica. S. Germanus CP. in synodo centum episcoporum, quam celebravit circa annum 715, anathemati subjecit, Σέργιον, Κύρον, Πύρρον, Πέτρον, Παῦλον, καὶ Ἰωάννην. *Sergium, Cyrum, Pyrrhum, Petrum, Paulum et Joannem*, nuperum scilicet decessorem suum, prætermisso Honorio, ut colligitur ex libello Synodico, syn. 137. Hunc itidem excusatione dignum esse innuit Eutychius Alexand. t. II *Annal.* p. 329 et 330. Ambo utique, quantum capio, propter apologias quas sanctus Maximus pro ejus defensione scripserat.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ ΧΡΙΣΤῷ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ

ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ· ΕΞ ΕΠΙΔΡΟΜΗΣ ΔΕ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΔΥΟ ΦΥΣΕΩΝ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΜΙΑΣ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ.

529 EJUSDEM

DE DUABUS IN CHRISTO VOLUNTATIBUS

ET OPERATIONIBUS, DEQUE NATURALIBUS RELIQUIS PROPRIETATIBUS
UBI OBITER DE DUABUS NATURIS ET UNA HYPOSTASI.

1. Qui duas naturas et unam personam in Deo A α'. Οἱ δύο φύσεις καὶ μίαν ὑπόστασιν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦντες, διπλᾶ μὲν καὶ διάφορα τὰ τῶν φύσεων φυσικὰ ἰδιώματα συνομολογεῖν ὀφείλουσιν, ἀπλᾶ δὲ τὰ τῆς ὑποστάσεως. Ἀμήχανον γὰρ φύσιν συστήναι ἔκτος τῶν κατ' αὐτὴν φυσικῶν ἰδιωμάτων, συγκριτώντων τε

VARIE LECTIONES.

* Basil. καὶ αὐτῶν.

αὐτὴν, καὶ ἀποδιαιρούντων ἐκ τῶν λοιπῶν φύσεων· ὧν τὸ ἄθροισμα ἐν ἐτέρῳ οὐ θεωρηθήσεται ^b εἶδει. Ἀδύνατον δὲ αὖ πάλιν, τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ^c μὴ κεχρησθαι τοῖς χαρακτηριστικοῖς καὶ συστατικοῖς αὐτῆς, καὶ ἀφοριστικοῖς ἐκ τῶν λοιπῶν [ὁμοειδῶν ^d] ὑποστάσεων· τοῖς ὑποστατικοῖς, φημί, ιδιώμασι ^e. Συμβεβηκότα δὲ ταῦτα καὶ ἐπουσιώδη καλεῖν ἔθος τοῖς περὶ ταῦτα δεινοῖς, ὧν τὸ ἄθροισμα ἐφ' ἐτέρας ὑποστάσεως θεωρηθῆναι ἀμήχανον. Πᾶσα ὑπόστασις σύνθετος ἐκ διαφόρων φύσεων συντεθειμένη, τὰ φυσικὰ ιδιώματα τῶν τοιούτων φύσεων κατ' ἀνάγκην ἔχει· καὶ σύγχυσις θεωρεῖται ^f ἐν τῇ ἐνώσει. Τὸ γὰρ πῦρ, καὶ τὸ ὕδωρ ἐναντία εἶσι παντελῶς· τὸ μὲν γὰρ πῦρ θερμὸν καὶ ξηρὸν, τὸ δὲ ὕδωρ, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν· ἀλλ' ἡνίκα συντεθῆ σῶμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, τὰς τέσσαρας ἔχει ποιότητας, θερμότητα, καὶ ξηρότητα, καὶ ψυχρότητα, καὶ ὑγρότητα. Εἰ οὖν ἐνθα σύγχυσις θεωρεῖται, ἀνάγκη θεωρεῖσθαι τὰ φυσικὰ ιδιώματα τῶν συνθέτων ^g, πῶσφ μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀσυχυτοῦ ἐνώσεως.

β'. Φύσις μὲν γὰρ φύσει συγκρίνεται, καὶ φύσεως διαφέρειν λέγεται, ἥτοι εἶδος εἶδους, ταῖς οὐσιώδεσι καὶ φυσικαῖς διαφοραῖς. Ὡσαύτως ὑπόστασις ὁμοειδεῖ ὑποστάσει συγκρίνεται καὶ διαφέρειν τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων λέγεται, τοῖς τῶν ὑποστάσεων χαρακτηριστικοῖς ιδιώμασιν· οὐ μὴν ὑπόστασις ἑτεροειδεῖ ὑποστάσει συγκρίνεται, ὡς ὑπόστασις. Τὰ γὰρ ὑποστατικὰ τοῦ Πέτρου τυχόν ιδιώματα, πρὸς τόνδε τὸν βούν συγκρινόμενα, φύσιν μᾶλλον ἀφορίζει, καὶ οὐχ ὑπόστασιν· οὐ γὰρ λέγομεν διαφέρειν τόνδε τὸν ἄνθρωπον τοῦδε τοῦ ἵππου, ὅτι ὁ μὲν φαλακρὸς, ὁ δὲ εὐχαίτης· οὐδὲ ὅτι ὁ μὲν μακρὸς, ὁ δὲ κολοθός· ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν λογικὸς, ὁ δὲ ἄλογος· οὐδὲ ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦδε, ὁ δὲ τοῦδε. Εἰ δὲ εἴπομεν, ὅτι ὁ μὲν υἱὸς Νέστορος ἐστίν, ὁ δὲ υἱὸς τοῦδε τοῦ ἵππου· καὶ ὁ μὲν σοφός, ὁ δὲ ἄσοφος, φυσικὰ διαφορὰι τάττονται. Αἱ γὰρ ὑποστατικαὶ διαφορὰι τῶν ἀνθρώπων πρὸς ὑποστατικὰς διαφορὰς ἵππων, φυσικὰ καὶ λογίζονται· διὰ καὶ ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ τοῦ σώματος σχῆμα, καὶ ὁ τῆς ὄψεως, εἶπουν τοῦ προσώπου, χαρακτήρ, καὶ τὸ εἶναι αὐτὸν υἱὸν τῆς Παρθένου, πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἀσχημάτιστον, οὐχ ὑποστάσεων ἐστίν ἀφοριστικά, ἀλλὰ διαφόρων φύσεων. Ὅτε γὰρ ἐκ δύο φύσεων μία ὑπόστασις σύνθετος γένηται, ταῦτά τε κάκειναι· τουτέστι τὰ τε τῆς θείας φύσεως [φυσικὰ τε καὶ ^h] ὑποστατικὰ ιδιώματα, τὰ τε τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως ὑποστατικὰ γίνεται ⁱ.

γ'. Σοφῶς ^j οὖν ὁ Δημιουργὸς φύσεων τε, τουτέστι τῶν εἰδῶν, πλείστην διαφορὰν ἐποίησατο, πρὸς ἐν-

A naturales, a quibus constituitur, et a cæteris naturis distinguitur: ita ut universæ nunquam in alia specie considerentur. Fieri rursus non potest, ut una et eadem persona designantibus suis constituentibusque, ac discernentibus a cæteris ejusdem speciei personis, proprietatibus personalibus, inquam, careat, quas eruditi accidentia et adventitia vocare solent, quæque universæ in una alia persona nunquam reperiuntur. Natura omnis composita, ex diversis naturis constans, naturarum illarum proprietates necessario complectitur; tametsi confusio in unione occurrat. Quanquam enim ignis et aqua omnino contraria sunt; estque ignis calidus ac siccus; aqua vero frigida et humida: cum tamen conflatur corpus ex quatuor elementis, quatuor habet qualitates, calorem, et siccitatem, et frigus, et humorem. Si igitur ubi confusio perspicitur, naturales rerum ex quibus compositio fit, proprietates perspicere necesse est; quanto magis in ea conjunctione quæ confusionis omnis experta est!

2. Enimvero natura cum natura comparatur; atque ab alia natura, id est, species a specie, essentialibus naturalibusque differentiis secerni dicitur. Similiterque hypostasis cum ejusdem generis hypostasi confertur, atque ab ejusdem speciei hypostasibus, per proprietates illas quibus hypostases sigillantur, differre dicitur: haud vero hypostasis, qua hypostasis, cum diversæ speciei hypostasi comparatur. Hypostaticæ enim Petri, v. gr., proprietates, si cum hoc bove conferantur, naturam potius, non hypostasim discernent. Neque enim hunc hominem ab illo equo differre dicimus, quod hic calvus sit, ille bene comatus; nec quod ille magno sit corpore, hic parvo: sed quod ille rationis sit compos, hic expertus: neque item quod hic hujus, ille illius sit filius. Sin hunc Nestoris, **530** illum equi filium dicamus: atque alterum quidem sapientem, alterum vero sapientiæ expertem, jam statuuntur naturales differentiæ. Hominum enim singulorum hypostaticæ differentiæ, si cum equorum hypostaticis differentiis comparantur, naturales censentur. Quamobrem etiam in Domino nostro Jesu Christo, si figuram corporis, vultusque aut oris lineamenta, et quod sit Virginis Filius, ad eam rationem referas, qua Dei Filius omnis expertus figuræ existit, non ad personas, sed ad naturas discernendas hæc pertinebunt. Quod enim ex duabus naturis una composita hypostasis efficiatur, tam hæc, quam illæ; id est, tam divinæ, quam humanæ naturæ, naturales pariter et personales proprietates, unius ac ejusdem personæ sunt proprietates hypostaticæ.

3. Sapienter igitur universi Conditor plurimas naturarum specierumve differentias procreavit ut

VARIE LECTIONES.

^b Nostri 2 ἐν οὐθετέρῳ ῥηθήσεται. ^c Reg. διαφέρειν. Noster chartac. διαφέρειν αὐτοῖς τοῖς. ^d Hanc vocem in solis codicibus nostris reperi. ^e In N. chart. additur ὑποστῆναι. ^f Basil. καὶ θεωρεῖται. Colb. θεωροῖτο. ^g Legc συντεθέντων, ut versus finem dissertationis, et sensus postulat. ^h Hæc cod. S. Hil. ⁱ Deest in Basil. ^j Basil. Colb. 1 σοφός.

tum sapientiæ, tum potentia suæ divitias ostenderet; quo injecta sui admiratione, desiderabilis amplius fieret; desideratus cogitaretur, et cogitatus intellectusque, ad divinam similitudinem transferret animal, quod mentis et rationis est participans¹; cujus gratia multitudinem specierum fabricatus est: « Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur². » Et: « A specie creaturarum per proportionem Creator comprehendi potest³. » Rursus vero in unaquaque specie hypostasium, cum differentiam, tum earum inter se convenientiam fecit: ita tamen ut convenientia quidem sit naturarum; quia hypostases omnes, quæ eidem speciei subjiciuntur, naturæ ratione coherent: hypostasium vero differentia, eo quod propter impressas quasdam proprietates inter se discrepant. Quoniam enim solitudo quidpiam est a consortio abhorrens et morosum; societas autem cum ejusdem naturæ rebus, dulce quiddam ac suave: quia omne animal diligit sui simile⁴; eam ob causam, prima hæc et sola beata, principio carens, atque immortalis natura, in tribus personis conspicitur: Aut enim subsistens Sapientia: « Ego sum, qua oblectabatur⁵; » nempe Deus et Pater, quamobrem non in singulis modo angelicarum virtutum ordinibus hypostases varias condidit, verum etiam in quacunque specie: uti naturæ communione consociatæ, invicem gauderent, ac naturali devinctæ consuetudine, mutuam sui curam gererent, amica erga se invicem necessitudine. Hypostasium autem differentia, quod cujusque est discernit, tum generis ratione, tum possessionis et rei: ut quisque quod suum est dignoscens, ejus curam agat, nec rem alienam uti suam invadat; et ut cujusque exstantia definiatur et innotescat. Operæ igitur pretium sit, ut qui de re aliqua moturus est quæstionem, primum cognoscat, quid illa sit; tumque sitne unum, an duo, exquirat. Hoc autem dico de Domini nostri Jesu Christi voluntatibus et operationibus, **531** necnon de proprietatibus reliquis, de quibus hic nobis quæritur. Quod ut fiat planius, dicamus primo quid

4. Natura quidem, secundum sanctos Patres, commune quiddam est et indefinitum; sive species specialissima; puta homo, bellua, volucre, equus, bos, canis: hypostasis autem quiddam est

A δειξιν τοῦ πλούτου τῆς αὐτοῦ σοφίας τε καὶ δυνάμεως ὡς ἂν θαυμαζόμενος ποθοῖτο πλέον· ποθοῦμενος δὲ νοοῖτο^κ· νοούμενος δὲ, θεοειδὲς ἀπεργάζοιτο τῆ νοερῶν ζῶον καὶ λογικόν· δι' ὃ καὶ τὰ πλήθη τῶν εἰδῶν ἐτεκτῆνατο· « Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται· » καὶ, « Ἐκ καλλονῆς¹ κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς καταλαμβάνεται. » Ὑποστάσεων δὲ πάλιν καθ' ἕκαστον εἶδος διαφορὰν τε καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας συνάφειαν ἐποίησατο· συνάφειαν μὲν φυσικὴν· πᾶσαι γὰρ αἱ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ὑποστάσεις, τῷ λόγῳ τῆς φύσεως ἦνονται· διαφορὰν δὲ ὑποστατικὴν· διακρίνεται γὰρ ἀλλήλων χαρακτηριστικοῖς τισιν ιδιώμασιν· ἐπειδὴ γὰρ τὸ μοναδικόν^μ, ἀκοινωνήτον καὶ ἀμεμίχτον, ἡ δὲ πρὸς τὰ ὁμοειδῆ κοινωνία ἡδὺ καὶ μεμίχιον· [πᾶν γὰρ ζῶον τὸ ὁμοιον ἀγαπᾷ·] καὶ αὕτη πρώτη ἡ [μόνη] μακαρία, καὶ ἀναρχος καὶ ἀνώλεθρος φύσις, τρισὶν ὑποστάσεσιν ἐνθεωρεῖται· φησὶ γὰρ ἡ ἐνουπόστατος σοφία· « Ἐγὼ εἰμι ἧ προσέχαιρεν· » ὁ Πατὴρ καὶ Θεὸς δηλαδὴ· διὰ τοῦτο καθ' ἕκαστον τάγμα τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων διαφόρους ὑποστάσεις ἐδημιούργησεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον εἶδος, ὡς ἂν κοινωνοῦντες ἀλλήλοις φύσεως^ν, χαρεῖεν ἐν ἀλλήλοις· καὶ φυσικῆ σχέσει συναπτόμενοι, ἀλλήλων κήδοιτο καὶ φιλικῶς πρὸς ἀλλήλους^ο διάκοιντο. Ἡ δὲ τῶν ὑποστάσεων διαφορὰ, τὸ οἰκεῖον διακρίνει τοῦ ἀλλοτρίου [οὐ ρ] κατὰ γένος καὶ κτῆμα· ὡς ἂν ἕκαστος τὸ οἰκεῖον ἐπιγινώσκων φροντίζοι, καὶ μὴ ἐπιβαίνοι ὡς οἰκεῖρ, τῷ ἀλλοτρίῳ· καὶ ὡς ἂν ἡ ἐκάστου ὑπαρξίς γνωρίζοιτο. Χρὴ τοιγαροῦν τὸν περὶ τίνος ποιούμενον ζήτησιν εἰδέναι πρῶτον^ρ, τί ἐστίν· εἴθ' οὕτως, εἰ ἐν ἡ δύο εἰσί. Τοῦτο δὲ φημι περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ζητουμένων, καὶ θελημάτων, καὶ ἐνεργειῶν, καὶ λοιπῶν ιδιωμάτων. Ἄλλ' ἵνα τοῦτο σαφέστερον γένηται, εἰπωμεν πρῶτον τί διαφέρει φύσις ὑποστάσεως· καὶ τότε ἀριδῆλως^ρ γνωσόμεθα, τὰ τε συστατικὰ τῆς φύσεως, καὶ τὰ τῆς ὑποστάσεως ιδιώματα. Καὶ εἶτα σκεψόμεθα, περὶ τῶν ἐν τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, εἴτε ἀπλᾶ εἴη, εἴτε διπλᾶ.

naturam inter et personam intersit; tuncque liquido cognoscemus, quænam naturæ, ac quænam hypostasis proprietates constituentes sint, ac tum deum, num ea, quæ in Domino nostro Jesu Christo existunt, simplicia sint, an duplicia, considerabimus.

D δ'. Φύσις μὲν οὖν ἐστὶ κατὰ τοὺς ἀγίους εἰπεῖν Πατέρας, τὸ κοινὸν καὶ ἀόριστον· ἦτοι τὸ εἰδικώτατον εἶδος· ὄλον, ἀνθρώπος, θηρίον, ζῶον, πτηνόν, ἵππος, βοῦς, [κύων.] Ὑπόστασις^σ δὲ, τὸ μερικόν,

¹ Vide Greg. orat. 34, p. 543. ² Rom. 1, 20. ³ Sap. xiii, 5. ⁴ Lib. 1 Rhet.; et viii et x Moral. ⁵ Prov. viii, 30.

VARIAE LECTIONES.

^κ Edit. ἐνοῖτο. Vetus interpr. desideratus uniat. ¹ Reg. ἐκ καλλονῆς καὶ μεγέθους. Sap. xiii, 5 ἐκ μεγέθους καλλονῆς. ^μ In Nostro additur τούτέστι τοῖς συμβεβηκόσι. Quod esse Scholium autumo. ^ν Ambo Nostri κοινωνῶσι, καὶ φυσικῆ σχέσει συναπτόμενοι ἀλλήλοις βοηθῶσι, καὶ φροντίζουσιν. Ἡ δὲ τῶν. ^ο Basil. πρὸς ἀλλήλων. Colb. 1 ἀλλήλοις. ^ρ Soli Nostri negationem οὐ habent. Combefisius legendum putat οὐ κατὰ γένος, καὶ κατὰ κτῆμα, vel ἀλλὰ κατὰ κτῆμα. Annon vero auctor significat discrimen esse personarum, ut quælibet id quod sibi ex genere, seu ortu proprium est, possideat. ^σ Nostri: πρότερον. ^τ Nostri φανερώς, expositio est vocis, ἀριδῆλως. ^ζ Reg. et Colbertini cum Basil. ὑπόστασιν. Vetus interpr. hypostasin.

καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑφ' ἑστέος, οὐσία τις μετὰ συμβεβηκότων, τὴν καθ' αὐτὸ ὑπαρξίν, ἰδιαιρέτως καὶ ἀποτετμημένως τῶν λοιπῶν ὑποστάσεων, ἐνεργεία καὶ πράγματι, κληρωσαμένη· τὸ κοινωνοῦν μὲν τοῖς ὁμοειδέσιν ἀτόμοις τῷ λόγῳ, τῆς φύσεως· συμβεβηκόσι δὲ τισὶ καὶ χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασι τὴν πρὸς τὸ ὁμοφυές τε καὶ ὁμοειδές ἄτομον, ἔχον διαφοράν. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, φύσις ἐστὶ τὸ κοινόν· οἷον ἡ ἀνθρωπότης.¹ Ὁ Πέτρος γὰρ ἀνθρωπός ἐστι, καὶ ὁ Παῦλος, καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἄνθρωποι. Ὑπόστασις δὲ, τὸ μερικόν· ὁ δεῖνα. Ὁ Πέτρος ὑπόστασις ἐστὶ, καὶ ὁ Παῦλος ἄλλη ὑπόστασις. Οὐκέτι δὲ ὁ Πέτρος φύσις [ἄλλη] καὶ ὁ Παῦλος ἄλλη φύσις· ἀλλ' ὁ Πέτρος ὑπόστασις, ἔχων τελείαν τὴν αὐτὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος, διὸ καὶ τέλειός ἐστιν ἄνθρωπος. Καὶ ὁ Παῦλος ἄλλη ὑπόστασις ἐστὶν, ἔχων τελείαν τὴν αὐτὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ τὴν μὲν φύσιν τὴν αὐτὴν τελείαν ἔχει ἐκάστη ἀνθρώπων ὑπόστασις, οὐ τὴν αὐτὴν δὲ ὑπόστασιν.² Οὐδὲ γὰρ μίαν ὑπόστασιν ἔχουσι πάντες οἱ ἄνθρωποι. Ἄλλος γὰρ ἐστὶν ὁ Πέτρος, καὶ ἄλλος ὁ Παῦλος. Ἄλλη ὑπόστασις καὶ ἄλλη· οὐκ ἄλλη δὲ φύσις ὁ Παῦλος, καὶ ἄλλη ὁ Πέτρος· πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι μιᾶς φύσεως εἰσιν [οὐχὶ δὲ ὑποστάσεως. Ὁμοίως καὶ ὁ ἵππος, ὁ λευκός, καὶ ὁ ὄξυς· ὡσαύτως καὶ ὁ βοῦς ὁ μονόκερως, καὶ ὁ κύων ὁ μικρός, καὶ ὁ λέων ὁ χυλός.] Καὶ ταῦτα μὲν περὶ φύσεως καὶ ὑποστάσεως πρὸς τὸ παρόν. Εἰπωμεν δὲ καὶ τί ἐστὶ φυσικὸν ἰδίωμα, καὶ τί ἐστὶν ὑποστατικὸν ἰδίωμα, καὶ τὴν τούτων διαφοράν.

ε'. Φυσικὸν μὲν οὖν ἰδίωμα ἐστὶ, τὸ τὴν φύσιν συνιστῶν, οὗ χωρὶς οὐ δύναται συστήναι ἡ φύσις, ἧς ὑπάρχει ἰδίωμα· οἷον τὸ ζωτικόν, τὸ λογικόν,³ τὸ θελητικόν, τὸ αἰσθητικόν, τὸ βαδιστικόν, τὸ ἀναπνευστικόν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὁ γὰρ μὴ λογιζόμενος, οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος. Οὐκ ἐγένετο γὰρ ἄνθρωπος μὴ λογιζόμενος, εἴτε καλῶς, εἴτε κακῶς. Ὁμοίως οὐδὲ ὁ μὴ αἰσθανόμενος, μηδὲ βαδίζων, μηδὲ ἀναπνέων. Φυσικὸν οὖν ἰδίωμα ἐστὶ τὸ συνιστῶν τὴν φύσιν, καὶ χωρίζον εἶδος ἀπὸ εἶδους, τουτέστι φύσιν ἀπὸ ἄλλης φύσεως, καὶ ἐν ἐκάστη ὑπόστασει τοῦ αὐτοῦ εἶδους θεωρούμενον· οἷον τὸ λογικόν. Συνιστᾷ γὰρ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἐν τῷ ὄρω αὐτοῦ λαμβανόμενον. Ἀνθρωπος γὰρ ἐστὶ, ζῶον λογικὸν θνητόν· καὶ χωρίζει τὸ λογικόν, τὸν ἄνθρωπον ἐκ πάντων τῶν ἀλόγων· καὶ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος λογικός ἐστὶν. Ὁ γὰρ μὴ ὢν λογικός οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος· ἀδύνατον γὰρ ἄνθρωπον μὴ εἶναι ζῶον λογικὸν θνητόν.

ς'. Ὑποστατικὸν δὲ ἰδίωμα, τὸ χωρίζον ὑπόστασιν ἀπὸ ἄλλης ὑποστάσεως· οἷον, τὸ σιμὸν, τὸ λευκόν, τὸ μέλαν, τὸ φαλακρὸν καὶ τὰ τοιαῦτα. Οὐ γὰρ

A *singulare per se consistens; nimirum substantia quaedam instructa suis accidentibus, quæ suam per se, proprie, ac seorsim a reliquis hypostasi-bus, actu ac re ipsa sortita sit existentiam: ut quidem naturæ ratione, cum ejusdem naturæ indi-viduis communionem habeat; quibusdam vero accidentibus proprietatibusque quibus sigillatur, ab ejusdem naturæ et speciei individuis differat. Quin etiam, ut uno verbo dicam, natura est illud quod commune est, ut humanitas. Petrus enim homo est, et Paulus, ac reliqui singuli homines. Hypostasis vero, quod est singulare, ut hic et ille. Petrus hypostasis est, ac Paulus alia hypostasis: non item Petrus alia natura est, ac Paulus alia: sed Petrus est hypostasis, perfectam habens naturam humanitatis, atque adeo est perfectus homo. Itemque Paulus alia est hypostasis, eandem ipsam habens perfectam humanitatis naturam. Ac eandem quidem perfectam naturam habet una-quaque humana hypostasis: non autem universi homines eandem hypostasim habent. Alius enim est Petrus, et alius Paulus; alia atque alia ambo hypostasis: haud vero alia Paulus natura est, ac alia Petrus. Omnes enim homines unius naturæ sunt; at non item unius hypostasis. Simili quoque ratione equus albus aut velox; bos unicornis; canis item parvus, ac leo claudus. Atque hæc quidem de natura et hypostasi: modo dicen-dum, quid naturæ, quidve personæ proprietas sit, quidve inter ea discriminis intersit.*

C 5. Naturæ quidem proprietas est id quod constituit naturam, sine quo natura cujus est proprietas, constare non potest: ut vita, ratio, voluntas, sensus, incessus, respiratio in homine, ac similia. Quod enim ratione non utitur, homo non est. Nec enim fuerit homo, qui non ea bene utatur, aut male: neque etiam ille, qui non sentiat, non incedat, non respiret. Naturæ igitur proprietas est, quod constituit naturam, speciemque a specie secernit; hoc est naturam unam ab alia natura: quod item in qualibet ejusdem speciei hypostasi perspicitur, ut rationale. Efficit enim hominis naturam, cum in ejus definitione sumatur. Est enim homo animal rationale mortale: discernitque rationale hominem ab omnibus quæ rationis expertia sunt. Omnis enim homo rationis est particeps. Neque enim qui rationis particeps non est, **532** is est homo. Quippe fieri non potest, ut homo non sit animal rationale mortale.

D 6. Hypostatica autem proprietas est, quod hypostasim ab hypostasi alia secernit; ut putat simitas, candor, atror, calvitium, et hujusmodi. Neque

VARIAE LECTIONES.

¹ In cod. S. Hil. Σχόλ. Ὑπόστασις ἐστὶ, κατὰ τοὺς φιλοσόφους, ἰδιωμάτων συναγωγή· κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας, ὁ καθ' ἕνα ἄνθρωπον (lege ἄνθρωπος) προσωπικῶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀφορισόμενος. Schol. *Hypostasis est, uti quidem censent philosophi, proprietatum collectio; ut autem Patres, quisque homo personaliter discretus ab hominibus aliis.* ² Nostri ὑπόστασιν μίαν ἔχουσι, πάντες δέ, sicque edidit Combefis. ³ Noster 1 λογικόν. Sicque emendatum reperi in Colb. 4780; cod. S. Hil. πολιτικόν.

enim omnes homines pressis sunt naribus; sed alius est pressis, alius aduncis, alius recte compositis: nec omnis homo est albus; sed hic albus, ille niger, alter triticeo colore ac utroque temperatus: nec omnis calvus; sed unus calvus, alter comatus, sive capillorum multitudine ornatus. Atque, ut summa dicam, in natura humana, omnia quæ fuerunt a conditore Deo quibusque hominibus concessa, naturæ proprietates sunt, velut et sanctis Patribus visum est, ac vera ratio suadet; quæ nimirum constitutionis sunt ac distinctionis.

7. Natura siquidem vis est divino jussu speciei cuique concessa, pro cujus ratione comparata est agere et pati. Quamobrem habere oculos et nares, membraque reliqua, hoc naturæ est. Qui enim uno horum aliquo privatus est, is haudquaquam homo est perfectus. Eorum autem differentia ad hypostasim spectat. Puta aspectus et videre naturæ sunt; diversitas autem aspectus, id est valentis et imbecilli, penes hypostasim est. Cibi appetitus et comestio sunt naturæ; diversorum autem ciborum cupiditas, cupiditas item vel intensa vel remissa, ad hypostasim pertinent. Voluntas ac velle, est quid naturæ: diversa quidem voluntas, diversisque modis velle, hypostasis est. Si qua porro ejusdem speciei hypostases habent, ac quedam non habent, ea hypostaticæ proprietates sunt.

8. Itaque scire convenit humanam omnem hypostasim habere ut sit; utque ex nihilo a Conditore rerum producta sit; hoc est ut sit aliquid creatum: ut vita, facultate agendi, sentiendi, intelligendi, ratione, et appetitu, seu voluntate præditum sit: ut ex essentia et accidentibus consistat. Hæc igitur essentialia sunt ac naturalia: eorum vero peculiaris ac diversus motus, hypostatica differentia est. Eandem naturam designat horum participatio: existendi autem modus, et cujusque discreta seorsim ac propria per se subsistentia et compactio, peculiarisque ac proprius modus et motus, diversusque naturalium usus, discretas ostendit hypostases, et facit ut multi homines dicantur. Atque adeo⁶, quandoquidem in Patre et Filio et Spiritu sancto exstantia diversa est, tres sunt hypostases: quod vero quæque illarum, non seorsim ac separatim velit et opereatur, sed conjunctim, unaque ratione, ideo non tres dei sunt, sed unus Deus. His ita statutis, videamus, num in Christo duæ sint naturæ; tumque sciemus, num duplices habeat naturæ proprietates. Natura enim sine suis naturalibus ac constituentibus proprietatibus constare non potest.

⁶ Greg. orat. 29, ac passim alibi.

VARIÆ LECTIONES:

¹ Reg. τῆς κράσεως. ² Hæc habent codd. mss. ³ Mss. λογιστικόν. ⁴ Basil. ἐξ οὐσιῶν. ⁵ Edit. ὑποτεταμένη. Vid. Petav. t. IV Theol. dogm. lib. v, c. 7, n. 5.

Α πᾶς ἄνθρωπος σιμός· ἀλλ' ὁ μὲν σιμός, ὁ δὲ γρυπός, ὁ δὲ εὐρινός. Οὕτε πᾶς ἄνθρωπος λευκός· ἀλλ' ὁ μὲν λευκός, ὁ δὲ μέλας, ὁ δὲ σιτόχρους· οὐδὲ πᾶς ἄνθρωπος φαλακρός· ἀλλ' ὁ μὲν φαλακρός, ὁ δὲ κομητής· τουτέστι δασύθριξ. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὅσα πάντες οἱ ἄνθρωποι ἔχουσιν ἐκ τοῦ Δημιουργοῦ δοθέντα, φυσικά εἰσιν ἰδιώματα, κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας, καὶ τὸν ἀληθῆ λόγον· τὰ τε τῆς πλάσεως, καὶ τὰ τῆς κατακρίσεως².

Β Φύσις γάρ ἐστι δύναμις, ἐκ θεοῦ προστάγματος δοθεῖσα ἐκάστῳ εἶδει, καθ' ἣν ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν πέφυκεν. Ὡστε τὸ μὲν ἔχειν ὀφθαλμοὺς, καὶ ῥίνας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν, φυσικόν ἐστίν. Ὁ γὰρ ἐνός τούτων ἐστερημένος, οὐκ ἔστι τέλειος ἄνθρωπος. Ἡ δὲ τούτων διαφορὰ, ὑποστατική· ἡ ὄρασις, καὶ τὸ ὄρᾶν, φυσικόν· ἡ δὲ διάφορος ὄρασις, τουτέστι ἡ καλὴ καὶ ἡ κακὴ, ὑποστατικὴ ἐστίν. Ἐπιθυμία τῆς βρώσεως, καὶ αὐτὴ ἡ βρώσις, φυσικὴ ἐστίν· ἡ δὲ τῶν διαφόρων βρωμάτων ἐπιθυμία, καὶ ἡ διάφορος ἐπιθυμία, ἡ ἐπιτεταμένη τε καὶ ἀνειμένη, ὑποστατικὴ· ἡ θέλησις καὶ τὸ θέλειν, φυσικόν· ἡ δὲ διάφορος θέλησις, καὶ τὸ διαφόρως θέλειν, ὑποστατικόν γ'. Ὅσα δὲ τινὲς ἔχουσι τῶν ὁμοειδῶν ὑποστάσεων, τινὲς δὲ οὐκ ἔχουσιν, ὑποστατικά εἰσιν ἰδιώματα.

Ζ. Εἰδέναι τοίνυν χρὴ, ὅτι πᾶσα ἀνθρώπων ὑπόστασις, ἔχει τό τε εἶναι, καὶ τὸ ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ παρῆχθαι· τουτέστι τὸ κτιστὸν, τό τε ζωτικόν, καὶ ἐνεργητικόν, καὶ αἰσθητικόν, καὶ νοερὸν, καὶ λογικόν³, καὶ ὀρεκτικόν, τουτέστι θελητικόν· καὶ τὸ ἐξ οὐσίας⁴ καὶ συμβεβηκότων ὑφίστασθαι· ταῦτα οὖν οὐσιώδη εἰσὶ καὶ φυσικά. Ἡ δὲ τούτων ἰδιότροπος καὶ ἰδιαίρετος κίνησις, ὑποστατικὴ διαφορὰ. Τὸ μὲν γὰρ μετέχει τούτων, τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως παρίστησιν. Ὁ δὲ τρόπος τῆς ὑπάρξεως, καὶ ἡ ἀποτεταμένη⁵, καὶ ἰδiosisτάτος ὑπόστασις, καὶ σύμπηξις ἐκάστου, καὶ ἡ ἰδιότροπος καὶ ἰδιοκίνητος καὶ ἡ διάφορος τῶν φυσικῶν χρήσις, ἀποτεταμένως τὰς ὑποστάσεις δείκνυσι, καὶ πολλοὺς λέγεσθαι τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ. Ὡστε ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ μὲν διάφορος ἡ ἐκάστου ὑπαρξις, τρεῖς ὑποστάσεις εἰσίν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἰδιοτρόπως, οὐδὲ ἀδιαίρετως, καὶ ἀποτεταμένως ἐκάστη θέλει καὶ ἐνεργεῖ, ἀλλ' ἐνιαίως, οὐ τρεῖς θεοὶ, ἀλλ' εἰς θεός· τούτων οὕτως εἰρημένων, ἴδωμεν εἰ δύο φύσεις εἰσίν ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ οὕτω γνωσόμεθα, εἰ διπλᾶ ἔχει τὰ φυσικά ἰδιώματα· ἀδύνατον γὰρ φύσιν συστῆναι ἐκτός τῶν φυσικῶν καὶ συστατικῶν αὐτῆς ἰδιωμάτων.

η'. Τέλειος Θεός ὁ Χριστός καὶ τέλειος ἄνθρωπος, καὶ μετὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν τῶν φύσεων ἔνωσιν; τέλειος ἐν θεότητι, καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπότητι; Ναὶ πάντως. Θεότης δὲ καὶ ἀνθρωπότης, μία φύσις, ἢ δύο; Δύο ὡς ἀληθῶς· ἄλλη γὰρ φύσις θεότητος, καὶ ἄλλη φύσις ἀνθρωπότητος. Οὐκοῦν δύο φύσεις ἐν τῷ Χριστῷ, καὶ ἐν δύο φύσεσιν ὁ Χριστός, εἴπερ Θεός ἐστι τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος.

Καὶ πάλιν· Ἐκ δύο φύσεων τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦμεν; Πάντως. Διὰ τί ἐκ δύο; Ὅτι ἐκ θεότητός ἐστι καὶ ἀνθρωπότητος. Τί γάρ; τὸ εἰπεῖν θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, δύο φύσεις παριστᾷ; Πάντως· οὐ γὰρ μία φύσις θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος.

Εἶτα· Ὁμολογοῦμεν τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι; Πάντως. Οὐκοῦν εἰ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι ὁμολογοῦμεν αὐτόν· θεότης δὲ καὶ ἀνθρωπότης δύο φύσεις, καὶ οὐ μία· ἐν δυοῖς φύσεσιν αὐτὸν ὁμολογοῦμεν.

Καὶ πάλιν· Εἰ ἔχει ὁ Χριστός ἡ τὴν φύσιν τοῦ Πατρὸς, καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν τελείαν καὶ ἀνελλιπῆ, ἀτρεπτον καὶ ἀσύγχυτον παντὶ τρόπῳ, ἔχει καὶ τὴν φύσιν τῆς μητρὸς, τούτέστι τὴν φύσιν τοῦ Ἀδάμ, τελείαν, ἀνελλιπῆ, ἀτρεπτον καὶ ἀσύγχυτον, ἐκ παντός ἡ φύσις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ ἡ φύσις τῆς ἁγίας Παρθένου, μία, ἢ δύο; Πάντως δύο. Οὐκοῦν δύο φύσεις ἐν Χριστῷ μετὰ τὴν ἔνωσιν. Πρὸ γὰρ τῆς ἐνώσεως, οὐ δύο φύσεις ἐν τῷ Θεῷ Λόγῳ, ἀλλὰ μία, ἢ τοῦ Πατρὸς· ἀδύνατον δὲ τὴν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν κτιστὴν εἶναι καὶ ἀκτιστον· ἠγγμένην καὶ ἀναρχον· παθητὴν καὶ ἀπαθῆ. Εἰ γὰρ ἤρξατο, οὐκ ἀναρχος. Καὶ εἰ ἀκτιστος, οὐκ ἐκτίσθη. Ὅστε οὐ μία φύσις ὁ Χριστός, ἀλλὰ μία ὑπόστασις, δύο φύσεις [φέρουσα, ἦτοι] ἔχουσα, μίαν ἀκτιστον, καὶ κτιστὴν μίαν· μίαν ἀναρχον, καὶ ἄλλην ἠγγμένην.

Καὶ πάλιν· Εἰ ἐκ διαφόρων φύσεων συντεθειμένη ἡ φύσις, οὐδεμιᾶ αὐτῶν ἐστὶν ὁμοούσιος. Ἡ μὲν γὰρ ἐκάστη ἂ τὸν ἑαυτῆς ὄρον ἔχει μόνον· ἢ δὲ σύνθετος, ἄλλον ὄρον ἔχει σύνθετον. Ἀδύνατον δὲ τὰ ἕτερον καὶ ἕτερον ὄρον δεχόμενα, ὁμοούσια εἶναι. Εἰ οὖν μία φύσις ὁ Χριστός, πῶς τῷ Πατρὶ ἐστὶ ὁμοούσιος, καὶ τῇ Μητρί; ὁ μὲν γὰρ, Θεός· ἢ δὲ, ἄνθρωπος. Θεός δὲ ἡ καὶ ἄνθρωπος οὐ μία φύσις· οὐ γὰρ εἰς ὄρος θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος. Ὁ μὲν γὰρ κτιστὴς, ὁ δὲ κτίσμα.

eadem natura? Non ergo eadem definitio est deitatis et humanitatis. Est enim Deus, creator, homo, creatura.

Καὶ πάλιν· Μία καὶ ἡ αὐτὴ φύσις ἑτεροουσίως ὁμοούσιος εἶναι· οὐ δύναται. Καὶ πάλιν· φύσις φύ-

8. Christusne Deus perfectus est, ac perfectus homo, post ipsam quoque naturarum unionem: perfectus in deitate ac perfectus in humanitate? **533** Sic plane. Deitas autem et humanitas, una natura, an duæ? Duæ revera. Alia namque est deitatis natura, et alia natura humanitatis. Ergo duæ sunt in Christo naturæ, estque Christus in duabus naturis; siquidem perfectus Deus et homo perfectus existat.

Præterea: Christumne ex duabus naturis confitemur? Utique. Quorsum ex duabus? Quia ex deitate et humanitate. Quid enimvero? voces illæ, deitas, et humanitas, naturas duas exhibent? Plane: non enim est una natura deitatis et humanitatis.

Tum vero. Nunquid Christum confitemur post unionem in deitate et humanitate existere? Omnino. Ergo cum post unionem in deitate et humanitate ipsum confiteamur, sintque deitas ac humanitas duæ naturæ, non una; in duabus ipsum naturis confitemur.

Ad hæc. Cum Christus, etiam post unionem, paternam naturam perfectam sine ullo defectu, immutabilemque et omnis prorsus confusionis expertem habeat; habeatque nihilominus maternam, Adami scilicet, naturam perfectam, cui nihil desit, inconvertibilemque et inconfusam: Dei ac Patris natura, ac natura sanctæ Virginis, unane omnino sunt natura, an duæ? Plane duæ. Sunt ergo duæ naturæ in Christo post unionem. Nam ante unionem non duæ sunt naturæ in Deo Verbo, sed una, nempe Patris. Porro fieri nequit ut una ac eadem natura creata sit et increata; inceperitque, ac sit initii expertis; sit passibilis, et a passione immunis. Nam si cœpit, non caret principio: ac si est increata, creata non fuit. Itaque Christus non una natura est, sed una persona quæ duas sustinet, sive habet, naturas; unam increatam et creatam aliam; unam expertem initii, alteram quæ initium agnoscat.

Rursus vero: Si natura ex diversis naturis composita est, neutri illarum consubstantialis est. Quævis enim natura simplex, suam duntaxat definitionem habet: composita vero, compositam aliam definitionem habet. Fieri autem non potest, ut quæ aliam et aliam definitionem admittunt, ejusdem essentialis sint. Si igitur una natura Christus est, quinam possit ejusdem eum esse substantiæ cum Patre et matre? quippe cum ille Deus sit; hæc homo: Deus autem et homo, non sint

Præterea, una eademque natura nequit esse diversæ ac ejusdem substantiæ: nec rursus natura

VARIÆ LECTIONES.

* Basil. ὁ Θεός, male. ἂ Ambo nostri ἀπλῆ; at in recentiori γρ. ἐκάστη leg. ἀπλῆ ἐκάστη. * Desunt hæc duo verba in Basil. Petav. I. IV Theol. dogm. cap. 9, n. 5. Supplendum putarat Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου οὐ μία φύσις. † Noster † ἑτεροουσίως καὶ ὁμοούσιος εἶναι. quem sequor cum Combefisio.

consubstantialis esse naturæ; neque hypostasis unius naturæ, ejusdem substantiæ est cum hypostasibus diversæ substantiæ. Si ergo Christus una natura est post unionem; quomodo ejusdem substantiæ erit cum Patre et matre, qui sunt diversæ substantiæ?

Ad hæc: si una Christi natura est post unionem, **534** quomodo nominatur? Christitas? illa nempe, ut sic dicam, Deo-humanitas. A qua enim natura? Utique, cum una sit, una illa ejus natura passus est. Ergo ejus Deo-humanitas, quæ passa est; passibilisque in Christo est deitas.

Rursum: Passusne est Christus? utique. Ejusne passa deitas; an humanitas? utra natura? Humana certe. Ejusne divinitas remansit impassibilis? Ita plane. Ejus natura quæ passa est, et quæ B passa non est, eademne, an alia et alia natura? Alia prorsus et alia. Quod si alia et alia; quomodo una, quæ sunt duæ? Ast duæ quidem naturæ, non una natura sunt, sed una hypostasis: duæ vero naturæ; altera passibilis, et impassibilis altera; atque hoc modo recte procedet disputatio.

9. Quod autem una etiam sit Christi hypostasis, non duæ, hinc cognosci potest. Unusne Filius Christus est, an duo? Unus certe. Qui autem duæ hypostases, si Filius unus est? si duæ sunt hypostases, alius profecto atque alius est; ac vel erunt duo Christi; vel erit alter Christus, alter Deus Verbum; ac non jam unus Filius.

Præterea, si duæ Christi hypostases sunt; sane cum ad Patris dexteram in Cherubico throno se- C deat, ac simul cum Patre et Spiritu sancto a creatis omnibus adoretur; non jam Trinitatem, sed quaternitatem adorabimus. Absit autem ut aliud quidquam adoremus præter sanctam Trinitatem, unum Patrem, hypostasim unam; unum Filium ac Dei Verbum incarnatum, hypostasim unam cum sua carne, unum Spiritum sanctum, hypostasim unam; Trinitatem sanctissimam, et glorificatam. Ut enim gladius igne candens, postquam ignem recepit, unus et idem est: sic, potiori ratione, Christus unus est et una hypostasis, post ipsammet etiam incarnationem. Ac quemadmodum gladium igneum tangere vereor, non propter ferri naturam, sed propter conjunctam ei naturam ignis: sic Deum incarnatum adoro, unaque carnem veneror, non propter carnis naturam, sed propter unitum ipsi Deum Verbum. Regem cum purpura adoro, ac propter regem purpuræ honorem habeo. Atqui regis et vestis nec unio hypostatica est, nec indivulsa, nec perpetua: in Christo autem Deo nostro, hypostatica unio est, indivulsaque et sempiterna. Quamobrem, tanquam

σει ὁμοούσιος οὐ λέγεται· οὐδὲ ὑπόστασις μονοφυῆς ἑτεροουσίως ὑποστάσσειν ὁμοούσιος. Εἰ οὖν μία φύσις ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἔνωσιν, πῶς τῷ Πατρὶ καὶ τῇ Μητρὶ ἑτεροουσίως οὖσιν, ἔσται ὁμοούσιος;

Καὶ πάλιν· Εἰ μία φύσις τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἔνωσιν, πῶς ὀνομάζεται; Χριστότης· δηλαδὴ ἡ θεανθρωπότης⁸· ποία φύσις; εἰ μία, δηλονότι τῇ μιᾷ αὐτοῦ φύσει. Οὐκοῦν ἡ θεανθρωπότης αὐτοῦ· καὶ ἔσται ἡ ἐν Χριστῷ θεότης παθητή.

Καὶ πάλιν· Ἐπαθεν ὁ Χριστὸς; Πάντως. Ἡ θεότης αὐτοῦ ἔπαθεν, ἢ ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ; ποία φύσις; Ἡ ἀνθρωπότης. Ἡ δὲ θεία αὐτοῦ φύσις ἀπαθῆς ἔμεινε; Ναι. Ἡ παθοῦσα αὐτοῦ φύσις, καὶ ἡ μὴ παθοῦσα, ἢ αὐτὴ ἐστίν, ἢ ἄλλη καὶ ἄλλη; Ἄλλη πάντως καὶ ἄλλη. Καὶ εἰ ἄλλη καὶ ἄλλη, πῶς μία αἱ δύο; Ἄλλ' αἱ μὲν δύο φύσεις, μία φύσις οὐκ εἰσίν, ἀλλὰ μία ὑπόστασις, δύο δὲ φύσεις· μία παθητή, καὶ μία ἀπαθῆς· καὶ ἔσται ὁ λόγος εὐδρομος.

9'. Ὅτι δὲ καὶ μία ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐ δύο, ἐντεῦθεν γνωσόμεθα· εἰς Υἱὸς ὁ Χριστὸς, ἢ δύο; Εἰς πάντως. Καὶ πῶς δύο ὑποστάσεις ὁ εἰς Υἱὸς; Εἰ δύο ὑποστάσεις, ἄλλος καὶ ἄλλος· καὶ ἔσονται δύο Χριστοὶ· ἢ ἄλλος ὁ Χριστὸς, ἢ ἄλλος ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ οὐκέτι εἰς Υἱὸς.

Καὶ πάλιν· Εἰ δύο ὑποστάσεις τοῦ Χριστοῦ· κάθ- C ηται δὲ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐπὶ θρόνου Χερουβικοῦ, καὶ λατρεύεται ὑπὸ πάσης τῆς κτίσεως σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι· οὐκοῦν τετράδι^h, καὶ οὐ Τριάδι λατρεύομεν· ἀλλ' ἡμᾶς μὴ γένοιτο ἄλλως λατρεύειν, ἀλλ' ἡ Τριάδι ἁγία· ἐνὶ Πατρὶ, μιᾷ ὑποστάσει· ἐνὶ Υἱῷ καὶ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ σεσαρκωμένῳ, μιᾷ ὑποστάσει μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· ἐνὶ ἁγίῳ Πνεύματι, μιᾷ ὑποστάσει· Τριάδι παναγία καὶ δεδοξασμένη. Ὡσπερ γὰρ μάχαιρα πυρακτωθεῖσα μία ἐστὶ καὶ μετὰ τὴν πύρωσιν, οὕτω καὶ ὑπὲρ τοῦτο ὁ Χριστὸςⁱ, εἰς ἐστὶ καὶ μία ὑπόστασις, καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν· καὶ ὥσπερ φοβοῦμαι ἄφασθαι τῆς πεπυρουμένης^l μάχαιρας, οὐ διὰ τὴν σιδήρου φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ ἐνωθέντος αὐτῷ πυρὸς φύσιν, οὕτω προσκυνῶ τῷ σαρκωθέντι Λόγῳ, καὶ συμπροσκυνῶ D τῇ σαρκὶ, οὐ διὰ τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐνωθέντα αὐτῇ Θεὸν Λόγον. Προσκυνῶ τῷ βασιλεῖ μετὰ τῆς ἀλουργίδος, καὶ τιμῶ τὴν ἀλουργίδα διὰ τὸν βασιλέα. Καὶ μὴν ὅτι ἐπὶ μὲν βασιλείᾳ καὶ τῆς ἐσθῆτος^k, οὐ καθ' ὑπόστασιν ἢ ἔνωσιν, οὐδὲ ἀδιάσπαστος^l, οὐδὲ διακαινίζουσα· ἐπὶ δὲ Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καθ' ὑπόστασιν ἀδιάσπαστος καὶ διακαινίζουσα ἢ ἔνωσιν. Διὸ ὡς ἐνὶ τῆς Τριάδος συμπροσκυνῶ τῷ

VARIE LECTIONES.

⁸ Basil. ἡ ἀνθρωπότης. Posthac Billius emendat. ποία φύσις ἔπαθεν: et paulo post legit, ut Basil. et Colb. εἰ μία, si una; ut bene procedat argumentatio, imo et oratio, quæ hoc in articulo luxata admodum videtur. ^h Sic mss. edita vero οὐκ σὺν τριάδι, ἀλλὰ τετράδι. ⁱ Noster ἰ καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ. ^l Reg. et Colb. πεπυρακτωμένης. ^k Noster ἀλουργίδος. ^l Cod. S. Hil. ἀδιάσπαστος, quod idem paulo post etiam habet

Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, Χριστῷ, τῷ σαρκω- A
θέντι Υἱῷ τοῦ Θεοῦ καὶ Θεῷ.

ι'. Δέδεικται τοίνυν ὅτι δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, καὶ μία ὑπόστασις. Εἰ οὖν φύσεις ἔχει, ἀνάγκη ὁμολογεῖν ἐν αὐτῷ τὰ τῶν δύο φύσεων φυσικὰ ἰδιώματα τελείως καὶ ἀνελλειπῶς, εἴπερ γινώσκωμεν αὐτὸν Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον.

ια'. Ἐχει μὲν οὖν ἐκ τῆς θείας καὶ Πατρικῆς φύσεως τὸ ἀκτιστον, τὸ ἄχρονον, τὸ ἀναρχον. Οὐ γὰρ πρότερον οὐκ ὦν, ἤρξατο ^m τοῦ εἶναι· ἀλλ' αἰετὶ ἦν γεννητὸς, τῷ, Θεὸς εἶναι τὸ θελητικὸν ἔχων ⁿ, τὸ ἐνεργητικὸν, τὸ παντοδύναμον, τὸ ἀπειροδύναμον, τὸ δημιουργικὸν, τὸ παντουργικὸν, τὸ ἄπειρον, τὸ ἀπερίγραπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ ἀνεξερεύνητον, τὸ ἀθάνατον, τὸ παντοκρατορικὸν, τὸ συνεχτικὸν, τὸ ἀγαθόν, τὸ σοφόν, τὸ δίκαιον, τὸ σωστικόν, τὸ ἀπλοῦν κατὰ φύσιν καὶ ἀσύνθετον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ παντεποπτικὸν, τὸ τῶν μελλόντων προγνωστικὸν, τὸ περιεκτικὸν τῶν πάντων, ἦτοι τὸ περιληπτικὸν, τὸ ἀμέτοχον· μεθεκτὸν δὲ κατ' ἐνέργειαν, οὐ κατὰ φύσιν ^o· τὸ αὐτεξούσιον, τὸ εὐεργετικὸν, τὸ μεταδοτικὸν, τὸ φωτιστικὸν, τὸ ἀόρατον, τὸ ἀναφές, τὸ ὑπέρθενον, τὸ ὑπερούσιον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, τοῦ Υἱοῦ εἰσιν, πλήν τῆς ἀγεννησίας. Καὶ μάρτυς τούτου ἀληθῆς αὐτὸς ὁ Κύριος, εἰπὼν· « Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστὶ. » Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Πατέρα λέγει· « Πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ ^C ἐστὶ. »

ιβ'. Τῆς δὲ ὑποστάσεως αὐτοῦ ἴδιον, τὸ Υἱὸν εἶναι γεννητὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐ Πατέρα ἀγέννητον, οὐδὲ γεννήτορα. Ἐκ τοῦ Πατρὸς γὰρ γεγέννηται ἀπαθῶς, ἀσυνδυάστως· τούτέστιν ἄνευ μίξεως, ὡς φῶς ἐκ πυρός· μᾶλλον δὲ ὡς φῶς τέλειον ἐκ τελείου φωτός. Ἐκ τοῦ Πατρὸς οὖν ἔχει τὸ εἶναι, καὶ πάντα ὅσα ἔχει. Διὸ καὶ λέγει· « Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν· » ἐγὼ γὰρ ἐξ αὐτοῦ, εἰ καὶ μὴ μετ' αὐτόν· οὐκ αὐτὸς ἐξ ἐμοῦ. Διὸ καὶ τιμᾷ τὸν Πατέρα.

ιγ'. Εἰπόντες τοίνυν τὰ τῆς θείας φύσεως τοῦ Χριστοῦ ἰδιώματα, ἃ ἔχει ἐκ τοῦ Πατρὸς, εἰπωμεν καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ φύσεως φυσικὰ ἰδιώματα, ἃ περ ἐκ τῆς ἡμῶν ἔσχε προσλήψεως. Εἰ γὰρ Θεὸς ὦν τέλειος, γέγονε δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος τέλειος, δῆλον ὡς πάντα ἔχων τὰ φυσικὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα, καὶ κατὰ τοῦτο Θεὸς ὦν τέλειος, καὶ πάντα ἔχει τὰ φυσικὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα· τούτέστι, πάσας τὰς φυσικὰς δυνάμεις τῆς ἀνθρωπότητος, τὰς ἐνεργητικὰς τε καὶ παθητικὰς, ἵνα τέλειος ἦ ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ τι τῶν φυσικῶν οὐκ

unum de Trinitate, una cum Patre ac Spiritu sancto, Christum incarnatum Dei Filium et Deum adoro.

10. Ostensum ergo est duas esse Christi naturas, ac unam hypostasim. Cum itaque naturam duplicem habeat, plane necesse est, ut duarum naturarum naturales proprietates in eo perfecte, et ut nihil desit, inesse confiteamur : si modo eum, et perfectum Deum, et hominem perfectum cognoscamus.

11. Quocirca a divina quidem et paterna natura habet, ut sit increatus, principii ac temporis exsors. Neque enim cum prius non esset, esse incepit ; **535** sed erat ab æterno genitus, quatenus nempe Deus est, voluntatis actionisque facultatem habens, omnipotentiam, infinitam virtutem, vim creandi, virtutem omnium effectricem ; ut sit infinitus, incircumscribitus, incomprehensus, impervestigabilis, immortalis, omnipotens, omnia conservans, bonus, sapiens, justus, sospitator, natura simplex, non compositus, immutabilis, alterationis incapax, omnium inspector, futurorum præsciens, omnia ambiens, sive complectens ; nullius ipse particeps ; suæ autem operationis, non naturæ participes faciens ; ut sit liber, munificus, communicans, illuminans, invisibilis, sub tactum non cadens, divinum omne substantiamque superans ; et, ut paucis dicam, ea omnia quæ Pater habet, Filii sunt, excepta ingeniti proprietate ⁷ : cujus rei testis locuples est ipse Dominus, cum ait : « Omnia quæ habet Pater, mea sunt ⁸. » Ad ipsum quoque Patrem dicit : « Omnia mea tua sunt ⁹. »

12. Personæ autem ¹⁰ ejus proprium est, Filium esse a Patre genitum, non Patrem ingenitum, aut genitorem. Est enim genitus a Patre sine ulla passione, ullave copula, id est sine permistione, uti lumen ab igne : seu potius ut lumen perfectum a perfecto lumine. A Patre igitur habet quod sit, et universa quæ habet. Idcirco ait : « Pater meus major me est ¹¹ ; » ego enim ex illo, quanquam non post illum ¹². Unde etiam honore Patrem prosequitur.

13. Postquam igitur naturales Christi proprietates diximus, quas habet a Patre ; ejus etiam humanæ naturæ proprietates enarrandæ sunt, quas ex nostræ carnis assumptione habuit. Si enim, cum perfectus esset Deus, nostri causa homo perfectus similis nostri factus est ; palam est, qui divinæ naturæ proprietates omnes habeat, eaque ratione perfectus Deus sit, omnes quoque habiturum humanæ naturæ proprietates : hoc est ejus omnes naturales vires, tum quæ ad agendum pertinent, tum quæ ad patiendum ; ut sit perfectus homo.

⁷ Greg. orat. 23, versus finem et 24. ⁸ Joan. xvi, 15. ⁹ Joan. xvii, 10. ¹⁰ Greg. orat. 29. ¹¹ Joan. xiv, 28. ¹² Greg. orat. 29, non longe a fine.

VARIÆ LECTIONES.

^m Noster I οὐκ ἦν, καὶ ἤρξατο. ⁿ Sic Basil. et cod. S. Hil. alii γεννητῶν· τὸ θελητικὸν ἔχων. In nostris deest ἔχων. ^o In nostris μεθεκτὸν δὲ τῆς ἐνεργείας, οὐ τῆς φύσεως, male.

Nam si quid eorum quæ ad naturam spectant, non assumpsit, non homo perfectus erit, ut cui desit aliquid.

14. Id vero primum constitutum sit, omnis nos functionis, actionis et passionis vim ab opifice rerum accepisse; eaque omnia ad naturam pertinere. Fieri enim non potest, ut ulla creatura vel agendi munere fungatur, vel operationem exserat, aut paliatur, quorum vim a natura non acceperit. Velut, non potest terra ex se germen edere, nisi natura vim generandi a Creatore acceperit: neque aqua pisces producere, aut ad terræ fecunditatem conferre, nisi virtute ejusmodi ab universi Conditor accepta. Quin nec stirpes crescere possunt, aut volucres volare, aut terrenæ bestiæ incedere, aut serpentes reperere, nisi quodlibet illorum crescendi, volandi, gradiendi, ac rependi, acceperit facultatem. Sic sane homo ipse, nec cernere potest, nec intelligere, nec velle libere, nec operari, nisi ejusque horum vim in sua natura acceperit a Creatore.

536 15. Homo itaque mundus minor est¹². Nam quia constat anima et corpore, locum medium inter mentem et materiam obtinet. Est enim cum visibilis, tum invisibilis, sive sentientis et intelligentis creature vinculum. Mens siquidem animæ oculus est, ejusque purissima pars. Quapropter illi cum inanibus corporibus commune est, quod ex quatuor elementis contemperatus sit et concretus. Cum stirpibus et arboribus, nedum hæc ei communia sunt, verum etiamATRIX facultas et auctrix, visque genitalis: cum brutis item animalibus, non illa solum, sed et communis est animalis vita, appetitusque rationis expers; irascens nimirum et concupiscens; item imaginandi vis et memoria; sensusque et motus impulsionis, qui quidem totius corporis est motus: denique vocis facultas et respiratio. Cum incorporeis, intelligentiaque præditis virtutibus, ratio communis est, et intellectum sequens appetitus, qui est voluntas, primus ipsa motus animi. Homo siquidem appetendo, ad cogitandum movetur; et appetendo judicat. Hæc porro appetitio libera est, qua libere appetendo cogitat, ratiocinatur et **D** judicat.

16. Propria quidem corporis sunt, sectio, fluxio, et qualitatum mutatio; id est, frigoris, caloris, humoris et siccitatis, membrorumque conformatio. Anima autem rationalis, ipsa per se et sola habet vitam, intelligentiam, appetitumque rationalem, quæ est voluntas proprie dicta. Ad hæc autem illud specialissimum, quo ab angelorum substantia

ἀνέλαθεν, οὐ τέλειος, ἀλλ' ἑλλιπής ἐστὶν ἄνθρωπος.

ιδ'. Ἐστὼ δὲ προδιωρισμένον, ὅτι πάσης ἐνεργείας καὶ χρήσεως, καὶ πράξεως, καὶ πάθους τὴν δύναμιν φυσικῶς παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ εἰλήφαμεν, καὶ ταῦτα φυσικά ἐστιν· ἀδύνατον γὰρ οἰανοῦν φύσιν χρήσασθαι πράξει, ἢ ἐνεργῆσαι ἐνέργειαν, ἢ παθεῖν πάθος, ὧν τὴν δύναμιν οὐ κατὰ φύσιν ἔλαβεν. Οἶον, οὐ δύναται ἡ γῆ βλαστῆσαι, μὴ κατὰ φύσιν λαβοῦσα παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ τὴν βλαστικήν δύναμιν· οὐδὲ τὸ ὕδωρ ζωοπλαστεῖν, ἐν' οὕτως εἶπω, τὴν τῶν ἰχθύων γέννησιν, καὶ πρὸς βλάστησιν τῶν τῆς γῆς συντελεῖν ἐκφορευῶν P, εἰ μὴ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ τὴν τοιαύτην εἰληφθε δύναμιν· οὐδὲ φυτὸν αὐξῆσαι δύναται, εἰ μὴ τὴν αὐξητικήν ἔλαβε δύναμιν· οὐδὲ τὸ πτηνὸν πέτασθαι, τὴν τοῦ ἵπτασθαι μὴ λαβὼν δύναμιν· οὐ χερσαῖόν βαδίζειν· οὐχ ἔρπετόν ἔρπειν, εἰ μὴ ἕκαστον τὴν τοιαύτην ἔλαβε δύναμιν. Οὕτω δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐ δύναται ὄραϊν, ἢ νοεῖν, ἢ αὐτεξουσίως θέλειν, ἢ ἐνεργεῖν, εἰ μὴ ἕκαστου τὴν δύναμιν ἔλαβε φυσικῶς παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ.

ιε'. Ὁ ἄνθρωπος τοίνυν μικρόκοσμος ἐστὶν· ἔχει γὰρ καὶ ψυχὴν, καὶ σῶμα, καὶ μέσος ἐστὶ καὶ ὕλης· σύνδεσμος γὰρ ἐστὶν ὁρατῆς καὶ ἀοράτου, ἥτοι αἰσθητῆς τε καὶ νοητῆς κτίσεως. Ὁφθαλμὸς γὰρ καὶ τὸ καθαρῶτατον τῆς ψυχῆς ὁ νοῦς. Κοινωνεῖ οὖν τοῖς μὲν ἀψύχοις σώμασι κατὰ τὴν ἐκ τεσσάρων στοιχείων κρᾶσιν καὶ σύνθεσιν· τοῖς δὲ φυτοῖς κατὰ τε ταῦτα, καὶ κατὰ τὴν θρεπτικήν καὶ αὐξητικήν δύναμιν, ἔτι δὲ καὶ τὴν σπερματικήν· τοῖς δὲ ἀλόγοις ζώοις, καὶ ἐν τούτοις μὲν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ ζωτικόν, καὶ κατὰ τὴν ἀλογὸν ὄρεξιν, ἡγουν θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν· κατὰ τε τὸ φανταστικόν καὶ μνημονευτικόν, καὶ κατὰ τὴν αἰσθησιν, καὶ τὴν καθ' ὄρμην κίνησιν. Καθ' ὄρμην δὲ κίνησις ἐστὶν, ἢ κίνησις ὅλου τοῦ σώματος, καὶ τὸ φωνητικόν q, καὶ ἀναπνευστικόν· συνάπτεται δὲ ταῖς ἀσωμάτοις καὶ νοεραῖς δυνάμεσι διὰ τοῦ λογικοῦ, καὶ τῆς λογικῆς· τοῦ νοῦ ὄρέξεως, ἥτις ἐστὶ θέλησις, ἢ πρώτη τοῦ νοῦ κίνησις. Ὁρεγόμενος γὰρ λογίζεται· καὶ λογιζόμενος κρίνει. Αὕτη δὲ ἡ ὄρεξις, αὐτεξουσίως ἐστὶν· αὐτεξουσίως γὰρ ὄρεγόμενος, νοεῖ καὶ λογίζεται καὶ κρίθει.

ις'. Ἴδια μὲν τοῦ σώματος, τομὴ, καὶ ρεῦσις, καὶ μεταβολὴ ἢ κατὰ ποιότητα· ἥτοι ψύξις, θέρμανσις, ὑγρότητα, καὶ ξηρότητα· καὶ ἡ τῶν μελῶν διοργανώσεις. Ἴδια δὲ ψυχῆς λογικῆς, μόνης αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν, ζωὴ, νόησις, καὶ λογικὴ ὄρεξις, ἥτις κυρίως· ἐστὶ θέλησις. Καὶ πρὸ τούτων· ἰδικιώτατον ψυχῆς, χωρίζον αὐτὴν ἐκ τῆς τῶν ἀγγέλων οὐσίας,

¹² Homo mundus minor, μικρόκοσμος. Non bene apud Greg. orat. 38 et 43, μέγας ἐν μικρῷ.

VARIÆ LECTIONES.

P Nostri συντελεῖν εὐφορίαν. q Nostri τὸ φανταστικόν. * Combefisius posuit τῆς νοεράς, quo auctore nescio. * Hæc Combefisius omisit, quæ Basil. et mss. habent. † Reg. Colb. 4, N. 1 πρὸς τούτοις.

τὸ ἐν σώματι πολιτεύεσθαι, καὶ τούτῳ μεταδιδόναι ζωῆς καὶ κινήσεως· καὶ τὸ αὐτεξουσίως κατ' οἰκείαν βρεξίν, ἢ τοι θέλησιν, ἀγειν τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀλογον βρεξίν, ἐπιθυμίαν, καὶ θυμὸν, καὶ τὴν καθ' ὀρμὴν κίνησιν, καὶ φυσικῶς ἀρχεῖν, ὡς ἰδίου καὶ φυσικοῦ δούλου, τοῦ οἰκείου σώματος. Διδὸν καὶ πλέον τῶν ἀγγέλων κατ' εἰκόνα ὁ ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ ἀγγελος οὐκ ἔχει φυσικὸν δούλον, οὐδὲ φυσικῶς ἐστὶ δεσπότης.

15. Κοινὰ δὲ ψυχῆς καὶ σώματος, ὧν ἡ ψυχὴ τῷ σώματι μεταδίδωσι, τὸ ζωτικόν, τὸ φανταστικόν· τούτέστι, τὸ τῶν αἰσθητῶν ἀντιληπτικόν ἢ διαγνωστικόν· αὐτὸ τὸ αἰσθητικόν, ἤχουν αἱ πέντε αἰσθήσεις, ὄρασις, ἀκοή, ὄσφρησις, γεῦσις, ἀφή. Ἐτι καὶ τὸ μνημονευτικόν, καὶ ἡ καθ' ὀρμὴν κίνησις, τὸ τε θρεπτικόν, καὶ αὐξητικόν, καὶ ἡ ἀλογος βρεξίς· θυμὸς, λέγω, καὶ ἐπιθυμία^u, πείνά τε, καὶ δίψα, καὶ κόπος, καὶ πτύελος, ἡδονή, καὶ ἀηδία^v, [φόβος, δειλία, καὶ ἀγωνία, ἀδημονία,] ταραχὴ, ἰδρώς, καὶ θάνατος. Θάνατος γὰρ ἐστὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος· καὶ πᾶσα ἡ τῆς τροφῆς καὶ αὐξήσεως οἰκονομία.

16. Ταῦτα πάντα ἀλογα πάθη εἰσὶ, καὶ ἐνέργειαι· ἐνέργειαι μὲν καὶ δυνάμεις τῆς φύσεως· διὸ καὶ πάντα τὰ φυσικὰ, παρὰ Θεοῦ δεδορημένα τῇ φύσει εἰσὶ· πάθη δὲ ὅτι πᾶσα κτίσις^x κτιστὴ παθητικῶς κινεῖται, καὶ ἐνεργεῖ· μόνη δὲ ἡ θεία φύσις ἐστὶν ἀπαθής, ἀπαθῶς κινουμένη, καὶ ἀκινήτως ἐνεργοῦσα. Ἐτι δὲ τινὲς μὲν αὐτῶν δοκοῦσι μᾶλλον εἶναι ἐνέργειαι· τινὲς δὲ πάθη· πρεπωδέστερον γὰρ εἶπεῖν τὴν ζωὴν μᾶλλον ἐνέργειαν, τὸν δὲ θάνατον, καὶ τὴν τομὴν, καὶ τὴν ρεῦσιν, πάθος. Ἡ μὲν οὖν τομὴ, καὶ ἡ ρεῦσις, καὶ ἡ κατὰ ποιότητα μεταβολή, τούτέστι λεύκανσις, μέλανσις, ψύξις, θέρμανσις, νόσος, καὶ τὰ τοιαῦτα, πάθη εἰσὶν. Ὁμοίως καὶ ἡ τῶν μελῶν διοργάνωσις, ἢ τοι διάπλασις. Ἡ μὲν γὰρ φύσις ἐνεργεῖ, διοργανοῦσα καὶ διαπλάττουσα. Πάσχει δὲ τὸ σῶμα, διοργανούμενον. Φύσιν δὲ λέγω, τὸν ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ δοθέντα ἐκάστῳ εἶδει νόμον καὶ δύναμιν, καθ' ἣν κινεῖται ἢ ἡρεμεῖ. Κινεῖται μὲν, πρὸς ἃς ἔχει δύναμιν, ἐνεργείας, νοῶν, λογιζόμενος, θέλων, αἰσθανόμενος, τόπους ἐκ τόπων ἀμείδων· τούτων γὰρ ἔχει τὴν δύναμιν παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ. Ἡρεμεῖ δὲ, μὴ κινούμενος, πρὸς ἃς οὐκ ἔλαβε δύναμιν, ἐνεργείας, ἀλλ' ἰστάμενος^y. Κινήσεις δὲ εἰσὶ, γένεσις, καὶ φθορά, καὶ ἀλλοίωσις, αὐξήσις, μείωσις καὶ ἡ τοπικὴ κίνησις. Ἐξάτροπος δὲ ἐστὶν αὕτη, ἔμπροσθεν, ὀπίσθεν^z, δεξιὰ, ἀριστερὰ, ἄνω, καὶ κάτω· καὶ πάντα δὲ τὰ λοιπὰ τὰ εἰρημένα, κινήσεις εἰσὶν· ἡ δὲ νόησις, καὶ ἡ λογικὴ βρεξίς, ὅ τε διαλογισμὸς, καὶ ἡ ζήτησις, καὶ σκέψις, καὶ βουλή, καὶ κρίσις, καὶ διάθεσις, καὶ προαίρεσις, γνώμη τε, καὶ ἡ πρὸς τὴν χρῆσιν ὀρμὴ, ἐνέργειαι

A secernitur: ut in corpore versetur, cui vitam et motum donec; quo item libere appetitu suo, seu voluntate, corpus moveat, rationisque expertem appetitum; concupiscentem scilicet et irascentem, necnon corporis motum ex impulsu proficiscentem: ac demum, ut naturali imperio in corpus, tanquam in servum proprium polleat. Eapropter, homo magis quam angeli ad imaginem est. Angelus enim nullum habet a natura servum, unde nec natura dominus est.

17. Animæ et corporis communia sunt, quæ anima corpori dat, nempe animalis vita, imaginandi vis; id est, quæ res sensibus subjectas percipit vel discernit: vis ipsa sentiendi, seu quinque sensus, aspectus, auditus, olfactus, gustus, et tactus. Ad hæc etiam, memoria, ac motus ex impulsu, vis quoque altrix et auctrix, necnon appetitus rationis expertis, ira, inquam, et cupiditas, esuries quoque, sitis, fatigatio, saliva, voluptas, tristitia, molestia, languor, metus, timor, angor, tædium, turbatio, sudor, ipsaque mors. Est enim mors discessus animæ a corpore: omnis denique nutrimenti et accretionis ordo et ratio.

18. Omnia hæc, passionibus sunt sine ratione, et actus. Actus quidem ac naturæ facultates: unde etiam naturalia omnia, Dei munere naturæ concessa sunt. Passionibus vero, eo quod creata omnis natura patiendi moveat et agat; sola autem natura divina sine passione se movens et agens sine motu, a passione immunis est. Præterea quædam ex illis actionibus magis rationem habent; quædam autem passionibus. Rectius enim vitam actionem appellaveris; mortem vero excisionemque, et fluxionem, congruentius passionem. Excisio ergo, et fluxio, ac mutatio qualitatis; puta dealbatio, denigratio, frigefactio, calefactio, morbus, et similia, sunt passionibus. Similiter membrorum apparatus et fictio. Natura enim corpus organis instruendo et formando agit: corpus vero compaginatione illa patitur. Porro naturam dico, quam a principio cuique speciei legem vimque Conditor universi indidit, pro cuius ratione res movetur, acquiescit. Movetur quidem ab ea, in quæ actionis vim accepit, intelligendo, ratiocinando, volendo, sentiendo, loca ex locis commutando. Horum enim acceptam a Creatore habet facultatem. Quiescit autem, cum ad eas functiones, ad quas vim non accepit, non movetur, sed sistit. Sunt autem hi motus, ortus, interitus, alteratio, incrementum, decrementum, ac demum loci mutatio; cuius sex istæ sunt species, ante, pone, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum. Sed et reliqua omnia quæ superius recensuimus, perinde motus sunt. Cæterum intellectio, appetitus item

VARIÆ LECTIONES.

^u Reg. λέγω, καὶ ἐπιθυμίαν. ^v Sic Basil. et cod. S. Hil. alii ἀηδία. ^x Legerim φύσις. ^y Cod. S. Hil. Reg. et Colb. 4780 μὴ ἰστάμενος· at vetus interpr. sed stans. Neutrum in nostro altero habetur.

^z Basil. et mss., excepto nostro chartaceo, quod tamen sequitur Combefisius, habent ἔμπροσ, ὀπίσω.

rationalis, ratiocinatio, inquisitio, consideratio, consilium, iudicium, affectio, electio, sententia, necnon impulsio motus, actiones censentur. Quamquam intellectio, actio potius videtur esse: appetitus vero, passio (patitur enim quisquis appetit), attamen rationis appetitum, actionem etiam dicimus; propterea quod liber est, imperatque passionibus irrationabilibus, iudicatque, et gubernat, et veluti freno illas temperat: iram nempe, et cupiditatem, sensumque, et motum ex impulsione proficiscentem. Passiones enim sine ratione, rationi subjectæ sunt et obsequuntur, Hæc enim omnia in hominibus, qui naturam ducem sequuntur, rationi obtemperant, subjectaque sunt, præscripserit.

18 bis. Hæc porro passiones substantiam animalis constituunt: nam absque illis vita non potest consistere. Sunt autem a rerum Opifice datæ homini ad obsequium: concupiscendi quidem facultas, uti Deum, ejusque mandata persequamur; nascendi vero ut diabolo resistamus et peccato, masculascatque cupiditas. Quæ itaque sine ratione est appetitio, ideo data est, ut animalis naturam conservet: rationalis vero ac libera, ut libere quasi freno ducat naturalem omnem motum; eumque Conditoris legi subiciat, cui ipsa subjecta sit. Quocirca conjunctæ in homine sunt intelligentia et appetitio, ne invitis nobis, qui ratione utimur, ea accidant, quæ rationis expertibus. Mens enim quæ libere, et cum ratione atque intelligentia appetit, appetendo quoque intelligit, anquirat, considerat, deliberat, dijudicat, afficiturque erga id quod est iudicio probatum, eligit, atque ad agendum convertitur. Pars enim rationalis, eî quæ rationis expertis est, suapte natura imperat. Quod si homo, **538** tanquam ratione pollens, brutæ omnis creaturæ rex creatus fuit, quomodo in illas passiones, quæ in ipso sine ratione sunt, imperium non habeat? Cum ergo appetitus, rationisque et intellectus sit particeps, appetitu ad intelligendum et ad ratiocinandum ducitur; vicissimque rationem ac mentem libera appetitione sequitur. Eorum porro, quæ animæ et corporis communia sunt, vitalis quidem facultas actio magis est: deinde imaginatio, sensus, et memoria, necnon appetitus, actiones sunt patibiles, sive actioni conjunctæ passiones. Ira autem ac cupiditas, esuries, sitis, et fatigatio; metus quoque, pavor, angor, voluptas, et augescendi, mors denique, passiones sunt ¹⁴.

19. Universa hæc naturalia sunt et inculpata, ab Opifice beneficii loco humanæ naturæ concessa. Ille siquidem cum esse, tum sic esse donavit: nec est quisquam qui horum particeps non sit. Ac quod hæc quidem nos habeamus, id Creatoris tum sapientiam, tum virtutem declarat: nobis autem nec

εἶσι. Δοκεῖ δὲ μᾶλλον ἢ νόησις εἶναι ἐνέργεια, ἢ δὲ ὄρεξις, πάθος· πᾶν γὰρ ὄρεγόμενον, πάσχει· λέγομεν δὲ αὐτὴν λογικὴν ὄρεξιν, τὴν ἐνέργειαν, διότι αὐτεξούσιός ἐστιν, ἐξουσιάζουσα ἂ τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ κρίνουσα, καὶ κυβερνώσα, καὶ χαλιναγωγούσα ταῦτα· θυμὸν, καὶ ἐπιθυμίαν, καὶ αἰσθησιν, καὶ τὴν καθ' ὄρμην κίνησιν· ταῦτα γὰρ ὑπήκοα, καὶ ἐπιπειθῆ τῷ λόγῳ εἶσιν, ἄλογα πάθη· πέφυκε γὰρ πείθεσθαι τῷ λόγῳ, καὶ ὑποτάσσεσθαι, καὶ κινεῖσθαι, ὡς ἂν ὁ λόγος κελεύῃ ^b, ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν ἀνθρώπων.

enim omnia in hominibus, qui naturam ducem sequuntur, rationi obtemperant, subjectaque sunt, ut eo moveantur et inclinent, quocumque illa

ἰη' δῖς. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα τὰ πάθη συστατικὰ τῆς ζωώδους οὐσίας· ἀνευ γὰρ τούτων οὐκ ἔστι συστήναι τὴν ζωὴν. Ταῦτα δὲ εἰς ὑπηρεσίαν ἐδόθησαν τῷ ἀνθρώπῳ παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ· ἡ μὲν ἐπιθυμία, πρὸς Θεὸν καὶ τὰ αὐτοῦ θελήματα· ὁ δὲ θυμὸς, κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ πρὸς τὸ ἀνδρειοῦν τὴν ἐπιθυμίαν· ἡ μὲν οὖν ἀλογος ὄρεξις πρὸς σύστασιν τῆς ζωώδους οὐσίας δέδοται. Ἡ δὲ λογικὴ καὶ αὐτεξούσιος, ὅπως αὐτεξουσίως χαλιναγωγῆσιν πᾶσαν φυσικὴν κίνησιν, καὶ ὑποταγῆ καὶ ὑποτάξει τῷ νόμῳ τοῦ Κτίσαντος. Συνέζευκται ἡ τοίνυν νόησις καὶ ἡ ὄρεξις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὅπως μὴ ἀκουσίως πάσχωμεν τὰ τῶν ἀλόγων, λογικοὶ ὄντες. Καὶ γὰρ ὁ νοῦς αὐτεξουσίως ὄρεγόμενος, καὶ λογικῶς καὶ νοητικῶς ὄρεκτικῶς, νοεῖ καὶ ζητεῖ, καὶ σκέπτεται, καὶ βουλευέται, καὶ διακρίνει, καὶ διατίθεται πρὸς τὸ κριθὲν, καὶ προαιρεῖται, καὶ ὄρμῃ πρὸς τὴν πράξιν. Φύσει γὰρ κατάρχει τοῦ ἀλόγου τὸ λογικόν. Εἰ οὖν ὡς λογικὸς πάσης ἀλόγου κτίσεως βασιλεὺς ἐδημιουργήθη ὁ ἄνθρωπος, πῶς οὐκ ἔσται τῶν ἐν αὐτῷ ἀλόγων παθῶν αὐτεξούσιος; Ὀρεκτικὸς οὖν, καὶ λογικὸς, καὶ νοητικὸς ὢν, ὄρεκτικῶς νοεῖ καὶ λογίζεται· καὶ λογικῶς καὶ νοητικῶς, αὐτεξουσίως ὄρέγεται. Τῶν δὲ κοινῶν ψυχῆς καὶ σώματος, τὸ μὲν ζωτικὸν ἐνέργεια μᾶλλον ἐστὶ· καὶ τὸ φανταστικὸν δὲ καὶ αἰσθητικὸν, καὶ μνημονευτικὸν, καὶ ἡ καθ' ὄρμην κίνησις, παθητικαὶ εἶσιν ἐνέργειαι, ἢ πάθη ἐνεργητικά· ὁ δὲ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, πείνά τε, καὶ δίψα, καὶ κόπος, φόβος, δειλία τε, καὶ ἀγωνία, ἡδονή, λύπη, πτύελος, καὶ ἰδρῶς, τὸ τε θρεπτικὸν καὶ αὐξητικὸν, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὁ θάνατος, πάθη εἶσιν.

tristitia, despumatio, ac sudor; facultas item alendi

ιβ'. Ταῦτα πάντα φυσικά εἰσι καὶ ἀδιάβλητα, παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων δεδωρημένα. Αὐτὸς γὰρ, καὶ τὸ εἶναι, καὶ τὸ οὕτως εἶναι ἐδώρησατο· καὶ οὐκ ἔστιν ἀνθρώπων οὐδεὶς, ὃς τούτων ἀμέτοχος γέγονε. Τὸ δὲ ἔχειν ταῦτα, τὴν μὲν Δημιουργοῦ σοφίαν καὶ ἀρετὴν παρίστησιν,

¹⁴ Greg. Nyss. lib. II *De opific. hom.*

VARIÆ LECTIONES.

^a N. ἂ αὐτεξουσίως ἐνεργεῖ, ἐξουσιάζ. ^b Colb. uterque κελεύει.

ἡμῖν δὲ οὔτε ἀρετὴ, οὔτε κακία λογίζεται. Καλὰ μὲν γάρ εἰσι, καὶ ἐπ' ἀγαθῷ ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ δωρημένα. Ὁ δὲ τρόπος τῆς χρήσεως αὐτῶν, ἀρετὴν καὶ κακίαν συνίστησιν. Ἄν μὲν γὰρ ὑποταγῇ τὸ θέλημα τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὸν νόμον αὐτοῦ ὁ νοῦς κυβερνήσῃ τὰ ὑπήκοα αὐτοῦ, πάσας φημί τὰς ψυχικὰς κινήσεις, κατ' ἐξαιρέτην δὲ, θυμὸν, ἐπιθυμίαν· ταῦτα γὰρ ὑπήκοα τῷ λόγῳ· ἀρετὴν εἰργασάμεθα, καὶ δικαιοσύνην ἐπληρώσαμεν. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ ἐλάβομεν τὴν τούτων ἐξουσίαν· καὶ ὡς ἐξουσίαν λαβόντες, καὶ νόμον ἐδεξάμεθα, καὶ ὑπὸ νόμον γεγόναμεν· τὰ γὰρ ἀλογαῖ μὴ ἔχοντα τὸν ἡγεμόνα νοῦν τὸν αὐτεξούσιον θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας, οὐκ ἔλαβον νόμον. Φύσει τοιγαροῦν τοῦ Δημιουργοῦ δούλοι ὑπάρχοντες, καὶ τὸ αὐτεξούσιον ἔχοντες, τὸ ἀρετῆς συστατικὸν (οὐ γὰρ ἀρετὴ, οὐδὲ τερπνὸν, τὸ βίᾳ γινόμενον), νόμον ἐλάβομεν, ὅπως ἐπιγνώμεν ὅτι δεσπότην ἔχομεν· ἵνα μὴ ἐν σκότει διαπορευόμενοι, βόθροις περιπέσωμεν· «Λύχνος γὰρ τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου,» ἔφη ὁ Δαβὶδ· ὅπως γνωσθῇ ἡμῶν ὁ πρὸς τὸν δεσπότην πόθος καὶ ἡ εὐνοια· ὅπως τῷ Θεῷ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνήσωμεν· «Ἐν ᾗ τοῦ ἐλομένου τὸ ἀγαθόν, οὐχ ἦτονον, ἢ τοῦ παρασχόντος τὰ σπέρματα.» Αὐτὸς γὰρ ἡμῖν τὴν δύναμιν τῆς ἀγαθοεργίας ἐδωρῆσατο· αὐτεξουσίους δὲ ἡμᾶς ἐποίησεν, ἵνα ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐξ ἡμῶν τὸ ἀγαθὸν γίνοιτο. Παντὶ γὰρ τῷ προαιρουμένῳ τὸ ἀγαθόν, ὁ Θεὸς συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν, ὅπως τὸ κατὰ φύσιν φυλάξαντες, τῶν ὑπὲρ φύσιν τύχωμεν· ἤγουν τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς θεώσεως, ἐκ τῆς πρὸς τὸ Θεῖον ἐνώσεως, διὰ τῆς κατὰ δύναμιν τοῦ θελήματος πρὸς αὐτὸν οἰκειώσεως· ὅπως μὴ ταῖς φυσικαῖς δυνάμεισιν ἀλόγως χρώμενοι, παρασυμβληθῶμεν τοῖς ἀνοήτοις κτήνεσι, καὶ ὁμοιωθῶμεν αὐτοῖς. Εἰ γὰρ μὴ ὑπετάγη ἡ θέλησις ἡμῶν τῷ θεῷ θελήματι, ἀλλὰ κατ' οἰκείαν γνώμην καὶ προαίρεσιν χρήσεται ὁ αὐτεξούσιος νοῦς θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ, κακίαν εἰργάσατο. Κακία γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, εἰ μὴ ἀμαρτία, καὶ ἀποτυχία, καὶ παρακοή τοῦ δεσποτικοῦ νόμου. Ὡστε τὸ αὐτεξούσιον, πρῶτον ἀγαθόν, τῇ λογικῇ φύσει πρέπον· καὶ τῷ κεχρησθαι τῷ αὐτεξουσίῳ, καὶ κατεξουσιάζειν καὶ κρατεῖν τῶν ἀλόγων παθῶν, θυμοῦ λέγω, καὶ ἐπιθυμίας, ἀρετὴ· τὸ δὲ προδιδόναι τὸ αὐτεξούσιον καὶ ἡττάσθαι τοῖς ἀλόγοις πάθει, καὶ ἀλόγως καὶ κτηνωδῶς βιοῦν, τοῦτο κακία, τοῦτο ἀμαρτία. Μὴ οὖν ἀσχημονῶμεν τὰ τῶν ἀλόγων πράσσοντες, ἀλλ' ἐπέχωμεν λόγῳ τὰς ὁρμὰς τῆς φύσεως. Οὐ γὰρ πρέπει τῷ λογικῷ ἢ τῶν ἀλόγων πολιτεία, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοῖς ἀλόγοις πάθει λογικῶς κεχρησθαι, καὶ λόγῳ ταῦτα ρυθμίζειν, καὶ κατ' ἐξουσίαν ἀγεῖν, καὶ ἡνιοχεῖν, καὶ ἄγεσθαι καὶ ὑπέιχειν τῷ θεῷ νόμῳ, καὶ τούτοις κεχρησθαι, καθὼς ὁ Κύριος διετάξατο.

A laudi, nec vitio ducitur. Sunt enim illa quidem bona, atque in bonum ab eo qui bonus est, data: at modus quo illis utimur, virtutem facit et vitium. Etenim si voluntas divinæ legi subjecta sit, exque ejus legis ratione, mens ea quæ sibi subsunt gubernet; omnes, inquam, animales motus, iram in primis, et cupiditatem (hæc quippe rationi subjacent) plane virtutem operati sumus, ac implevimus justitiæ partes. Eo enim horum potestatem accepimus; at tanquam accepta potestate, legem etiam accepimus, factique sub lege sumus. Bruta siquidem, quia mentem ducem non habent, quæ irascenti parti ac concupiscenti dominetur, legem non acceperunt. Quia igitur natura servi Dei sumus, liberique arbitrii facultate, qua virtus constat, præditi (nec enim virtutis nomen obtinet, nec jucunditatem habet, quod sponte ac libere non fit¹⁵), idcirco legem accepimus, ut nos herum habere intelligamus, ne in tenebris ambulantes, incidamus in foveam. «Lucerna enim pedibus meis lex tua, inquit David, et iumen semitis meis¹⁶:» ut nostrum erga Dominum desiderium, nostraque benevolentia cognoscatur: ut in boni consortium cum Deo veniamus; «ut bonum non minus ejus sit, qui elegit, quam ejus, qui semina præbuit¹⁷.» Ipse enim boni nobis operis potestatem dedit, liberique nos arbitrii fecit, ut tum ex ipso, tum ex nobis oriatur bonum. Deus quippe omni qui bonum eligit, adjutor est in bonum; ut servato quod naturæ consentaneum est, consequamur illa, quæ naturam superant; immortalitatem scilicet, divinitatisque participationem, per unionem cum Deo, pro nostræ cum eo voluntatis, quoad ejus fieri potest, necessitudine: ne si iis naturæ facultatibus, contra quam ratio præscribit, utantur, comparemur jumentis insipientibus, eisque similes efficiamur¹⁸. Si enim voluntati divinæ nostra minus obtemperet, sed ex privato consilio suo et electione, libera mens ira et cupiditate utatur, malitiæ rea erit. Malitia enim nihil aliud est, quam peccatum, et aberratio, ac transgressio legis Domini. Quamobrem liberum arbitrium, primum bonum est, quod ratione præditi conveniat: eo **539** autem uti, ac passionibus ratione carentibus, puta iræ et cupiditati imperare, iisque dominari, hoc virtus est. Ab his vero passionibus, prodita liberi arbitrii facultate, superari, brutorumque ac jumentorum more vivere, hoc vitium malitiæque, hoc peccatum est. Ne ergo turpiter agamus, ea perpetrando quæ pecudum moribus congruant; quin potius, naturæ motus ratione compescamus. Nequaquam enim rationis compotem decet, is vivendi modus qui brutorum sit: sed magis passionibus ipsis quæ exsortes rationis sunt, ex præscripto rationis uti, eas ratione moderando, et sibi mancipatas veluti freno

¹⁵ Greg. orat. 1 et 42. ¹⁶ Psal. cxviii, 105. ¹⁷ Greg. verba. ¹⁸ Psal. xlviii, 21.

VARIÆ LECTIONES.

^c Hoc membrum deest in nostris codd. In Reg. et Colb. pro οἰκειώσεως, legitur ὁμοιώσεως.

ducendo, agique ac divinae voluntati cedere, earum abbibito usu, quemadmodum a Domino constitutum est.

20. Jam vero operæ pretium est scire, mitti A hæreticos in errorem ex nominum ambiguitate. Quemadmodum enim Monophysitis, uniusve naturæ assertoribus; Acephalis, inquam, inde contigit, ut unam naturam in Christo pronuntiarent, quod unum et idem naturam et hypostasim esse dicerent, ne scilicet in duas personas Christum dividerent: itemque Nestorianis, ut duas hypostases profiterentur, ne duas Christi naturas in unam confunderent: sic et Monotheletis, eo quod nescirent, quid inter voluntatem naturalem, et personalem, sive arbitrariam, discriminis interesset, hoc in causa fuit, ut unam in Christo dicerent voluntatem. Ut igitur errorem caveamus, quem nominum ambiguitas parit, in hunc modum quæstionem de voluntate explicemus.

21. Voluntatis nomen ambiguum est. Quandoque enim eam vim significat, qua volumus: interdum id quod volumus, quodque volendi facultati subiectum est; hoc est rem ipsam quam aliquis vult. Aliud est autem vis qua volumus, aliud res quam volumus, sicut aliud est aspectus, aliud quod sub aspectum cadit. Aspectus enim est ipsa videndi facultas, qua cernimus, quæ in oculo munere suo fungitur: quod autem sub aspectum cadit, res est quam cernimus, sive lapis, sive lignum, aut quid ejusmodi. Sic plane voluntas vis ipsa animæ est, qua volumus: quod autem sub eam cadit; res ea est quam vult aliquis. Puta, volo navigare: navigatio, res est quæ cadit sub voluntatem. Omnino autem quod voluntati subiectum est, aut operatio, sive actio est, aut passio. Videamus modo cujus sit voluntas naturæ, an personæ.

22. Rogo itaque: habet quilibet homo volendi facultatem, necne? Liqueat sane univesos homines facultate qua velint præditos esse, nec esse quemquam, qui non habeat ut velit. Quis enim homo sit, qui nihil unquam voluerit? non omnis autem homo vult eodem modo; sed alius bene, alius improbe, pro suo quisque arbitrato. Itaque voluntas quidem, id est vis qua volumus, et velle absolute, hæc naturæ sunt: quod vero sub voluntatem cadit, seu velle hoc aliquid, aut sic velle, hoc arbitrii est ac personæ.

25. Rursus vero: Cum voluntas, uti diximus, D ex iis sit, quæ æquivoca sunt: interdum potentiam illam significat, qua volumus: interdum 540 rem quam volumus. Sciendum enim aliud esse voluntatem; aliud, velle omnino; aliud, velle hoc aliquid, ac sic velle; aliud, quod est voluntati subiectum; aliud, rem volendi facultate præditam; et aliud, volentem: quemadmodum aliud est aspectus; aliud, aspicere; aliud, quiddam ac certo modo aspicere; aliud, quod aspectui subji-

κ'. Ειδέναι τοίνυν χρεών, ὡς ἡ τῶν ὀνομάτων σύγ-
χουσι ποιεῖ τοῖς αἰρετικοῖς τὴν πλάνην. Καθὼς οὖν
τοῖς Μονοφυσίταις, τοῖς Ἀκεφάλοις, φημί, τὸ ταυ-
τὸν λέγειν φύσιν καὶ ὑπόστασιν, αἴτιον γέγονε λέγειν
ἐπὶ Χριστοῦ μίαν φύσιν, ἵνα μὴ εἰς δύο ὑποστάσεις
τὸν Χριστὸν διέλωιν. Ἔτι δὲ καὶ τοῖς Νεστορίου
ὀμόφροσι, τοῦ λέγειν δύο ὑποστάσεις, ἵνα μὴ τὰς
δύο Χριστοῦ φύσεις εἰς μίαν συγγέωσιν. Οὕτω καὶ
τοῖς Μονοθελήταις, τὸ μὴ εἰδέναι τὴν διαφορὰν τοῦ
φυσικοῦ καὶ τοῦ ὑποστατικοῦ θελήματος, τουτέστι,
τοῦ γνωμικοῦ, αἴτιον γέγονε τοῦ ἐν λέγειν ἐπὶ
Χριστοῦ θέλημα· ἵνα οὖν τὴν ἐκ τῆς ὀμωνυμίας
διαφύγωμεν πλάνην, οὕτω τὸν περὶ τοῦ θελήματος
ἀναπτύξωμεν λόγον.

B

κα'. Τὸ θέλημα ὀμωνυμὸν ἐστὶ· ποτὲ μὲν γὰρ ση-
μαίνει τὴν θέλησιν· τουτέστι τὴν θελητικὴν δύναμιν·
ποτὲ δὲ αὐτὸ τὸ θελητὸν, τὸ τῇ θελήσει ὑποκείμενον·
τουτέστιν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅπερ τις θέλει· ἄλλο δὲ
ἐστὶ θέλησις, καὶ ἄλλο τὸ θελητὸν, ὡσπερ ἄλλο ὄρα-
σις, καὶ ἄλλο τὸ ὄρατὸν· ὄρασις μὲν γὰρ ἐστὶν αὐτὴ
ἡ ὄρατικὴ δύναμις καθ' ἣν ὀρώμεν, ἡ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ
ἐνεργοῦσα. Ὁρατὸν δὲ, αὐτὸ τὸ ὀρώμενον πρᾶγμα,
ἡ λίθος, ἡ ξύλον, ἡ τι τοιοῦτον. Οὕτω γοῦν καὶ θέ-
λησις ἐστὶν αὐτὴ ἡ θελητικὴ τῆς ψυχῆς δύναμις,
καθ' ἣν θέλομεν· θελητὸν δὲ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅπερ
τις θέλει. Ὁῖον, θέλω πλεῦσαι· τὸ πλεῦσαι, θελητὸν
ἐστὶ· πάντως δὲ τὸ θελητὸν, ἡ ἐνεργεῖα ἐστὶ, τουτέ-
στι πρᾶξις, ἡ πάθος· ἰδῶμεν τοίνυν εἰ φυσικὴ ἐστὶν
ἡ θέλησις, ἡ ὑποστατικὴ.

C

κβ'. Ἀρα πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύναμιν τὴν
θελητικὴν, ἡ οὐ; Δῆλον ὡς πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὸ
δύνασθαι θέλειν, καὶ πᾶς ἄνθρωπος ἔχει τὸ θέλειν.
Τίς γὰρ ἄνθρωπος γέγονεν, ὃς οὐκ ἐθέλησεν οὐδέν;
οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος ὡσαύτως θέλει· ἀλλ' ὁ μὲν κα-
λῶς, ὁ δὲ κακῶς· ἕκαστος κατ' οἰκρίαν γνώμην.
Ἵνα οὖν ἡ μὲν θέλησις, τουτέστιν ἡ θελητικὴ δύναμις,
καὶ αὐτὸ τὸ ἀπλῶς θέλειν, φυσικόν· τὸ δὲ θελητὸν,
τουτέστι τὸ τοιῶσδε θέλειν, γνωμικόν καὶ ὑπο-
στατικόν.

D

κγ'. Καὶ πάλιν· Τῶν ὀμωνύμων, ὡς εἶπομεν, ἐν
τῷ θελήματι, ποτὲ μὲν σημαίνει τὴν θέλησιν, ποτὲ
δὲ τὸ θελητὸν. Δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι ἄλλο ἐστὶ θέλησις,
καὶ ἄλλο τὸ θέλειν, καὶ ἄλλο τὸ τί καὶ πῶς θέλειν,
καὶ ἄλλο τὸ θελητὸν, καὶ ἄλλο τὸ θελητικόν, καὶ ἄλλο
ὁ θέλων. Ὡσπερ ἄλλο ὄρασις, καὶ ἄλλο τὸ ὄρᾶν, καὶ
ἄλλο τὸ τί καὶ πῶς ὄρᾶν· καὶ ἄλλο τὸ ὄρατὸν, καὶ
ἄλλο τὸ ὄρατικόν, καὶ ἕτερον ὁ ὀρών. Ὁρασις μὲν
γὰρ ἐστὶν, αὐτὴ ἡ ὄρατικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, ἡ ἐν
τῷ ὀφθαλμῷ ἐνεργοῦσα, καθ' ἣν ὀρώμεν· ὄρᾶν δὲ

VARIE LECTIONES.

^d In Colb. 1636 additur γῆματι· τὸ γῆματι θελητὸν ἐστὶ. * N. τὸ τί θέλειν. † Mss. ἕτερον τὸ.

ἔστι, τὸ κεχρησθαι τῇ ὁρατικῇ δυνάμει, καὶ ἐνεργεῖν, καὶ βλέπειν· οὐδεὶς γὰρ ὁρᾷ, μὴ ἔχων ὄρασιν, τούτῃ ἐστι δύνάμιν τοῦ ὁρᾶν. Τί δὲ ὁρᾶν ἐστίν; οὐρανὸν ὁρᾶν, ἢ γῆν, ἢ ἕτερόν τι. Τὸ πῶς ὁρᾶν^β, ἐστὶ καλῶς ἢ κακῶς. Ὅρατόν δὲ ἐστίν, τὸ ὑποκείμενον τῇ ὁράσει· τούτῃ ἐστὶ τὸ ὁρώμενον σῶμα, ἢ χρῶμα, ἢ σχῆμα. Ὅρατικὸν δὲ ἐστίν, τὸ ἔχον ἐκ φύσεως τὴν ὁρατικὴν δύνάμιν τοῦ ὁρᾶν, καὶ κοιμάται, καὶ ἐτυφλώθη. Ὅρατικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος. Ὅρων δὲ ἐστίν, ὁ κεχρημένος τῇ ὁράσει, τούτῃ ἐστὶ τῇ ὁρατικῇ δυνάμει, καὶ ἐνεργῶν, καὶ βλέπων. Οὕτω θέλησις μὲν ἐστίν αὕτη θελητικὴ δύνάμις, ἢ τῇ ψυχῇ δεδομένη φυσικῶς παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ· τούτῃ ἐστίν, τὸ δύνασθαι θέλειν· θέλειν δὲ ἐστὶ^γ, τὸ κεχρησθαι κατ' ἐνέργειαν τῇ θελητικῇ δυνάμει, καὶ ὀρέγεσθαι· οὐδεὶς δὲ θέλει, μὴ ἔχων θέλησιν· τούτῃ ἐστὶ δύνάμιν τοῦ θέλειν· θελητόν δὲ ἐστίν, τὸ ὑποκείμενον τῇ θελήσει; [ἢ γουν] αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὑπερ θέλομεν· οἷον θέλω πλεῦσαι· τὸ πλεῦσαι θελητόν ἐστίν· θέλω σωφρονῆσαι· τὸ σωφρονῆσαι θελητόν ἐστίν· ἀθέλητον δὲ ἐστίν, ὅπερ τις οὐ θέλει. Ὡς περ τὸ ἀόρατον, ὅπερ τις οὐχ ὁρᾷ· τί δὲ θέλειν^δ, ἐστὶ τὸ θέλειν ποῖόν τι, οἷον τὸ θέλειν ἐνωθῆναι Θεῷ, θέλειν φαγεῖν· θέλειν πιεῖν^ε· θέλειν πλεῦσαι· θέλειν συναφθῆναι γυναικί· πῶς δὲ θέλειν, ἐστὶ καλῶς θελήσαι· ἢ γουν θελήσαι καλῶς, καὶ κατὰ νόμον Θεοῦ τῇ ἰδίᾳ γυναικί μιγῆναι· ἢ κακῶς, καὶ παρὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ, ἀλλοτρίᾳ. Θελητικὸν δὲ ἐστίν, τὸ ἔχον ἐκ φύσεως τὴν θελητικὴν δύνάμιν· οἷον, ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἄγγελος, ὁ Θεός. Ἐκάστος γὰρ αὐτῶν ἐκ φύσεως ἔχει τὴν θελητικὴν δύνάμιν. Καὶ γὰρ ἐκάστη τῶν τῆς Θεότητος ὑποστάσεων θέλει^ζ· καὶ ἐκάστη ὑπόστασις ἀγγέλων θέλει· καὶ ἐκάστη ὑπόστασις ἀνθρώπων θέλει. Ὅπερ δὲ ἐκάστη ὑπόστασις ἔχει, φυσικόν ἐστίν· φυσικὸν γὰρ ἐστίν τὸ ἐν πάσαις ταῖς ὁμοειδέσει καὶ ὁμοουσίαις ὑποστάσεσι θεωρούμενον. Θέλων δὲ ἐστίν, ὁ κεχρημένος τῇ θελήσει, ἢ γουν τῇ θελητικῇ δυνάμει, καὶ ὀρεγόμενος· τούτῃ ἐστὶν ὑπόστασις^η.

postasis habet, hoc naturæ est. Est enim naturale, quod in singulis, quæ ejusdem speciei et naturæ sunt, perspicitur. Denique volens est, qui utitur voluntate, seu volendi facultate, atque appetit; nempe hypostasis.

κδ'. Τὸ γοῦν θέλημα, ποτὲ μὲν σημαίνει τὴν θέλησιν, τούτῃ ἐστὶ τὴν θελητικὴν δύνάμιν· ποτὲ δὲ τὸ θελητόν, τούτῃ ἐστὶν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὑπερ θέλομεν· ἢ μὲν οὖν θέλησις, φυσικὴ· καὶ τὸ ἀπλῶς θέλειν φυσικόν. Πᾶς γὰρ ἄνθρωπος ἔχει τὴν δύνάμιν τοῦ θέλειν· καὶ πᾶς ἄνθρωπος θέλει· τούτῃ ἐστὶ κεχρηταί τῇ θελήσει· θελητικὸν γὰρ ζῶον ὁ ἄνθρωπος· τὸ δὲ θελητόν, οὐ φυσικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ γνωμικόν, καὶ ὑποστατικόν. Ἄλλ' οὐ πᾶς ἄνθρωπος ὡσαύτως θέλει, οὐδὲ τὸ αὐτό· ὥστε τὸ πῶς θέλειν, καλῶς ἢ κακῶς· ἢ τὸ τί θέλειν, τόδε, ἢ ἐκεῖνο, οὐ φυσικόν, ἀλλὰ γνωμικόν καὶ ὑποστατικόν, ἐπὶ τε ἀγγέλων καὶ ἀνθρώ-

citur: aliud, quod aspiciendi facultate præditum est; aliud, aspicientem. Aspectus enim est ipsa vis animæ qua videmus, in oculo functiones exsequens. Aspicerere autem, est uti ipsa videndi facultate, operarique, ac videre. Nemo autem cernit et videt, nisi qui videndi facultate præditus sit. Aliquid autem aspicerere, est cælum, aut terram, aut aliud quid intueri. Certo modo aspicerere, est bene, aut male, Quod sub aspectum cadit, est res visioni subjecta; puta corpus quod cernitur, vel color, aut figura: videndi facultate præditum, est quod a natura potentiam habet videndi, tametsi forte dormiat, aut cæcum sit. Homo enim animal est videndi facultate præditum. Videns denique est, qui aspectu, hoc est visus facultate utitur; actum exercet, et videt. Hoc modo voluntas, est ipsa facultas qua volumus, quam Creator naturæ animæ indidit; hoc est volendi potestas. Velle autem, est ea vi, qua volumus, re ipsa uti, et appetere: vult autem nemo, qui voluntatem, hoc est volendi facultatem, non habeat; θελητόν ἐστὶ id quod voluntati subjectum est, sive res ipsa est quam volumus. V. g. volo navigare: navigare, est res voluntati subjecta. Volo temperans esse: sic se habere, res est quæ sub voluntatem cadit. Non volitum autem res est quam quis non vult; uti non visum, est quod quis non videt. Velle quid, est tale quid velle: puta velle Deo conjugari: velle manducare; velle bibere; velle navigare; velle copulam uxoris. Sic, certoque modo velle, est bene velle; v. g. bene, et secundum Dei legem velle uxoris copulam: aut male, et contra Dei legem, copulam alienæ. Voluntate præditum, est quod a natura habet vim volendi; ut homo, angelus, Deus. Quisque enim illorum habet facultatem qua velit. Etenim unaquæque divina hypostasis vult; et unaquæque angelorum hypostasis vult; et quælibet hominum hypostasis vult. Quod autem unaquæque hy-

24. Voluntas ergo, interdum ipsam qua volumus facultatem significat; interdum rem ipsam quam volumus. Facultas itaque qua volumus, ad naturam pertinet, necnon velle simpliciter. Omnis enim homo potentiam habet, qua velit: vultque omnis homo; hoc est, voluntate utitur. Etenim homo est animal præditum facultate volendi. Res autem illa quam volumus, nedum naturæ est, sed et arbitrii et personæ. Non enim quivis hominum eadem ratione vult, vel unum aliquid. Quapropter velle sic, bene, aut male: aut **541** velle aliquid; hoc, vel illud, non est naturæ, sed arbitrii ac per-

VARIE LECTIONES.

^β Basil. ὅπως ὄρα καὶ πῶς ὁρᾶν. ^γ N. 1 γὰρ meliori sensu. ^δ N. 1 μὴ ἔχων δύνάμιν. ^ε Hæc τὸ θέλειν, omnino restituenda sunt ex cod. N. 1. ^ζ Cod. S. III. ποιεῖν. ^η Noster 1 καὶ ἐκάστη ὑπόστασις ἔχει τοῦτο. ὥστε φυσικόν ἐστίν. φυσικὸν γὰρ ἐστὶ τὸ κ. τ. ε. cætera prætermissa, de divina, angelica et humana hypostasibus. ^θ Mss. ἢ γουν ὑπόστ., et statim τὸ οὖν θέλημα.

sonæ; quod ad angelos quidem et homines attinet. Nam in sancta et individua Trinitate, una est trium personarum naturalis voluntas, una res quam naturaliter velint, bonum scilicet. Nec enim¹⁹ quæque persona peculiare aliquid quod velit, habet, aut voluntatis motum proprium: sed una est trium motio, unaque res quam velint. Quamobrem etiam tres personæ, non tres dii, sed unus Deus sunt: unus, inquam, Deus cum suis virtutibus; non tamen compositus. Quælibet enim Deus perfectus est, ac perfecta persona. Naturæ autem ex persona compositio non fit. Est autem id prorsus novum, nec ulli convenit præterquam Deo. Non sic autem res habet in angelis et hominibus. Ut enim una sit angelorum voluntas; ea, inquam, volendi facultas naturalis ipsis a Deo indita (quisque enim angelorum vult, ac similiter quivis homo), haud tamen est unum angelorum omnium motus, nec unus omnium hominum; sed suus cuique personæ motus est; sua cuique proposita res quam velit. Non enim eodem modo, neque idem volunt singuli angeli et homines: sed hic bene, ille male; hic istud, ille illud. Cumque unus movetur ac vult, non simul alter vult ac movetur. Quamobrem in angelis et hominibus voluntatis facultas naturæ tribuitur: ac similiter, velle. Omnes enim homines comparati sunt ut velint, et omnes volunt: non tamen omnes comparati sunt, ut unum et idem velint, aut idipsum volunt. In sancta enim Trinitate tres personæ, aliæ aliis insunt, suntque Verbum et Spiritus sanctus, Patris virtutes; ob eamque causam una est trium voluntatis motio; itemque eadem res quam velint. Angeli autem atque homines suam quisque divisam diremptamque hypostasim habent, tametsi ejusdem naturæ sunt, ob eamque causam voluntatis facultas una, ac velle unum eis est, et naturale: tali autem modo, ac quid velle, liberum ac personale. Et eorum quidem una est natura voluntatis facultate prædita: multi autem sunt qui volunt; diversa illi ratione, atque aliud

25. Quamobrem voluntas appetitio est, cum animalis, tum rationalis. Quod si animalis, omnino etiam cum sensu conjuncta. Bruta siquidem cum sensu appetunt; non tamen cum ratione et libere. Sed homo, cum sit animal rationis particeps, quatenus quidem est animal, animalium more et cum sensu appetit; quatenus autem ratione præditus, cum ratione et libertate. Est ergo voluntas appetitus naturalis, tum rationalis, tum animalis, ex solis naturalibus pendens. Sunt autem voluntates naturæ consentaneæ. Prima, divinæ legi subdi. Homo enim natura Dei servus est, eique subjectus. Deinde quæ naturam afficiunt, ut fames, sitis, somnus, et similia. Est vero hy-

Α πων. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἁγίας καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, μία ἡ τῶν τριῶν ὑποστάσεων φυσικὴ θέλησις, καὶ ἐν φυσικῶν ὁ, τὸ ἀγαθόν· καὶ οὐχ ἑκάστη ὑπόστασις ἰδίαν ἔχει θελητόν, οὐδὲ ἰδίαν κίνησιν· ἀλλὰ μία κίνησις, καὶ ἐν θελητόν τῶν τριῶν ὑποστάσεων· διὸ οὐ τρεῖς Θεοὶ, ἀλλ' εἷς Θεός, αἱ τρεῖς ὑποστάσεις· εἷς Θεός μετὰ τῶν ἑαυτοῦ ἰσχυρῶν, ἀλλ' οὐ σύνθετος. Ἐκάστη γὰρ αὐτῶν, Θεός τέλειος, καὶ τελεία ὑπόστασις· σύνθεσις δὲ φύσεως, ἐξ ὑποστάσεως οὐ γίνεται. Ξένον δὲ τοῦτο παντελῶς καὶ μόνῳ Θεῷ πρέπον. Ἐπὶ δὲ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων οὐχ οὕτως· μία γὰρ ἐστὶν ἡ θέλησις τῶν ἀγγέλων, ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθείσα αὐταῖς φυσικὴ τοῦ θέλειν δύναμις. Ἐκαστος γὰρ ἄγγελος θέλει, καὶ ἕκαστος ἄνθρωπος θέλει· οὐ μίᾳ δὲ κίνησις πάντων τῶν ἀγγέλων, οὐτὰ μὴν πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἑκάστη ὑπόστασις ἰδίαν ἔχει κίνησιν, καὶ ἰδίον θελητόν· οὐχ ὁμοίως γὰρ θέλουσι πᾶσαι αἱ ὑποστάσεις τῶν ἀγγέλων, οὐδὲ τὸ αὐτὸ· οὐδὲ αἱ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ἡ μὲν καλῶς, ἡ δὲ κακῶς· καὶ ἡ μὲν τόδε, ἡ δὲ τόδε· καὶ τοῦδε κινουμένου καὶ θέλοντος, οὐ συγκινεῖται καὶ συνθέλει ὁ ἕτερος· ὥστε ἐπὶ τῶν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, ἡ μὲν θέλησις φυσικὴ ἐστὶν· ὁμοίως καὶ τὸ θέλειν, φυσικόν. Πᾶς γὰρ ἄνθρωπος θελητικὸς ἐστίν, καὶ πᾶς ἄνθρωπος θέλει. Οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος τοῦ αὐτοῦ ἢ πράγματός ἐστι θελητικὸς, οὐδὲ τὸ αὐτὸ θέλει. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἁγίας Τριάδος, αἱ τρεῖς ὑποστάσεις ἐν ἀλλήλαις εἰσὶ, καὶ ὁ Λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δυνάμεις εἰσὶ τοῦ Πατρὸς· καὶ διὰ τοῦτο μία κίνησις, καὶ ὡσαύτως τὸ αὐτὸ θελητόν· οἱ δὲ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι, ἕκαστος ἀποτεταμημένην, καὶ διηρημένην ἔχει τὴν ἑαυτοῦ ὑπόστασιν, εἰ καὶ μιᾶς εἰσὶ φύσεως· διὰ τοῦτο ἡ μὲν δύναμις τοῦ θέλειν, καὶ τὸ θέλειν, ἐν καὶ φυσικόν· τὸ δὲ πῶς καὶ τὸ τί θέλειν, ὑποστατικόν καὶ γνωμικόν. Καὶ μίᾳ μὲν αὐτῶν ἡ θελητικὴ φύσις, πολλοὶ δὲ οὐ θέλοντες· διαφόρως, καὶ ἄλλο, καὶ ἄλλο θέλοντες.

κε'. Θέλησις τοίνυν ἐστὶν ὁρεξις ζωτικὴ τε καὶ λογικὴ· εἰ δὲ ζωτικὴ, πάντως καὶ αἰσθητικὴ. Τὰ οὖν ἄλογα αἰσθητικῶς ὁρεγεται, ἀλλ' οὐ λογικῶς, οὐδὲ αὐτεξουσίως· ὁ δὲ ἄνθρωπος ζῶν ὑπάρχων λογικόν, ὡς μὲν ζῶν, ζωτικῶς καὶ αἰσθητικῶς ὁρεγεται· ὡς δὲ λογικὸς, λογικῶς καὶ αὐτεξουσίως. Θέλησις οὖν ἐστὶ φυσικὴ ὁρεξις, λογικὴ τε καὶ ζωτικὴ, μόνων ἡρητημένη τῶν φυσικῶν· φυσικά δὲ θελήματά εἰσι, πρῶτον τὸ ὑποτάσσεσθαι τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ. Φύσει γὰρ δοῦλος Θεοῦ, καὶ ὑποχείριος ὁ ἄνθρωπος· ἔπειτα καὶ τὰ φύσεως ὑποστατικά· ὄϊον παῖνα, δίψα, ὕπνος, καὶ τὰ τοιαῦτα· ὑποστατικὴ δὲ καὶ γνωμικὴ θέλησις, ὁρεξις καθ' ἡδονὴν, καὶ κατ' οἰκείαν γνώμην τῆς κεχρημένης ὑποστάσεως, καὶ οὐ κατὰ νόμον Θεοῦ·

¹⁹ Greg. orat. 13, 52.

VARIÆ LECTIONES.

ⁿ In N. cart. Τριάδος τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου, μία. * Leg. ἐν φυσικῶν θελητόν, ut series postulat. ἢ Ita nostri codd. alii αὐτοῦ. Basil. αὐτῶν, male. ἢ Nostri et Colb. 1 τοῦτου τοῦ. Basil. τοῦτο τό. ἢ Nostri et Colb. 4780 διαίρετήν; Colb. alter et Reg. ἰδιαίρετον.

καὶ τρόπος χρήσεως τῆς φυσικῆς θελήσεως, κατὰ γνῶμην τῆς κεχρημένης ὑποστάσεως. Τὸ οὖν ἀποσπαιόμενον τῶν ὑποστάσεων, διάφορον τὴν γνῶμην ἐργάζεται.

κς'. Ἀλλὰ, φασίν, ὡς ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔχει φυσικὸν θέλημα · λέγουσι δὲ δύο μόνον εἶναι θελήματα · τὸ ἐν, τὸ θεῖον καὶ ἀγαθόν · καὶ τὸ ἕτερον, τὸ πονηρὸν, τὸ διαβολικόν · καὶ πηνίκα μὲν τὸ ἀγαθὸν θελήσει ὁ ἄνθρωπος, τὸ τοῦ Θεοῦ ἔχει θέλημα. Ἦνίκα δὲ τὸ πονηρὸν, τὸ τοῦ διαβόλου · ἀλλ' ἀγνοοῦσιν, ὡς ἀδύνατον οἰανοῦν φύσιν χρήσασθαι πράξει, ἥς τὴν δύναμιν οὐ κατὰ φύσιν ἔλαβεν. Οἶον οὐ δύναται τὸ πτηνόν, μὴ κατὰ φύσιν λαθὼν τὴν τοῦ πέτασθαι δύναμιν, πτῆναι · ὁμοίως οὐδὲ τὸ χερσαῖον βαδίζειν, εἰ μὴ τὴν βαδιστικὴν κατὰ φύσιν ἔλαβε δύναμιν· οὕτω δὴ καὶ ὁ ἄνθρωπος οὐ δύναται νοεῖν, εἰ μὴ τὴν νόησιν κατὰ φύσιν ἔλαβεν · οὐδὲ λαλεῖν, εἰ μὴ τὴν λαλητικὴν κατὰ φύσιν ἔλαβε δύναμιν · ὁμοίως οὐδὲ ὁρᾶν, οὐδὲ θέλειν, εἰ μὴ φυσικὴν τὴν ὁρατικὴν καὶ θελητικὴν ἔλαβε δύναμιν. Δεῖ οὖν πρῶτον φύσει ἔχειν τὴν δύναμιν τοῦ θέλειν, ὅπερ ἐστὶ θελήσις, καὶ οὕτως θέλειν. Διὸ καὶ ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ δύο φύσεις, δύο καὶ φυσικαὶ θελήσεις ἴ. ἐν' ἧ Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος, μηδὲν λείπων τῶν τῆς θεότητος ἰδιωμάτων, μήτε μὴν τῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ κατὰ τὰς δύο, [α διχῆ λέγομεν τοῦτον] θέλειν, καὶ διαφόρως θέλειν κατὰ τὴν φυσικὴν διαφορὰν · Ὡς καὶ παντοδυνάμως · παντοδύναμον γὰρ τὸ θεῖον θέλημα · καὶ οὐ παντοδυνάμως [πάλιν,] ἀλλ' ἀσθενῶς καὶ παθητικῶς · παθητικὸν γὰρ καὶ ἀσθενὲς τὸ ἀνθρώπινον θέλημα · καὶ ἄλλο [α μὲν τὸ ἀνθρώπινον] καὶ ἄλλο [τὸ θεῖον] φυσικὸν θελητόν · οὐ γὰρ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος θελήματα, καὶ τῆς θεότητος εἰσι θελήματα γ · φύσει γὰρ θελητικὴ καὶ ὀρεκτικὴ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις βρώσεως, καὶ πόσεως, ὕπνου, καὶ τῶν τοιοῦτων · ἀλλ' οὐχὶ θεότης τούτων ὀρεκτικὴ. Οὐ γὰρ τούτων αὕτη ποτὲ ὀρέγεται, εἰ καὶ θέλει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τούτων ὀρέγεσθαι φυσικῶς, καὶ ὡς ὤφειλε, καὶ οὕτω.

κς'. Κατὰ μὲν οὖν τὴν φυσικὴν διαφορὰν, δύο τὰ θελήματα ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ · οὐκ ἐναντία. Οὐδὲ γὰρ ἐναντίον τῷ θεῷ θελήματι τὸ φυσικὸν τοῦ ἀνθρώπου θέλημα · οὔτε ἡ φυσικὴ θελητικὴ δύναμις · οὔτε τὰ φυσικῶς αὐτῇ ὑποκαίμενα · οὔτε ἡ φυσικὴ χρῆσις τῆς θελήσεως. Πάντων γὰρ τῶν φυσικῶν, τὸ θεῖον θέλημα δημιουργόν · τὰ δὲ παρὰ φύσιν, μόνον ἐστὶν ἐναντία τῷ θεῷ θελήματι · ὅπερ ἐστὶν ἡ κατ' οἰκείαν γνῶμην τῶν ἀμαρτικῶν ἡδονῶν ὀρε-

A postatica atque arbitraria voluntas, appetitio ex libidine et arbitrio personæ utentis; non ex divinæ legis ratione, nec modus utendi naturali vi voluntatis, ex personæ utentis arbitrio et sententia. Itaque personarum discretio sententiæ discrimen facit.

26. 542 Ast, inquit, homo non habet naturalem voluntatem. Pertendunt enim duas esse solum voluntates: bonam unam, divinamque; diabolicam alteram, et malam: cumque homo vult id quod bonum est, Dei tunc habere voluntatem; cum autem malum, voluntatem diabolicam. Nec vero intelligunt fieri non posse, ut ulla natura aliquid agat, cujus vim a natura non acceperit. Velut avis non potest volare, nisi per naturam accepta potentia volandi: nec similiter terrestre animal incedere potest, nisi per naturam accepta gradiendi virtute: sic utique nec homo intelligere, nisi intelligendi facultatem per naturam acceperit; neque loqui, nisi per naturam accepta facultate sermonis: similiter neque videre, neque velle, nisi a natura potentiam eam acceperit qua videat, aut velit. Quapropter primum a natura insit oportet facultas qua volumus; nempe voluntas, tumque demum sequitur velle. Itaque in Domino nostro Jesu Christo, quoniam duæ sunt naturæ, duæ quoque sunt naturales voluntates, ut sit tum perfectus Deus, tum perfectus homo, nec ei ulla divinitatis, ullave humanitatis proprietates desit. Pro duplicis vero ratione voluntatis, dupliciter dicimus eum velle, ac velle differenter, secundum naturarum discrimen: nimirum divina omnipotentique ratione (est enim voluntas divina omnipotens) et non omnipotentis modo, sed imbecille et patiundo (passibilis enim et infirma est humana voluntas), ac aliud quidem divina voluntas, aliud humana quod velit a natura propositum habet. Non enim res easdem divina vult, quas humana prosequitur (humana siquidem natura hoc sibi congenitum habet, ut velit et appetat cibum, potum, somnum, ac similia: secus vero deitas: quia nunquam hæc ejusmodi aliquid appetierit); quamlibet naturam humanam ea congenito appetitu vellet appetere, uti, ac quando sic res ferebat.

27. Sunt ergo in Domino nostro Jesu Christo pro naturarum diversitate duæ voluntates: non contrariæ. Non enim humana naturalis voluntas divinæ adversatur: nec naturalis volendi facultas; nec quæ ei natura subiecta sunt; nec ejusmodi facultatis usus. Divina quippe voluntas, naturalium omnium creatrix est. Quæ autem sunt contra naturam, ea voluntati divinæ repugnant; nempe criminalium voluptatum pro sui sententia animi

VARLE LECTIONES.

* Hæc παρακοπή deest in nostris et Regg. † Deest καὶ in Basil. Neutro nomine scripsit Combessius δύο φυσικὰ θελήματα; quod ms. nullus codex habet. ‡ Ita cod. N. 1, ex quo textum mancum instauravit Combessius. § In nostris τὸ δὲ τῆς σαρκὸς, οὐ παντοδύναμον, πάλιν, ἀλλ' ἀσθενῶς, καὶ παθητικῶς. Combess. interseruit καὶ οὐ παντοδυνάμως, ἀλλ'. ¶ Hæc supplevit Combessius ex N. 1. † Basil. et S. τῇ θεότητι εἰσι θελητά.

appetitus, id est, peccatum. Hoc Dominus non assumpsit: « Peccatum enim non fecit; nec dolus inventus est in ore ejus²⁰. » Quia autem una est Christi persona, et unus Christus, unus est, qui utraque natura vult: ut quidem Deus, probans et acceptum habens; ut autem homo, factus obediens. Gratum habens uti Deus cum Patre et Spiritu sancto, divina paternaque voluntate; ut homo vero, divinæ ac Patris voluntati, humana ac nostra voluntate obediens factus. Neque enim divina sua voluntate factus est Patri obediens, neque inobediens. **543** Nam ista, ut ait Gregorius Theologus²¹, « eorum sunt, qui imperio subjacent: » necnon formæ servi quam ex nobis assumpsit. Factus autem est natura obediens, pro humana sua voluntate²². Quippe obedientia libera, ac spontanea subjectio, ab alia voluntate est. Volebat igitur ac vult divina, ut Deus: volebatque et vult, ut homo, humana; non sententiæ repugnantia, sed naturarum proprietate. Volebat enim et vult humana, quando, et quæ probabat divina ejus voluntas; humanam habens voluntatē libere subjectam divinæ suæ voluntati.

28. Dei voluntas et operatio, ut B. Irenæo placeat²³, est omnis et loci, et temporis, et sæculi, omnisque naturæ, effectrix ac gubernatrix causa. Humana autem voluntas naturæ virtus est, ea appetens quæ sunt naturæ consentanea, eaque continens, quæ per essentiam naturæ conveniunt. Substantia enim appetit tum esse, tum vivere, tum

Α ξις· τουτέστιν ἡ ἀμαρτία². Ταύτην ὁ Κύριος οὐκ ἀνέλαβεν· « Ἀμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὗρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. » Ἐπειδὴ δὲ μία τοῦ Χριστοῦ ἡ ὑπόστασις, καὶ εἷς ὁ Χριστός, εἷς ὁ θέλων κατ' ἄμφω τὰς φύσεις· ὡς Θεός, εὐδοκῶν, καὶ ὡς ἄνθρωπος, ὑπήκοος γινόμενος. Εὐδοκῶν ὡς Θεός σὺν Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, τῷ πατρικῷ καὶ θεῷ θελήματι· ὡς ἄνθρωπος δὲ, ὑπήκοος γινόμενος τοῦ Θεοῦ καὶ πατρικοῦ αὐτοῦ θελήματος, τῷ ἡμετέρῳ θελήματι. Οὐ γὰρ κατὰ τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημά γέγονεν ὑπήκοος τῷ Πατρὶ. Τὸ γὰρ θεῖον θέλημα, οὔτε ὑπήκοον, οὔτε παρήκοον. « Ταῦτα γὰρ τῶν ὑπὸ χεῖρα, » ὡς φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· καὶ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, τοῦ ἐξ ἡμῶν προσλήμματος. Γέγονε δὲ ὑπήκοος φυσικῶς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα· ὑπακοή γὰρ αὐτεξούσιος καὶ ἀβίαστος, ὑποταγή θελήματός ἐστιν ἐτέρῳ³ θελήματι· ἤθελε τοίνυν καὶ θέλει, ὡς Θεός, τὰ θεῖα· καὶ ἤθελε καὶ θέλει, ὡς ἄνθρωπος, τὰ ἀνθρώπινα· οὐκ ἐναντιότητι γνώμης, ἀλλ' ἰδιότητι τῶν φύσεων. Ἦθελε γὰρ καὶ θέλει τὰ ἀνθρώπινα, ὡς ἡδύδακει ἡ θεῖα αὐτοῦ θέλησις, καὶ ὅτε, καὶ ὅπερ, αὐτεξουσίως ὑποτασσομένης τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ θελήσεως τῇ θεῖα αὐτοῦ θελήσει.

κῆ'. Θέλησις μὲν γὰρ (1) καὶ ἐνέργεια Θεοῦ ἐστὶ, κατὰ τὸν μακάριον Εἰρηναῖον, παντός χρόνου καὶ τόπου καὶ αἰῶνος, καὶ πάσης φύσεως ποιητικῆ τε καὶ προνοητικῆ αἰτία· θέλησις δὲ ἀνθρωπίνη ἐστὶ, φυσικὴ δύναμις τῶν κατὰ φύσιν ὄντων ὀρεκτικῆ, καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτικῆ· ἡ μὲν γὰρ οὐσία τοῦ τε εἶναι καὶ τοῦ ζῆν, καὶ κινεῖσθαι κατ' αἰσθησίν τε καὶ νοῦν ὀρέγεται, τῆς οἰκείας ἐρ-

²⁰ Isa. lvi, 29. ²¹ Orat. 36. ²² Philipp. ii, 7. ²³ Ep. ad Demetr.

VARIE LECTIONES.

² Nostro τῶν ἀμαρτιῶν ὄρεξις, ἤθελον ἡ ἀμαρτία. Uterque καὶ ἀμαρτικὴν, Atque inde emendari possunt Reg. et S. Hil. in quibus legitur καὶ ἀμαρτικῶν. Alias frustra sit copula καί. ³ Nostri ἐν ἐτέρῳ.

NOTÆ.

(1) *Θέλησις μὲν γὰρ. Dei voluntas et actio.* Noster hic passim in hacce adversus Monotheletas dissertatione sanctum Maximum sequitur, qui in variis suis lucubrationibus quas contra eandem hæresim scripsit, ex epistola Irenæi *Ad Demetrium Viennensem*, exque libro Clementis Stromatei, sive Alexandrini, *De Providentia*, et sexto *Stromatum*, velut etiam ex Athanasio, aliisque definitiones varias substantiæ, voluntatis, et operationis attulerat: quas hinc inde videre est tom. II Operum ipsius. Has omnes aliasque omnis generis complures, nescio quis auctor collegit, hoc præfixo titulo Ὅροι διάφοροι κατὰ τὴν παράδοσιν, κ. τ. ἐ. *Definitiones diversæ secundum traditionem, et fidem sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ, collectæ a Clemente, Anastasio, seu etiam Athanasio, et aliis*: editæque sunt, tam in *Hodego* Anastasii Sinaitæ, quam inter opera magni Athanasii. Anastasius ipse Sinaita, collectionis hujus auctorem facit Clementem Romanum; quod quidam mss. affirmant, παρὰ Κλήμεντος Ῥώμης. Quia vero veteres sancto Clementi papæ libros alios non attribuunt præter duas quæ supersunt nobis, epistolas, habemusque Clementem Alexandrinum variarum definitionum parentem: quinimo non unus Collectionis auctor assignatur, sed plures, ipsique præstantissimi; omnino con-

cedendum est, eas et exceptas consarcinatas fuisse, tam ex Clemente Alexandrino, quam ex Athanasio, Irenæo, Nysseno, Anastasio Antiocheno, Justino quodam recentiori, aliisque, inter quos Joannem etiam Damascenum accensere non dubitaverim, propter hunc codicis Vaticani 495 titulum quem Allatius refert in diatriba *De libris Joannis Damasceni*, n. 69, Ὅροι διάφοροι... συλλεγέντες ἀπὸ τοῦ μακαρίου Κλήμεντος, καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ ἐτέρων. *Definitiones diversæ collectæ ex B. Clemente, et Joanne Damasceno, et aliis.* Collectionem istam auctiorem quam antea edidit vir doctissimus, meique amantissimus R. P. D. Bernardus de Montfaucon tom. II Oper. sancti Athanasii: nec dubium jam mihi superest, quin ea ipsa sit quam Allatius Damasceno nostro reddendam arbitratur, propter hunc alium titulum quem in suis schedis se reperisse ait: Τοῦ ἐν ἀγίοις Πατρὶς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὄροι διάφοροι, κατὰ τὴν παράδοσιν· *Sancti Patris nostri Joannis Damasceni definitiones variæ secundum traditionem, etc.* Sed propter quædam additamenta non est cur Damasceni esse censeatur, quandoquidem ante ejus ætatem sæculo septimo Anastasius Sinaita citaverat, atque *Hodego* suo præmiserat.

ιεμένη φύσεως, καὶ πλήρους ὀντότητος^b. Θελητική ἂν
 γὰρ ἑαυτῆς ἐστὶν ἡ φύσις, καὶ πάντων τῶν συστα-
 τικῶν αὐτῆς, τῷ τε τοῦ εἶναι λόγῳ, καθ' ὃν ἐστὶ τε
 καὶ γέγονεν ὀρεκτικῶς ἐπιρτημένη. Διόπερ ἕτεροι
 τοῦτο τὸ φυσικὸν ὀριζόμενοι θέλημα, φασι· θέλημά
 ἐστὶ φυσικόν, ὕρεξις λογική τε καὶ ζωτική, μόνων
 ἠρτημένη τῶν φυσικῶν· θέλησις τοίνυν^c ἐστὶ, κατὰ
 τὸν μακάριον Κλήμεντα, δύναμις τοῦ κυρίως ὄντος
 ὀρεκτική. Καὶ πάλιν· ὕρεξις ἐστὶ τῆ τοῦ λογικοῦ
 φύσει κατάλληλος. Καὶ πάλιν· αὐτοκράτορος νοῦ
 κινήσις αὐτεξούσιος. Ἐν ἀρχῇ γὰρ πλάσας ὁ Θεὸς
 τὸν ἄνθρωπον, ἐποίησεν αὐτὸν φύσιν^d ἀναμάρτητον,
 καὶ θέλησιν αὐτεξούσιον, καθὼς φησὶν ὁ ἱερὸς Ἀθα-
 νάσιος. Καὶ φύσις μὲν ἀναμάρτητος, πᾶσα ἡ κτίσις,
 λογική τε καὶ ἄλογος· αἰσθητική καὶ ἀναίσθητος,
 καὶ ἄζωος· ἀλλ' οὐ πᾶσα ἡ κτίσις θέλησις αὐτεξού-
 σιος· καὶ ἡ θεία φύσις ἀναμάρτητος καὶ αὐτεξούσιος
 θέλησις· ἀλλ' οὐ τρεπτὴ, ἀλλ' ἀτρεπτος. Ἡ μὲν
 οὖν θεία φύσις, θελητική καὶ αὐτεξούσιος καὶ ἀν-
 αμάρτητος καὶ ἀτρεπτος. Πᾶσα δὲ ἡ κτίσις, ἀναμάρ-
 τητος παρὰ Θεοῦ ἐγένετο· « Πάντα γὰρ ὅσα ἐποίησε,
 καλὰ ἴσαν· » ἀλλὰ τρεπτὴ. Ὡν γὰρ ἡ γένεσις ἀπὸ
 τροπῆς ἤρξατο, τρεπτὰ κατὰ φύσιν ἐστὶ· τροπὴ δὲ
 ἐστὶν, ἡ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγωγή.

a mutatione cœpit, hæc per naturam sunt quoque mutabilia. Atqui mutatio est adductio a non esse ad esse.

Εἰ οὖν τὸ τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἀνέλαβε θέλημα, ποίῳ
 θελήματι τῷ Πατρὶ γέγονεν ὑπήκοος; Εἰ τὸ ἀνθρώ-
 πινον οὐκ ἀνέλαβε θέλημα, ποίῳ θελήματι ὑπὸ νόμον
 γέγονεν; εἰ τὸ ἀνθρώπινον οὐκ ἀνέλαβε θέλημα,
 ποίῳ θελήματι ἐπλήρωσε πᾶσαν δικαιοσύνην; ὅτι
 μὲν γὰρ πᾶσαν ἀρετὴν μετῆλθε, καὶ πᾶσαν δικαιο-
 σύνην ἐπλήρωσεν, ἄκουε αὐτοῦ πρὸς Ἰωάννην λέ-
 γοντος· « Ἄφες ἄρτι· » οὕτω γὰρ πρόπον ἡμῖν ἐστὶ
 πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. « Ἀρετὴν μὲν γὰρ
 πᾶσαν καὶ δικαιοσύνην ἐπλήρωσεν· ἀλλ' οὐκ ἐξ ἔρ-
 γων, οὐδὲ ἐξ ἀρετῆς προέκοπτεν, ἀλλ' ἐξ ἄκρας
 ἐνώσεως ἦν τέλειος· οὐ γὰρ μὴ ὢν, γέγονε Θεός·
 ἀλλὰ Θεὸς ὢν τέλειος, γέγονεν ἄνθρωπος τέλειος.

Εἰ ἀνθρώπινον οὐκ ἀνέλαβε θέλημα, τὸ πρωτο-
 παθῆσαν ἐν ἡμῖν οὐκ ἴασατο. « Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον,
 ἀθεράπευτον, » ὡς ὁ Θεολόγος ἔφη Γρηγόριος. Τί
 γὰρ τὸ πταίσαν, εἰ μὴ τὸ θέλημα; ὅπερ οὖν ἐπται-
 σεν, ὅπερ ἤμαρτεν, αὐτὸ μᾶλλον ἐδείκτο τῆς θεραπείας.
 Εἰ δὲ λέγεις ὅτι τὸ ἁμαρτήσαν οὐκ ἀνέλαθεν, οὐδὲ
 τὴν ἁμαρτήσαν [καὶ νοσήσαν] φύσιν ἀνέλαθεν.
 Εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἀνέλαθεν, οὐδὲ τὴν φύσιν^e τῆς
 ἀνθρωπότητος ἀνέλαθεν· αὕτη γὰρ ἡμάρτηκεν.

¹⁴ Clem. Alex lib. *De prov.* et alii. ¹⁵ Athan. Orat. contra Apollinaristas. ¹⁶ Gen. i, 11. ¹⁷ Phi-
 lipp. ii, 8. ¹⁸ Galat. iv, 4. ¹⁹ Greg. ad Cledon. ²⁰ Matth. iii, 10. ²¹ Greg. orat. 51.

VARIÆ LECTIONES.

^b Colb. 4780 ὀσιότητος, lege οὐσιότητος. ^c N. ἡ πάλιν. ^d Colb. Nostri et Reg. φύσει . . . καὶ θελη-
 σει. Athanasius ut in textu. Ubi pugnat contra Manichæos, homini congenitum non esse peccatum,
 nec hominis compagem a diabolo esse. ^e Ita mss.; paulo post in R. sequitur: εἰ δὲ λέγεις ὅτι τὸ
 ἁμαρτήσαν οὐκ ἀνέλαθεν, οὐδὲ τὴν φύσιν, κ. τ. ε.

A integritatem desiderans. Habet namque natura, ut
 se esse salvam velit, utque ipsa qua ratione ex-
 sistit et condita est, ab eorum quibus constituitur,
 desiderio pendeat. Quamobrem alii naturalem
 hanc voluntatem definiunt aiunt: Voluntas na-
 turalis est, tum animalis appetitio, ab iis solis
 pendens quæ naturæ sunt. Item voluntas, secun-
 dum Clementem¹⁴, est ejus quod vere est appeti-
 tio. Ac iterum, est appetitio rationali naturæ
 consentanea. Itemque, mentis moderatricis liber
 motus. Deus enim in principio formans hominem,
 naturam creavit innocuam et liberam voluntatem,
 sicut divinus Athanasius ait¹⁵, ac quidem crea-
 tura omnis a peccato libera est, tum quæ rationis
 est particeps, tum quæ rationis expers; sive sen-
 tiens sit, sive non sentiens, sive vita careat; at
 non omnis quæ condita sit, est voluntas libera.
 Ad hæc divina voluntas est innoxia et libera; quin
 etiam immunis a mutatione et immutabilis. Quo-
 circa divina natura voluntate prædita est et
 libera, in quam nec peccatum cadit, nec vicissi-
 tudo: creata vero omnis innoxia condita a Deo
 est; quoniam « omnia quæ fecit, valde bona
 erant¹⁶; est tamen mutabilis. Quorum enim ortus
 mutabilia. Atqui mutatio est adductio a non esse

544 Si itaque non assumpsit [Christus] hu-
 manam voluntatem; quam voluntate obediens
 factus est Patri¹⁷? Si non assumpsit humanam
 voluntatem, qua voluntate factus est sub lege¹⁸?
 si non assumpsit humanam voluntatem, qua vo-
 luntate implevit omnem justitiam¹⁹? quod enim
 virtutem omnem coluerit, et justitiam omnem im-
 plevit, ipsum audi dicentem Joanni: « Sine
 modo: sic enim nos decet implere omnem justitiam²⁰. » Sane quidem virtutem omnem et justitiam implevit; non tamen proficiebat ex operibus, aut ex virtute: sed ab ipsa prima unitione perfectus fuit. Non enim cum prius non esset, factus est Deus; sed cum esset perfectus Deus, perfectus homo factus est.

Si non assumpsit humanam voluntatem, reme-
 dium ei non attulit, quod primum sauciatum erat.
 « Quod enim assumptum non est, nec est curatum, »
 ut ait Gregorius Theologus²¹. Ecquid enim offen-
 derat, nisi voluntas? quod ergo ceciderat, quod
 peccaverat, id demum amplius curatione egebat.
 Quod si neges, id ab eo assumptum, quod pecca-
 verat, fatearis necesse est, nec peccatricem, nec
 ægram naturam eum assumpsisse. Quod si non
 assumpsit, nec humanam assumpsit naturam.
 ipsa namque est quæ peccaverat.

Si non assumpsit humanam voluntatem, quomodo « antequam cognoscat bonum ac malum, non acquiescet malitiæ, ut eligat bonum³²? » Non enim divina voluntas, vel non acquiescit, vel acquiescit, aut eligit. Itaque non acquiescit malitiæ, sed eligit bonum, libere ut homo obtemperando voluntati paternæ (nam electio voluntatis est liberæ) verum eligit, non more nostro consultans ac judicans, amboque contraria, virtutem, inquam, et malitiam, cogitatione versans; inque eorum cognitionem veniens, sed tantum boni, quod voluntati divinæ complacitum est; sicque Adami persolvit debitum. Dicendo autem: « Antequam cognoscat bonum et malum; » non hoc ait, quasi postmodum suscepit. Nam propter unionem secundum hypostasim, non cognovit malum, nec cogitavit. Nunquam habuit voluntatem in utramque partem pendulam aut ancipitem; sed, cum unus ipse Christus hoc pariter atque illud esset; nempe Deus et homo; humanis suis utebatur, hoc est universis quæ ad hominis naturam spectant, in obsequium paternæ divinæque suæ voluntatis.

Ergo non assumpsit voluntatem humanam, qui angelorum admisit auxilium? ait enim: « Et ecce angelus confortans eum³³; » quæ lex est ac conditio humanæ naturæ. Ait enim David: « Angelis suis mandavit de te; et in manibus tollent te³⁴. »

An quia passus est derelictionem, non suscepit voluntatem hominis? Ait enim: « Eloi, Eloi, lamasabactani? id est; Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti³⁵. » Tradidit enim Deus ac Pater, unigenitum Filium suum pro nobis in mortem, factum hominem. Haud quidem fuit derelicta ejus caro, vel ab ipsius divinitate separata; aut vidit corruptionem, aut anima ejus derelicta est in inferno³⁶; verum proprio Filio non pepercit Deus 545 ac Pater; sed pro nobis omnibus tradidit illum³⁷ in contumelias, ignominiamque, et innoxias inculpatasque passiones, ac mortem. Quamobrem Paternæ voluntati usque ad mortem obediens factus³⁸, contempta confusione³⁹, gloria et immortalitatis honore nostram coronavit naturam⁴⁰.

Si illi qui unam in Christo naturam profitentur compositam, ac duas negant, naturarum admittunt differentiam; quomodo igitur vos, qui duas in Christo naturas profiteamini affirmatisque, unam in eo voluntatem immani mendacio confingitis? Ast inquit: Voluntas non naturæ est, sed personæ. Quam vero dicitis voluntatem? Num vim eam qua volumus, ac velle simpliciter, remque quam

A Eί τὸ ἀνθρώπινον οὐκ ἀνέλαβε θέλημα, πῶς ἔπρην ἢ γινῶναι καλὸν καὶ πονηρὸν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν; ἢ οὐ γὰρ τὸ θεῖον θέλημα ἀπειθεῖ, ἢ πείθεται, ἢ ἐκλέγεται· ἀπειθεῖ τοίνυν πονηρίᾳ, καὶ ἐκλέγεται τὸ ἀγαθόν, ὑπακούων αὐτεξουσίως ὡς ἄνθρωπος, τῷ πατρικῷ θελήματι· ἢ γὰρ ἐκλογή, αὐτεξουσίῳ θελήματός ἐστιν· ἀλλ' οὐ καθ' ἡμᾶς βουλευόμενος καὶ κρίνων· καὶ ἄμφω τὰ ἐναντία· ἀρετὴν φημι, καὶ κακίαν, λογιζόμενος, καὶ ἐν γνώσει τούτων γενόμενος· ἀλλὰ μόνον τοῦ ἀγαθοῦ· ὅπερ ἐστὶν ἡ θεοῦ θελήματος εὐδοκία· καὶ οὕτω τὸ τοῦ Ἀδάμ ἀπέτισεν ὄφλημα. Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν· « Πρὶν ἢ γινῶναι καλὸν καὶ πονηρὸν, » [ἢ οὐ τοῦτο λέγει, ὅτι ὑστερόν ποτε ἐδέξατο,] οὐ γὰρ ἔγνω ἢ ἐλογίσατο πονηρὸν, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν· οὐκ ἐπαμφοτερίζοντα, οὐδὲ διατάζοντα εἶχε τὸν λογισμόν· ἀλλ' αὐτὸς ὢν ὁ εἷς Χριστὸς, τοῦτο κακίῳ τούτέστι θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ, ἐκέχρητο τοῖς ἀνθρωπίνοις αὐτοῦ· τούτέστι πᾶσι τοῖς φυσικοῖς τῆς ἀνθρωπότητος, πρὸς ὑπακοὴν τοῦ πατρικοῦ καὶ θεοῦ αὐτοῦ θελήματος.

Eί δὲ τὴν δι' ἀγγέλων βοήθειαν κατεδέξατο, (φησὶ γὰρ· « Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος ἐνισχύων αὐτόν· » ὅς ἐστι νόμος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως), τὸ θέλημα οὐκ ἀνέλαβε· φησὶ γὰρ Δαβὶδ, ὅτι· « Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ· καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε. »

C Eί τὴν ἐγκατάλειψιν κατεδέξατο, τὸ θέλημα οὐκ ἀνέλαβε; φησὶ γὰρ· « Ἐλωὶ, Ἐλωὶ λαμασαβαχθανί⁴¹; » τούτέστι· Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες; Παρέδωκε γὰρ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἰς θάνατον, γενόμενον ἀνθρώπον· οὐκ ἐγκατελείφθη μὲν ἡ σὰρξ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐχωρίσθη τῆς θεότητος αὐτοῦ, οὐδὲ εἶδε⁴² διαφθοράν, οὐδὲ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐγκατελείφθη ἐν ᾧδου· ἀλλ' οὐκ ἐφείσατο ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ ἰδίου Υἱοῦ· ὑπὲρ ἡμῶν παρέδωκεν αὐτὸν εἰς ὕβρεις καὶ ἀτιμίας, καὶ πάθη ἀδιάβλητα καὶ ἀναμάρτητα, καὶ εἰς θάνατον. Διὸ τῇ πατρικῇ εὐδοκίᾳ ὑπήκοος μέχρι σταυροῦ γενόμενος, καὶ αἰσχύνῃς καταφρονήσας, δόξῃ καὶ ἀφθαρσίας τιμῇ τὴν φύσιν ἡμῶν ἐστεφάγωσεν.

D Eί οἱ μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ ὁμολογοῦντες σύνθετον, καὶ τὰς δύο ἀπαρνούμενοι, τῆντων φύσεων διαφορὰν καταδέχονται, πῶς οἱ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ [ὁμολογοῦντες καὶ] καταγγέλλοντες, μίαν ἐπ' αὐτοῦ θέλησιν τερατεύεσθε⁴³; Ἀλλὰ φησιν· Οὐ φυσικὸν ἐστὶ τὸ θέλημα, ἀλλ' ὑποστατικόν· ποῖον οὖν θέλημα λέγετε; Τὴν θελητικὴν δύναμιν, καὶ τὸ ἀπλῶς θέλειν, καὶ τὸ φυσικὸν θελητὸν· ἢ τὸν τρόπον τῆς τοῦ θέλειν χρή-

³² Isa. vii, 16. ³³ Luc. xxi, 43. ³⁴ Psal. xc, 11. ³⁵ Marc. xv, 34. ³⁶ Psal. xv, 11. ³⁷ Rom. viii, 32. ³⁸ Philipp. ii, 8. ³⁹ Hebr. xii, 2. ⁴⁰ Psal. viii, 7.

VARIÆ LECTIONES.

⁴¹ Ex N. 1 hæc necessario supplenda sunt. ⁴² Nostri ἠλλί, ἡλλί λαμασαβαχθανί. ⁴³ Edit. οἶδε. Forte legendum οὖν. Ita Nostri. Reg. edita et S. τερατεύονται Sic. interpr. prodigialiter dicunt.

σεως, τούτέστι τὸ πῶς θέλειν, καὶ τὸ κατ' οἰκείαν γνώμην καὶ ἡδονὴν θελητόν; ἀλλ' εἰ μὲν τὴν θελητικὴν δύναμιν ὑποστατικὴν φάτε, καὶ τὸ ἀπλῶς θέλειν, οὐκ ἀληθῶς ἀποφαίνεσθε· πᾶς γὰρ ἄνθρωπος ἔχει τὴν θελητικὴν δύναμιν, καὶ τὸ ἀπλῶς θέλειν· τὰ δὲ ἐν πάσαις ταῖς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος θεωρούμενα ὑποστάσεις, φυσικὰ, καὶ οὐχ ὑποστατικά. Οὐ πᾶς δὲ ἄνθρωπος τὸ αὐτὸ θέλει, οὐδὲ ὡσαύτως· ὥστε ἡ μὲν θελητικὴ δύναμις, καὶ τὸ ἀπλῶς θέλειν, φυσικόν· τὸ δὲ τί θέλειν, καὶ τὸ πῶς θέλειν, διάφορον καθ' ἑκάστην ὑπόστασιν, καὶ ὡς συμβεβηκὸς ὑποστατικόν. Καὶ μάρτυς Ἰωάννης ὁ ἅγιος, καὶ ἔντως Χρυσόστομος, οὕτως λέγων ἐν βιβλίῳ α', λόγῳ ιδ' τῆς ἐρμηνείας τῆς πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς· « Ἡ μὲν γὰρ βούλησις, ἐμφυτον καὶ παρὰ Θεοῦ· ἡ δὲ τοιάδε βούλησις, ἡμέτερον, καὶ τῆς γνώμης ἡμῶν. »

tractatu 14: « Voluntas quidem, innatum quiddam nostrique iudicii est. »

Ἔτι, εἰ ὑποστατικὴ καὶ ἡ θελητικὴ δύναμις, καθὰ ἑτεροῦπόστατός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἔσται καὶ ἑτερόθουλος.

Ἔτι, τὰ φυσικὰ, ἀδίδακτα· οὐδεὶς γὰρ διδάσκειται πεινῆν, ἢ διψᾶν, ἢ κοιμᾶσθαι, ἢ αναπνεῖν· οὕτως οὐδὲ θέλειν διδάσκεται τις· πῶς δὲ θέλειν, ἦτοι καλῶς, ἦτοι κακῶς, καὶ τί θέλειν διδάσκεται· οὐ γὰρ τὸ θέλειν διδάσκει ὁ τοῦ Θεοῦ νόμος· τοῦτο γὰρ φυσικῶς ἡμῖν παρ' αὐτοῦ δέδοται· ἀλλὰ τὸ καλῶς θέλειν, καὶ τί θέλειν· ὥστε τὸ μὲν θέλειν, φυσικόν· τὸ δὲ τί καὶ πῶς θέλειν, ὑποστατικόν καὶ διάφορον, πλὴν τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἐκεῖ γὰρ ὡσαύτως, καὶ τὰ αὐτὰ θέλουσιν αἱ ἅγαι τῆς θεότητος τρεῖς ὑποστάσεις, κατὰ τὴν τῆς θεότητος οὐσίαν. Ὁ γὰρ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ σεσαρκωμένος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, ὡσπερ φύσιν ἀνθρώπου ἔσχε παρὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὸ γενέσθαι ἄνθρωπος, καὶ διακρίεται τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, οὕτω καὶ ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος φυσικοῖς ιδιώμασι διακρίεται τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος, δύο φύσεις ἔχων, καὶ δύο φυσικὰς ιδιότητας.

Ἔτι, οὐσιωδὲς ἐστὶ καὶ φυσικόν, ὃ παρὸν σώζει, καὶ ὃ ἀπὸν φθείρει τὸν ὄρον τῆς φύσεως. Ἄρα οὐκ ἀνεθέλητος ἄνθρωπος ἐστὶν * ; Οὐδαμῶς. Οὐ γὰρ γέγονε ποτε ἄνθρωπος ἀνεθέλητος. Φυσικὴ ἄρα ἡ θέλησις. Εἰ ἡ πείνα, καὶ ἡ δίψα, καὶ τοῦ ὕπνου ἡ ἔφεσις, ὀρέξεις οὐσαι ἄλογοι, φυσικαί εἰσιν· ἡ οὖν λογικὴ ὀρέξις, ἡ αὐτεξούσιος, οὐκ ἐστὶ φυσικὴ; Irrationabiles, ad naturam spectant; quidni animi appetitio rationalis, quæ libera est, ad eam spectet?

Κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονάμεν, κατὰ τὸ νοερὸν καὶ αὐτεξούσιον. Εἰ οὖν νοῦν καὶ θέλησιν αὐτεξούσιον οὐκ ἀνέλαθεν, οὐκ ἀνέλαθε τὸ κατ' εἰκόνα· μετ' ὀλίγα δὲ καὶ περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα μικρὰ ὑποληψόμεθα¹. Εἰ οὖν ἀνθρωπίνην οὐκ ἀνέλαθε θέλησιν, πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Χριστός, θεῶν ἠθέλησε θελη-

A a natura voluntas velit? an modum usus voluntatis, seu quod sic velimus, ac quod pro nostro arbitrato ac libidine voluntati subijcitur? Verum, si vim quidem voluntatis ac velle simpliciter ad personam dicatis pertinere, falsum decernitis? Omnis quippe homo vim habet volendi, et ut absolute velit. Quæ autem in singulis ejusdem speciei hypostasibus perspiciuntur, ad naturam spectant, non ad personam. At non universi homines id ipsum, aut eadem ratione volunt. Quamobrem volendi quidem facultas, ac velle simpliciter, ad naturam pertinet: velle autem hoc aliquid, ac sic velle, in unaquaque persona diversum est, et instar accidentis hypostatice. Ejusque testis sit sanctus Joannes aureo ore vere Chrysostomus, cum

B ita ait lib. 1 Comment. in Epistolam ad Hebræos, est, et a Deo: nostrum autem, talis voluntas,

Præterea: si voluntatis ipsa facultas ad personam pertinet, sicut Filius diversa persona est a Patre, ita etiam diversæ ab eo voluntatis erit.

Item: Quæ naturæ sunt, doctrina non egent. Nullus quippe docetur esurire, sitire, dormire, respirare: sic neque quis docetur velle: sed tali modo velle, id est bene aut male, et hoc aliquid velle addiscit. Non enim Dei lex velle docet: quippe cum hoc nostræ naturæ ab ipso sit datum: sed docet bene velle, et hoc aliquid velle. Ergo velle quidem ad naturam pertinet: hoc autem et sic velle, ad personam, diversumque est, præterquam in sancta Trinitate. Illic enim modo eodem eademque volunt tres deitatis personæ, propter eandem deitatis substantiam. Unus enim sanctæ Trinitatis, qui carnem sibi conjunxit, Filius Deique Verbum ac Deus, uti naturam humanam, qua factus est homo, præter Patrem et Spiritum sanctum, quia ab utroque est discretus, habuit; ita et per naturalis humanitatis proprietates a Patre ac Spiritu sancto discretus est; quia duas naturas habet, duplicesque naturales proprietates.

Insuper, ad substantiam et naturam illud spectat, quod cum adest, servat; cum abest, destruit naturæ definitionem. Num ergo homo sit qui voluntatis est expertus? Minime. Nunquam enim

546 homo exstitit sine voluntate. Ergo voluntas eorum est quæ spectant ad naturam. Si fames, ac sitis, somnique desiderium, cum appetitiones sint

D appetitio rationalis, quæ libera est, ad eam spectet?

Facti sumus ad imaginem Dei, quatenus intellectu et arbitrii libertate præditi. Si igitur non assumpsit mentem ac liberam voluntatem, neque id quod est ad imaginem assumpsit. Quædam vero post pauca subjiciemus, de modo quo homo est ad imaginem Dei. Itaque si Christus non assumpsit

VARIÆ LECTIONES.

* Reg. et Colb. 1639 ζῶον ἀνεθέλητος ἄνθρωπος ἐστὶν. ¹ Colb. et Nostri διαληψόμεθα.

humanam voluntatem, quæcunque voluit, omnino divina voluntate voluit. Quomodo igitur, cum ingressus domum latere voluisset, non potuit⁴¹? non ergo divina voluntas est omnipotens, sed impotens. Desine, o homo, siq̄ desipere. Divinæ voluntatis non est cibi potusque appetitio, ac velle locum ex loco mutare, et similia; sed humanæ. Quanquam Christus humana hæc voluntate, secundum Patris beneplacitum volebat.

29. Ast, inquit, non a natura concessa est homini libertas, sed honoris titulo. Ait enim Gregorius Theologus⁴²: « Libero eum arbitrio honorans. » Sed attende quid rursus idem Pater dicat: « Hunc ratione ac Dei imagine honestatum. » Si ergo ne rationis quidem facultatem per naturam habuerit, sed honoris duntaxat titulo: jam quoque superest ut dicas, non assumpsisse Dominum animam ratione præditam, sed mentis expertem.

Quot modis dicitur quid, ad imaginem?

30. Ea parte, in qua ratio, mens, et liberum arbitrium est. Eo item nomine, quod mens verbum gignit, ac spiritum profert, ac denique propter principatum. Triplici hæc ratione sunt ad imaginem angeli et homines. Ad hæc autem et imprimis homines, ratione ingenti, quod in Adamo perspicitur; et geniti, quod in Abel, ac processionis, quæ in Eva. Præterea, ex eo quod homo natura principatum teneat. Anima enim a natura corpus subditum habet, cui dominetur. Quod item universa veluti colligat. Cum enim in Deo, tum in homine universim unitur quidquid in rebus creatum est: siquidem homo spiritualis sensilisque naturæ veluti nodus est. Quod denique Filius Dei ad ejus esset creandus imaginem. Non enim angelus factus est, sed homo⁴³.

31. Natura omnis composita et ex diversis naturis coalescens, naturarum ex quibus componitur proprietates naturales necessario retinet, tametsi in conjunctione perspicatur earum confusio. Nam ignis et aqua omnino contraria sunt: ignis siquidem calidus est et siccus: aqua vero frigida et humida. Corpus tamen, quod ex quatuor elementis coaluit, quatuor habet qualitates; calo-

ματι· καὶ πῶς εἰσελθὼν [θελήματι] εἰς οἶκον^m, καὶ θελήσας λαθεῖν, οὐκ ἠδυνήθη; Οὐκοῦν οὐ παντοδύναμον τὸ θεῖον θέλημα, ἀλλὰ ἀδύνατον. Παῦσαι, ὦ ἄνθρωπε, ταῦτα ληρῶν· οὐκ ἔστι θέλας θελήσεως τὸ ἐφίεσθαι βρώσεως ἢ πόσεως, καὶ τόπον ἐκ τόπου^m ἀμείθειν, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ἀνθρωπίνης· εἰ καὶ ἀνθρωπίνη θελήσει, κατ' εὐδοκίαν πατρικὴν ταῦτα ἤθελεν ὁ Χριστός.

κθ'. Ἀλλὰ, φησὶν, οὐ κατὰ φύσιν ἐδόθη τῷ ἀνθρώπῳ τὸ αὐτεξούσιον, ἀλλὰ κατὰ τιμὴν, ἐν τῷ φάναι τὸν θεολόγον Γρηγόριον· « Τῷ αὐτεξουσίῳ τιμήσας αὐτόν. » Ἀλλ' ἄκουε πάλιν τοῦ Πατρὸς· « Τοῦτον λόγῳ καὶ εἰκόνι θεοῦ τιμημένον. » Οὐκοῦν οὐδὲ τὸ λογικὸν ἔξει κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τιμὴν· καὶ ὦρα σοὶ λέγειν, ὡς οὐ λογικὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἄλογον ὁ Κύριος προσελάβετο.

Κατὰ πόσους τρόπους λέγεται τὸ, κατ' εἰκόναⁿ;

λ'. Κατὰ τὸ λογικὸν, καὶ νοερὸν, καὶ αὐτεξούσιον, κατὰ τὸ γεννᾶν τὸν νοῦν λόγον, καὶ προβάλλειν πνεῦμα· κατὰ τὸ ἀρχικόν. Κατὰ ταῦτα καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα. Ἐτι δὲ, ἐκ παρουσίας οἱ ἄνθρωποι· κατὰ τὸ ἀγέννητον, τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀδάμ· καὶ γεννητὸν, τὸ ἐπὶ τοῦ Ἀβέλ· καὶ τὸ ἐκπορευτὸν τὸ ἐπὶ τῆς Εὔας. Κατὰ τὸ φύσει ἀρχικόν· φύσει γὰρ ἔχει δοῦλον ἢ ψυχὴν τὸ σῶμα, καὶ ἐξουσιάζει αὐτοῦ· καὶ κατὰ τὸ συνάγειν πᾶσαν τὴν κτίσιν· ἐν τε γὰρ τῷ θεῷ ἐνοῦται πᾶσα ἡ κτίσις, καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· σύνδεσμος γὰρ ἐστὶ νοητῆς καὶ αἰσθητῆς κτίσεως. Καὶ ὅτι κατ' εἰκόνα τούτου ἐμελλε γίνεσθαι ὁ Υἱὸς τοῦ θεοῦ. Οὐ γὰρ ἄγγελος γέγονεν, ἀλλ' ἄνθρωπος.

λα'. Πᾶσα ὑπόστασις σύνθετος, ἐκ διαφόρων φύσεων συντεθειμένη, τὰ φυσικὰ ἰδιώματα τῶν δύο φύσεων ἔχει κατ' ἀνάγκην, κἂν σύγχυσις θεωρητῆται^o ἐν τῇ ἐνώσει· τὸ γὰρ πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ ἐναντία εἰσι παντελῶς· τὸ μὲν γὰρ πῦρ, θερμὸν καὶ ξηρὸν· τὸ δὲ ὕδωρ, ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν· ἀλλ' ἤνικα συντεθῆ σῶμα ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, τὰς τέσσαρας ἔχει ποιότητας, θερμότητα καὶ ψυχρότητα, ὑγρότητα καὶ

⁴¹ Marc. vii, 24. ⁴² orat. 2 in Pascha. ⁴³ Vide Greg. Nyss. ex quæstionibus *De eo quod est ad imag.*; Anastas. Antioch. in orat. duabus de eodem argumento.

VARIÆ LECTIONES.

^m Reg. τόπους ἐκ τόπων. Edita et Nostri τόπον ἐκ τόπου. Vetus interpr. *Locum ex locis*. ⁿ Combef. ἄνουν posuit, nescio quo auctore. Ita mss. quæ legi: edit. Basil. περὶ τοῦ κατὰ τί γεγονάμεν κατ' εἰκόνα θεοῦ. Hic porro titulus novum aliud opus non indicat, ut viri quidam docti putarunt, sed pauca, quæ auctor se traditarum paulo ante pollicitus erat de celebri hac inter Orientales quæstione. ^o Noster ἰ θεωροῖτο,

NOTÆ.

(2) Combefisius ex uno cod. Nostro, ita vertendum censuit: *Num ii qui unam in Christo naturam compositam, et duas negant, naturarum admittunt disse-*

rentiam? At potior mihi videtur sensus sine interrogatione; ut auctor ex ipsamet Severianorum confessione Monotheletas validius expugnet.

ξηρότητα. Εἰ οὖν ἐνθα σύγχυσις θεωρεῖται, ἀνάγκη A θεωρεῖσθαι τὰ φυσικὰ ἰδιώματα τῶν συντεθέντων P, πόσω μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως!

λβ'. Ἄλλὰ, φασίν, ὡς ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔχει φυσικὸν θέλημα· λέγουσι δὲ ἠ Μανιχαϊκῶς δύο μόνα εἶναι θελήματα· τὸ ἐν τῷ θεῷ, τὸ ἀγαθόν· τὸ δὲ ἕτερον, τὸ διαβολικόν, τὸ πονηρὸν· καὶ πηνίκα μὲν τὸ ἀγαθὸν θελήσει ὁ ἄνθρωπος, τὸ τοῦ Θεοῦ ἔσχε θέλημα· ἡνίκα δὲ τὸ πονηρὸν, τὸ τοῦ διαβόλου. Ὡ μανίας ὑπερβολῆς! ὦ σκότους ἀγνοίας! Τὸ θεῖον θέλημα [ἔχει ὁ ἄνθρωπος] παντουργόν, ἢ οὐ; Ναί φασιν. Εἰ οὖν τὸ θεῖον θέλημα ἔχει ὁ ἄνθρωπος, ἀγαθὸν θέλων, ἐστὶ κατ' αὐτοῦ παντουργός. Ἄλλ' ἀγνοοῦσιν ὡς ἀδύνατον οἰανοῦν φύσιν χρήσασθαι πράξει, ἢ B ἐνεργῆσαι, ἧς τὴν δύναμιν οὐ κατὰ φύσιν ἔλαβεν· οἷον οὐ δύναται πτῆναι τὸ πτηνόν, μὴ κατὰ φύσιν λαβὼν τὴν τοῦ πέτασθαι δύναμιν· οὐδὲ καὶ χερσαῖον βαδίζειν, εἰ μὴ τὴν βαδιστικὴν κατὰ φύσιν ἔλαβε δύναμιν· οὕτω δὲ καὶ ὁ ἄνθρωπος, οὐ δύναται ἐνεργεῖν καὶ θέλειν, εἰ μὴ κατὰ φύσιν τὴν θελητικὴν καὶ ἐνεργητικὴν ἔλαβε δύναμιν· οὐδὲ γὰρ νοεῖν δύναται, εἰ μὴ φύσει τὴν νοητικὴν δύναμιν ἔλαβεν· οὐδὲ δρᾶν, [δρᾶν] οὐδέ τι ἕτερον ἐνεργεῖν· διὸ καὶ πάσῃ φύσει αἰ φυσικαὶ ἐνέργειαι αἰετὶ ἐνυπάρχουσι, καὶ συνυπάρχουσι· τὰ δὲ θελητὰ καὶ ἐνεργητὰ, οὐ συνυπάρχουσι. Καὶ ἡ μὲν φυσικὴ θέλησις, τουτέστιν ἡ θελητικὴ δύναμις, μία· τὰ δὲ θελήματα⁴, πολλὰ καὶ διάφορα· φησὶ γὰρ ἡ Γραφή· « Πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς, » C Ὅσα εἶπεν· θεῖα θέλησις⁵ ἐν αὐτοῖς· ἀλλὰ, « Πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς· » τουτέστι τὰ θελητὰ.

eis⁴⁴.) Non ait, divina in eis volendi facultas; sed: « Omnes voluntates ejus in eis, » id est, ea quæ cadunt sub ejus voluntatem.

λγ'. Ἰστέον δὲ ὅτι πάντα τὰ θελητὰ⁴ τῆς θεότητος φυσικὰ εἰσιν· ἀτρεπτος γὰρ οὔσα, οὐ πέφυκεν ἄλλως καὶ ἄλλως θέλειν· ἀλλ' αἰετὶ ὡσαύτως θέλει. Διὸ καὶ ταῦτά εἰσι τὰ θελητὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Πάντα γὰρ τὰ φυσικὰ τὰ αὐτὰ εἰσι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, ὡς ἡ αὐτὴ αὐτῶν ἡ φύσις. Οὐδὲν δὲ ὑποστατικόν ἐν τῇ ὑπερουσίῳ θεότητι, εἰ μὴ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ γεννητικόν τοῦ Πατρὸς, τὸ γενητὸν, τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἐκπορευτὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

λδ'. Ὡς εἶπομεν περὶ θελήματος, οὕτω καὶ περὶ ἐνεργείας φασμέν· ὅτι τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα διάφορα σημαίνει. Ἐνεργείας μὲν γὰρ Θεοῦ ἴδιόν ἐστι, τὸ μὴ μόνον ἐπ' ἀπειρον αἰσθήσεως ἀπάσης ἐπέχειν εἶναι, νοῦ τε καὶ παντός αἰῶνος· ἀλλὰ καὶ πάσης οὐσίας καὶ κτίσεως⁵. Ἐνέργεια δὲ ἐστίν, ἡ φυσικὴ ἐκάστης οὐσίας δύναμις τε καὶ κίνησις.

⁴⁴ Psal. xv, 3. ⁵⁵ Lib. ii, De fide, cap. 23.

VARIAE LECTIONES.

P Bas. N. 1 συνθέτων. Hæc porro et nonnulla alia repetit, ut sensim ad secundam quæstionis partem de dupli operatione enucleandam accedat. ἢ Als. γὰρ, nec male. ἢ Regg. Colb. 1659. Nostri ὑπερβολῆ... ἀγνοία. Sed vetus interpr. O insanie superabundantie! o tenebrarum ignorantie! Sic barbaro more casum patrium Latine reddit. ἢ Deest αἰ, in Basil. et cod. S. Hil. ἢ Colb. 1659 θελητὰ. ἢ N. chart. πᾶσα ἡ θελησις. ἢ Nostri ὅτι τὰ θελήματα. ἢ N. 1 αἰτίας καὶ κλήσεως.

rem et frigus, humorem ac siccitatem. Si ergo ubi perspicitur confusio, necesse tamen est inveniri naturales proprietates eorum, ex quibus compositio 547 sit; quanto magis in ea unione quæ confusionis expers existit!

32. Ast, inquit, non habet homo voluntatem naturalem. Dicunt enim Manichæorum more duas tantum esse voluntates; unam quidem divinam, quæ bona est, alteram vero diabolicam, quæ mala: cumque id vult homo quod bonum est, Dei in eo esse voluntatem, cum id quod malum, diaboli. O singularem dementiam! O ignorantie tenebras! Divinam voluntatem omnium creatricem habet homo, necne? Certe habet, inquit. Cum ergo homo qui vult bonum, divinam habeat voluntatem, erit plane ex eorum sententia rerum omnium auctor. Sed non intelligunt, nullam omnino naturam posse aliquid exsequi, si volendi facultate a natura donata non sit. Ut aves nunquam volaverint, nisi per naturam accepta facultate volandi; nec terrestre animal gradietur, nisi accepta facultate gressus: sic nec homo aliquid velle, aut agere potest, nisi a natura volendi atque agendi viam acceperit. Eodem modo neque ut intelligat fieri potest, nisi a natura acceperit intellectus facultatem; neque rursus ut videat, aut aliud quidquam agat. Quamobrem etiam naturales proprietates omni semper nature insunt, eique coexistunt: haud perinde vero res quas volumus et agimus. Ac quidem naturalis voluntas, sive facultas illa qua volumus, una est: ea autem, quæ volumus, multa sunt ac varia. Ait enim divina Scriptura: « Omnes voluntates ejus in eis, » id est, ea quæ ca-

33. Id porro operæ pretium est scire, quæ vult deitas, ad naturam pertinere; quippe quæ immutabilis existit, nec est comparata, ut alio atque alio modo velit, sed semper vult eodem modo. Atque adeo eadem prorsus sunt quæ volunt Pater et Filius et Spiritus sanctus, uti una eademque est trium natura. Nihil autem in summa Deitate personale est, præterquam ut Pater ingenuus sit ac Filii genitor, Filius sit genitus, ac Spiritus sanctus D procedat.

34. Quod autem diximus de voluntate⁴⁴, de actu itidem sive operatione, et ipsa voce *actus* dicimus: nimirum, eorum esse, quæ diversa significant. Divinæ autem operationis hoc proprium est, ut nedum sensum omnem, mentemque ac sæculum, sed et omnem substantiam ac creaturam immensum superet. Porro actus est cujusque

substantiæ motio. Rursusque, actus est vis naturalis et uniuscujusque essentiæ interpres. Item: actus naturalis est primus, est intelligentis animæ virtus semper in motu; id est perpetuo motu agitata ejus ratio, ab ea ceu fonte jugiter manans. Actus quoque dicuntur actionum exercitia; ut videre, loqui, spiritum ducere, ambulare, manducare, bibere; hoc est naturales cujusque facultatis functiones. **548** Quin et passiones naturales haud raro actus quidam dicuntur; uti fames, sitis ac similia. Atque, ut verbo dicam, actus naturalis est cujusque substantiæ virtus et motio, qua ablata nihil supersit. Quid ergo est quamobrem naturæ humanæ operationem Dominus non habeat, cum sublata naturali cujusque operatione, naturæ consequatur interitus? Si ergo non fuit in eo naturæ humanæ naturalis operatio, ne natura quidem humana in eo fuit. Quorum enim naturæ diversæ sunt, eorum etiam tam voluntates, quam actus et operationes discrepant.

35. Aliud itaque est actus, aliud operari, aliud aliquid aut modo quodam operari, aliud quod agitur, sive quod subest actioni; aliud quod habet operandi facultatem, et aliud operans. Atqui actus quidem est ipsa vis operandi, hoc est posse operari. Operari autem, est ea vi uti: aliquid vero operari, est, v. gr. cernere, intelligere, audire, ambulare, comedere, bibere. Modo quodam operari, est bene, aut male agere. Operandi vim habens, est quod facultate pollet ut agat, puta angelus, homo. Operans denique, qui operatione utitur; hypostasis nimirum. Atque adeo actus alias quidem significat agendi facultatem; alias vere agere: interdum, id quod agitur: ac quidem actus, id est agendi facultas, atque agere, ad naturam pertinent. Omnes enim potentiam habent operandi; et habent universi ut agant: homo siquidem animal est operandi facultate præditum: quod autem agitur, nedum naturæ est, sed et personæ, in angelis pariter atque hominibus. Nam in sancta Trinitate ad naturam pertinent quæcunque sunt voluntati ac operationi subjecta: unde etiam sunt eadem in tribus personis. At in angelis et hominibus, nec idem est quod volunt, nec idem horum usus. Unusquisque enim singularis angelus et homo proprium motum habet, vultque et agit peculiari ratione. Quamobrem in Domino nostro Jesu Christo, quia duplex est natura, duplex quoque est actio; ut sit perfectus Deus, et perfectus homo: duplex item voluntas ac diversum, pro utriusque naturæ discrimine, velle naturale: ut divino atque humano modo velit; omnipotenti ac sine passione, ratione divinæ naturæ; imbecilliter et patiando, ratione humanæ. Ac aliud quidem est, aliudque quod natura divina agitur,

A Καὶ πάλιν· ἐνέργειά ἐστι φυσική, ἡ πάσης οὐσίας ἐμφυτος κίνησις. Καὶ πάλιν· ἐνέργειά ἐστιν, ἡ φυσική καὶ δηλωτικὴ ἐκάστης οὐσίας δύναμις. Καὶ πάλιν· ἐνέργειά ἐστι φυσική καὶ πρώτη, ἡ ἀεικίνητος δύναμις τῆς νεεῖας ψυχῆς· τούτέστιν ὁ ἀεικίνητος αὐτῆς λόγος, φυσικῶς ἀεὶ ἐξ αὐτῆς πηγαζόμενος. Λέγονται δὲ ἐνέργειαι, αἱ πράξεις, ὡς τὸ ὄρᾶν, τὸ λαλεῖν, τὸ ἀναπνεῖν, τὸ περιπατεῖν, τὸ ἐσθίειν, τὸ πίνειν· τούτέστιν ἡ χρῆσις πάσης φυσικῆς δυνάμεως. Καὶ τὰ πάθη δὲ τὰ φυσικά, πολλάκις ἐνέργειαι λέγονται· οἷον πείνα, δίψα, καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐνέργειά ἐστι φυσική, ἡ ἐκάστης οὐσίας δύναμις τε καὶ κίνησις, ἥς χωρὶς μόνον τὸ μὴ ὂν. Πῶς οὖν οὐχ ἔξει τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὁ Κύριος; ἡ γὰρ ἀνυπαρξία τῆς φυσικῆς ἐκάστου δυνάμεως, ἀνυπαρξία ὑπάρχει τῆς φύσεως. Εἰ οὖν οὐκ ἔσχεν ἀνθρωπίνην φυσικὴν ἐνέργειαν, οὐδὲ φύσιν ἔσχεν ἀνθρωπίνην· ὦν γὰρ ἡ φύσις διάφορος, τούτων καὶ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐνέργεια διάφορος.

B λεί. Ἐτερον οὖν ἐνέργεια, καὶ ἕτερον τὸ ἐνεργεῖν, καὶ ἕτερον τὸ τί καὶ πῶς ἐνεργεῖν, καὶ ἕτερον τὸ ἐνεργητὸν, τούτέστι τὸ ἐνέργημα, καὶ ἕτερον τὸ ἐνεργητικόν, καὶ ἕτερον ὁ ἐνεργῶν· ἐνέργεια μὲν οὖν ἐστίν, αὐτὴ ἡ ἐνεργητικὴ δύναμις, τούτέστι τὸ δύνασθαι ἐνεργεῖν· ἐνεργεῖν δὲ τὸ κεχρησθαι τῇ ἐνεργητικῇ δυνάμει. Τί δὲ ἐνεργεῖν ἐστίν, ὄρᾶν, νοεῖν, ἀκούειν, περιπατεῖν, ἐσθίειν, πίνειν· πῶς δὲ ἐνεργεῖν ἐστὶ τὸ καλῶς ἢ κακῶς. Ἐνεργητικὸς δὲ ἐστὶ, τὸ ἔχον δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν, οἷον, ὁ ἀγγελοσ, ὁ ἀνθρώπος· ἐνεργῶν δὲ, ὁ κεχρημένος τῇ ἐνεργείᾳ· ἡγοῦν ἡ ὑπόστασις. Ἡ οὖν ἐνέργεια, ποτὲ μὲν σημαίνει τὴν ἐνεργητικὴν δύναμιν, ποτὲ δὲ τὸ ἐνεργεῖν, ποτὲ δὲ τὸ ἐνέργημα· ἡ μὲν οὖν ἐνέργεια, τούτέστιν ἡ δύναμις ἡ ἐνεργητικὴ, καὶ τὸ ἐνεργεῖν, φυσικόν· πᾶς γὰρ ἀνθρώπος ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ ἐνεργεῖν, καὶ πᾶς ἀνθρώπος ἔχει τὸ ἐνεργεῖν. Ἐνεργητικὸν γὰρ ζῶον, ἀνθρώπος· τὸ δὲ ἐνέργημα, οὐ μόνον φυσικόν, ἀλλὰ καὶ ὑποστατικόν, ἐπὶ τε ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων. Ἐπὶ γὰρ τῆς ἁγίας Τριάδος, φυσικά πάντα τὰ θελητὰ καὶ ἐνεργητὰ· διὸ καὶ τὰ αὐτὰ τῶν τριῶν ὑποστάσεων· ἐπὶ δὲ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, οὐδὲ τὸ αὐτὸ θελητὸν, οὐδὲ τὸ αὐτὸ ἐνεργητὸν, οὐδὲ ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς χρήσεως· ἐκάστη γὰρ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ὑπόστασις, ἰδίαν ἔχει κίνησιν, καὶ ἰδιαιρέτως θέλει καὶ ἐνεργεῖ. Διὸ ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ δύο φύσεις, δύο ἐνέργειαι φυσικαί, ἵνα ἡ θεὸς τέλειος, καὶ ἀνθρώπος τέλειος· καὶ δύο θέλειν, καὶ διαφόρως θέλειν, κατὰ τὴν φυσικὴν τῶν δύο φύσεων διαφορὰν, θεῖως καὶ ἀνθρωπίνως· παντοδυνάμως καὶ ἀπαθῶς κατὰ τὴν θεῖαν φύσιν· καὶ ἀσθενῶς καὶ παθητικῶς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Καὶ ἄλλο μὲν καὶ ἄλλο τὸ φυσικὸν ἐνέργημα τῆς θείας φύσεως, καὶ ἄλλο τὸ τῆς ἀνθρωπίνης· οὐ γὰρ τῆς θείας φύσεως ἐνεργητὰ, εἰσὶ

VARIE LECTIONES.

γ R. ἕτερος. * Colb. 4780: Καὶ ἄλλο μὲν τὸ φυσικὸν ἐνέργημα τῆς θείας φύσεως, καὶ ἄλλο τὸ τῆς ἀνθρωπίνης. Οὐ γὰρ ἂ τῆς θείας φύσεως εἰσὶν ἐνεργητὰ, καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπίνης εἰσὶ.

τά τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργητά, οὐδὲ τὰ τῆς θείας φύσεως, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης. Οὐ γὰρ δημιουργεῖ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις· οὐδὲ τρώγει ἡ θεία φύσις, οὐδὲ μεταβαίνει ἐκ τόπων εἰς τόπους, εἰ καὶ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἡ θεία ἐνεργεῖ ἐνέργεια· εἰς δὲ ὁ ἐνεργῶν ταῦτα κάκεινα, ὅτι μία ὑπόστασις. Εἰ γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην οὐκ ἀνέλαθεν ἐνέργειαν, οὐκ ἔζησεν ὡς ἄνθρωπος, οὐκ ἐνόησεν, οὐκ ἐλογίσατο, οὐκ ἔφαγεν, οὐκ ἔπιεν, οὐκ ἤσθετο βρώσεως, οὐ περιπάτησεν, οὐκ εἶδεν, οὐκ ἤκουσεν· οὐκ ἀνέπνευσεν, οὐδὲ τι τῶν ἀνθρωπίνων διεπράξατο, οὐδ' ὅλως ἄνθρωπος γέγονε. Φησὶ γὰρ ὁ Νυσσαεὺς Γρηγόριος^b· φθέγγεται μὲν, ὡς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ τῆ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πρόσφορον, ὃ τὰ ἡμέτερα πάθη οἰκωσάμενος· ἐπάγει δὲ τὴν δευτέραν φωνὴν, τὸ ὑψηλὸν τε καὶ θεοπρεπὲς βούλημα κυρωθῆναι παρὰ τὸ ἀνθρώπινον, ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας θέλων. Ὁ γὰρ εἰπὼν, *Μὴ τὸ ἐμὸν*, τὸ ἀνθρώπινον τῷ λόγῳ ἐσήμανε· προσθεὶς δὲ, τὸ σὸν, ἔδειξε τὸ συναφὲς τῆς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα θεότητος· ἧς οὐδεμία θελήματός ἐστι διαφορὰ, διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως.

λς'. Τούτων οὕτω διηρθρωμένων^c, καὶ διεσμειλεμένων, ἴδωμεν εἰ λέγει τὰ ἅγια Εὐαγγέλια, καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες, ταῦτα πάντα ἔχειν τὸν Κύριον, ἢ οὐ. Ὅτι μὲν οὖν ἔχει ψυχὴν ἀνθρωπίνην, φησὶν αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίῳ· « Ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. » Καὶ πάλιν· « Καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθῃμι ὑπὲρ τῶν προβάτων. » Ὅτι δὲ καὶ σῶμα εἶχε, μάρτυς Ἰωσήφ ὁ αἰτήσας τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ κηδεύσας, καὶ θεὶς ἐν τῷ τάφῳ· ὅτι δὲ καὶ τὴν τῶν μελῶν εἶχε διοργάνωσιν, μάρτυς ἡ τὴν κεφαλὴν ἀλείψασα μύρω [πόρνη] καὶ τοὺς πόδας βρέξασα τοῖς δάκρυσι· καὶ οἱ ἥλοι οἱ ἐμπαρέντες ἐν ταῖς παλάμαις, καὶ τοῖς ταρσοῖς τῶν ποδῶν· ἡ λόγχη ἡ νύξασα τὴν πλευράν· καὶ ὁ ἀναπεσὼν ἐπὶ τὸ στῆθος μαθητῆς· ἡ γλῶσσα ἡ εἰπούσα, « Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω. » τὸ στόμα τὸ μεταδοτικὸν τοῦ ἁγίου Πνεύματος· οἱ ὀδόντες, οἱ τεμόντες τὸ Πάσχα, καὶ ἡ φάρυγξ ἡ τῷ στομάχῳ καταπέμψασα τοῦτο· τό τε ἥπαρ τὸ ἐξαιματώσαν· ὃ τε κόπος ὁ ἐκ τῆς ὁδοπορίας γενόμενος, ὑπερταθέντων τῶν μυῶν καὶ τῶν νευρῶν^d, ὡς φησὶν ὁ θεὸς Βασίλειος· ἡ τε περιτομὴ τῆς ἀκροβυστίας· καὶ οἱ γλοῦτοι οἱ ἐπὶ τοῦ ἕγρου κεκαθιχότες· αἱ τε κατὰ τὸν νῶτον μάστιγες· τὰ βακίσματά τε τῶν παρεῖων σὺν τοῖς ἐμπτύσμασι τοῦ προσώπου. Ὅτι δὲ καὶ τομὴν καὶ ρεῦσιν ἐδέξατο τὴν ἐμὴν, μάρτυς ἡ περιτομὴ, οἱ

A aliud quod humana. Nec enim quæ divina natura operatur, ipsa sunt, quæ operatur humana; nec quæ divina patrantur, eadem sunt quæ facit humana. Non enim natura divina comedit, aut loca subinde mutat: quanquam divina actio per humanam actionem agit. Unus porro est qui hæc agit et illa, quia una persona est. Si enim non assumpsit humanam actionem; nec vixit ut homo, nec intellexit, nec cogitavit, nec comedit, nec bibit, nec cibum gustavit, nec ambulavit, nec vidit, nec audivit, nec respiravit, nec ullum eorum exsecutus est quæ naturam humanam contingunt; atque adeo nequidem homo fuit. Ait enim beatus Gregorius Nyssenus: « Loquitur quidem, tanquam ex hominis⁵⁴⁹ persona, id quod imbecillitati naturæ congruebat, ille qui nostras sibi passiones asciverat. Cæterum alteram vocem postea subjungit; sublimem utique ac divinitati consentaneam voluntatem supra humanam valere humanæ salutis causa volens. Nam qui dixit: *non mea*, humanam his verbis significavit: cum autem addidit *sed tua*, divinitatis suæ cum Patre conjunctionem ostendit: cujus ob naturæ societatem nulla voluntatis differentia est. »

36. His ita digestis et enucleatius disputatis, videamus num sancta Evangelia, apostolique et sancti Patres, omnia hæc Dominum habuisse confirmant. Ac se quidem humanam animam habuisse his ipse verbis Dominus in Evangelio Joannis ait: « Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam⁵⁶. » Et iterum: « Et animam meam pono pro ovibus meis⁵⁷. » Quod autem habuerit corpus, testis est Joseph, qui corpus ejus petivit, curavitque, et in sepulcro posuit⁵⁸. Membrorum etiam compositionem in eo fuisse testata est illa meretrix, quæ et caput ejus unguento unxit, et pedes lacrymis rigavit⁵⁹: testes sunt et clavi, quibus manuum palmæ ac pedum plantæ perforatæ sunt⁶⁰: lancea quæ ejus aperuit latus⁶¹, ac discipulus, qui supra pectus ejus recubuit⁶²; lingua quæ dixit: « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat⁶³; » osque illud quod impertivit Spiritum sanctum⁶⁴: dentes qui Pascha comminuerunt, et guttur quod illud in stomachum transmisit⁶⁵: hepar item, quod in sanguinem vertit⁶⁶: fatigatio quoque eâ itinere⁶⁷, distenta supra modum musculorum artuumque compage, ut ait admirabilis Basilus. Præputii itidem circumcisio⁶⁸, et clunes quibus asino insedit⁶⁹; suscepta in dorso verbera: impacti genis colaphi, faciei que sputa⁷⁰. Quod autem sectionem meam diffusionemque

⁵⁴ Joan. x, 18. ⁵⁵ ibid. 15. ⁵⁶ Matth. xxvii, 57. ⁵⁷ Luc. vii, 34, 38. ⁵⁸ Joan. xx, 24 seqq. ⁵⁹ Joan. xix. ⁶⁰ Joan. xiii, 25. ⁶¹ Joan. vii, 37. ⁶² Joan. xx, 21. ⁶³ Joan. xiii, 2. ⁶⁴ Luc. xxi, 42. ⁶⁵ Joan. iv, 6. ⁶⁶ Luc. ii, 21. ⁶⁷ Matth. xxi, 7 seqq. ⁶⁸ Matth. xxvi, 67.

VARIÆ LECTIONES.

^a Colb. 1639 ἐσθίει. ^b Nysseni verba absunt in mss. locus apparet vacuus in Colb. 4780, sumpta sunt ex Anirrth. advers. Apollinar. n. 32, citantur act. 6 synodi vi. ^c R. et Colb. 1639 διηρημένον. N. 1 διηρθρωμένον, καὶ διαλεπτοληθέντων. Cod. S. Hil. καὶ διαλεπτολουμένον. ^d Cod. S. Hil. τῶν ἀρθρῶν ἀρμῶν.

asserperit, testis circumcisio est, clavi quoque, A
 lincea, sputum, sudor, sanguis ille et aqua quæ
 fluxerant e latere. Quod item actiones animæ et
 passionibus acceperit, testes sunt sanctissimæ ejus
 animæ actiones, quas per corpus expressit. « Vidit
 enim, inquit, civitatem Jerusalem, et flevit super
 eam⁶¹. » Joannem quoque missum esse in car-
 cerem audivit⁶²; unguenti olfactio⁶³, quæque vox
 Lazarum suscitavit⁶⁴; gustus item, fellis et aceti
 naturaliter aversatus acerbiter⁶⁵. Haud plane
 hæc ista divinæ naturæ operationes sunt. Leprosi
 tactus, inaccessus, manuumque in cruce extensio.
 Quod si vegetandi vim spectemus, idem testabitur
 corporis tum nutritio, tum incrementum. « Beatus,
 inquit, venter qui te portavit, et ubera quæ susci-
 pisti⁶⁶. » Et, « Puer crescebat ætate⁶⁷. » Si naturam
 sentientem, anima quidem, sed non ratione præ-
 ditam; sensus, motus cum impressione, fames,
 sitis. Dicit enim Scriptura: « Postea esuriit⁶⁸. »
 In cruce item, « Sitio⁶⁹. » Cibi appetitio; ait enim:
 « Desiderio desideravi hoc Pascha manducare
 vobiscum⁷⁰. » ira: « Turbatus enim est, inquit,
 spiritu, et protestatus est, et dixit: Unus ex vobis
 tradet me⁷¹. » Escæ ac potus coctio, inque san-
 guinem conversio: unde enim aliunde **550** sudor,
 sputum, sanguisque salutaris et aqua, nisi ex cibi
 coctione? sentiebat quippe, et omnibus utebatur
 absque passione, sed congenito sibi modo alimen-
 tum sumebat, non voluptatis causa, sed, ut quod
 effluerat, repletet. Etsi enim sanctissimum ejus
 corpus non vidit corruptionem⁷²: divisionem tamen
 C
 et effluxionem naturaliter pertulit. Est enim
 corruptio, corporis in ea ex quibus constabat,
 resolutio. Præ his omnibus ipsamet vita testis fuit,
 quæ animantis primus actus est, ac motus quam
 anima corpori impertit.

37. Vim autem seminalem atque genitalem non
 habuit. Ejusmodi quippe sunt divinarum persona-
 rum proprietates, ut mutari nullatenus possint:
 et sicut Pater et Spiritus sanctus Filius fieri non
 poterant, idcirco non nisi Dei Filius factus est
 hominis Filius, ut immota maneret proprietas.
 Deinde persona cum ejusdem generis persona
 commisceri solet: atqui nulla est alia talis persona,
 quæ Dei et hominis Filius sit. Unus enim est
 unigenitus Filius, solus ex solo Patre, [et solus
 ex sola matre,] Dei Filius, ac Filius hominis, Deus
 et homo, Jesus Christus Dei Filius. Præterea, etsi
 naturalis est commistio ad hominum genus propa-
 gandum, non tamen necessaria. Quippe fieri potest,
 ut quis vivat et sit homo, nec tamen commisceatur:
 multique ab hac affectione immunes prorsus fue-
 runt.

⁶¹ Luc. xix, 41. ⁶² Matth. xiv, 12. ⁶³ Joan. xii, 3. ⁶⁴ Joan. xi, 43. ⁶⁵ Matth. xxvii, 34. ⁶⁶ Luc.
 ii, 27. ⁶⁷ Luc. i, 52. ⁶⁸ Matth. iv, 5. ⁶⁹ Joan. xix, 28. ⁷⁰ Luc. -xxii, 15. ⁷¹ Joan. xiii, 27.
⁷² Psal. xv, 40.

VARIÆ LECTIONES.

* N. ἂν ἀπεστράφη φυσικῶς. Bas. συνήθως. † Lego, φυσικῆς. ‡ Colb. 1639, et S. Hil. τοῦ ὑπεκρεύ-
 ματος. † N. 1 καὶ τομήν. † Quæ sequuntur usque ad Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. desunt in nostris, Colb. et Reg.

ἤλοι, ἡ λόγχη, τὸ πτύσμα, ὁ ἰδρῶς, τὸ ρεῦσαν ἐκ τῆς
 πλευρᾶς αἷμα καὶ ὕδωρ. Ὅτι δὲ καὶ τὰς ψυχικὰς
 ἐνεργείας, καὶ τὰ πάθη ἀνέλαθε, μάρτυρες αἱ διὰ
 τοῦ σώματος τοῦ ἀκηράτου τῆς παναγίας αὐτοῦ ψυ-
 χῆς ἐνέργειαι. « Εἶδε γάρ, φησί, τὴν πόλιν Ἱερου-
 σαλήμ, καὶ ἐκλαυσεν· ἤκουσέ τε, ὅτι Ἰωάννης ἐβλήθη
 ἐν τῇ φυλακῇ· ἦτε τοῦ μύρου ὀσφραντικῆ αἰσθησις,
 καὶ ἡ φωνὴ ἡ ἐγείρασα τὸν Λάζαρον, καὶ ἡ γεῦσις ἡ
 τῆς χολῆς καὶ τοῦ ὄξους, ἀποστραφεῖσα φυσικῶς
 τὴν ἀρδίαν· οὐ γὰρ δῆπου ταῦτα θείας ἐνέργειαι φύ-
 σεως· καὶ ἡ ἀφή τοῦ λεπροῦ, ἡ τε βᾶδισις, καὶ ἡ τῶν
 χειρῶν ἐπὶ σταυροῦ ἔκτασις, ἐκ μὲν τῆς φυσικῆς
 δυνάμεως, ἡ θρέψις τοῦ σώματος καὶ ἡ αὐξήσις·
 « Μακαρία γάρ, φησὶν, ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε, καὶ
 μαστοὶ οὓς ἐθήλασας. » Καὶ, « Τὸ παιδίον ἠύξενεν
 ἡλικίᾳ. » Ἐκ δὲ τῆς αἰσθητικῆς, ὡς ἐμφύχου, ἀλόγου
 δὲ φύσεως, ἡ αἰσθησις, ἡ καθ' ὄρμην κίνησις, ἡ περ-
 να, ἡ δίψα. Ἰστέρον γάρ, φησὶν, ἐπέπεισε· καὶ ἐπὶ
 τοῦ σταυροῦ, διψῶ· ἡ τῆς βρώσεως ἐπιθυμία· ἐπι-
 θυμίζ γάρ, φησὶν, ἐπεθύμησα φαγεῖν Πάσχα τοῦτο
 μεθ' ὑμῶν. Ὁ θυμὸς, « Ἐταράχθη γάρ, φησί, τῷ
 πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε, καὶ εἶπεν· « εἷς-ἐξ ὑμῶν
 παραδώσει με. » Ἡ πέψις τῶν βρωμάτων καὶ τοῦ
 πότου, καὶ ἡ ἐξαιμάτωσις· πόθεν γάρ ὁ ἰδρῶς, ὁ
 πτύελος, τὸ σωτήριον αἷμα καὶ ὕδωρ, εἰ οὐκ ἐκ πέ-
 ψεως; ἠσθάνετο μὲν γάρ, καὶ πᾶσιν ἐκέχρητο· ἀλλ'
 οὐκ ἐμπαθῶς, καὶ φυσικῶς, καὶ ἐτρέφετο, οὐ καθ'
 ἡδονὴν ἐμπαθῆ, ἀλλὰ πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὑπ-
 εκρεύσαντος ἑ. Εἰ γὰρ καὶ μὴ εἶδε τὸ πανάγιον αὐτοῦ
 σῶμα διαφθορὰν, ἀλλὰ τομήν^h καὶ ρεῦσιν φυσικῶς
 ὑπέμεινε. Διαφθορὰ γάρ ἐστίν, ἡ εἰς τὰ ἐξ ὧν συν-
 τετέθη τὸ σῶμα ἀνάλυσις. Καὶ πρὸ πάντων αὐτῆ ἡ
 ζωὴ· ἥτις ἐστὶ τοῦ ζώου ἐνέργεια πρώτη, καὶ ἡ κί-
 νησις ἐκ ψυχῆς μεταδιδόμενη τῷ σώματι.

λζ'. Τὸ δὲ σπερματικὸν καὶ γεννητικὸν οὐκ ἔσχεν·
 ἀμετάπτωτα γὰρ τὰ τῶν θεῶν ὑποστάσεων ἰδιώμα-
 τα· καὶ ἀδύνατον τὸν Πατέρα, ἢ τὸ Πνεῦμα, γενέ-
 σθαι Υἱόν· διὸ οὐδὲ γέγονεν Υἱὸς ἀνθρώπου, εἰ μὴ ὁ
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα μείνῃ ἀμετάβλητον τὸ ἰδίωμα.
 Ἐπειτα, ὑπόστασις ὁμοφυσεῖ ὑποστάσει μίγνυται·
 οὐκέτι δὲ ἄλλη ὑπόστασις τοιαύτη, Υἱὸς Θεοῦ καὶ
 Υἱὸς ἀνθρώπουⁱ. Εἷς γὰρ μονογενὴς Υἱὸς, μόνος ἐκ
 μόνου Πατρὸς, καὶ μόνος ἐκ μόνης μητρὸς, Υἱὸς
 Θεοῦ καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, Ἰη-
 σοῦς Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἐτι δὲ εἰ καὶ φυσικῆ
 ἡ μίξις διὰ τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐκ
 ἀνάγκαια· δυνατὸν γὰρ ἄνθρωπον ζῆν καὶ εἶναι ἄν-
 θρωπον, μὴ μίγνύμενον· καὶ πολλοὶ γεγόνασι τούτου
 τοῦ πάθους ἀπὸ πηλαγμένοι.

λη'. Αὐτὸ μὲν γὰρ τὸ σῶμα, ἰδίαν οὐκ ἔσχεν ἐνέργειαν, εἰ μὴ τομὴν καὶ ῥεῦσιν· [ἃ τινὰ πάθη εἰσὶν, οὐκ ἐνέργειαι] τὰ δὲ λοιπὰ πάντα, ψυχῆς σώματος κεκρημένης ἀριδῆλως εἰσὶν ἐνέργειαι, οὐ θεότητος· ἡ ταραχή· « Νῦν γὰρ, φησὶν, ἡ ψυχὴ μου τετάρακται. » Ἡ λύπη καὶ ἡ ἀδημονία· « Ἡρξάτο μου γὰρ λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. » Καὶ, « Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου. » Ἡ δειλία τοῦ θανάτου· « Πάτερ γὰρ, φησὶν, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο. » Ὁ θάνατος. Ταῦτα πάντα οὐ θεότητος· ἀπαθὲς γὰρ τὸ θεῖον, καὶ ἀείζων, καὶ ἀθάνατον· ἀλλὰ ζώου, τουτέστιν οὐσίας ἐμφύχου καὶ αἰσθητικῆς· ἐκ δὲ τῆς λογικῆς ψυχῆς καὶ νοεράς, τὴν σοφίαν. « Προέκοπτε γὰρ σοφία καὶ ἡλικία. » Οὐ γὰρ τῇ θεῖα σοφίᾳ προέκοπτεν· ἐξ ἄκρας γὰρ συλλήψεως τελεία γέγονεν ἔνωσις, καὶ ἄκρα συνάφεια, καὶ οὐ προσθήκην θείας τινὸς δυνάμεως ἔσχεν· ἀλλ' ἀνθρωπίνην σοφίαν προέκοπτε. Κατὰ γὰρ τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας, ἡ ἀνθρωπίνη ἐν αὐτῷ σοφία ἐδείκνυτο· ὡσπερ γὰρ ἐξ ἄκρας συλλήψεως τέλειον βρέφος ἐγένετο, οὐ κατὰ μικρὸν διαρθρουμένου καὶ διοργανουμένου τοῦ σώματος, καθὼς φησὶν ὁ μέγας καὶ πολὺς τὰ θεῖα Βασίλειος ἐν τῷ εἰς τὸ γενέθλιον λόγῳ· οὕτω καὶ τέλειος ἐν ἀνθρωπίνῃ καὶ θεῖα σοφία ἐξ ἄκρας συλλήψεως γέγονεν, ὡς ἄνθρωπος δηλονότι· ὡς γὰρ Θεός, οὐ γέγονε τέλειος ἐν θεῖα σοφίᾳ, ἀλλ' ἦν ἀίδιος. Κατὰ δὲ τὴν τῆς ἡλικίας τοῦ σώματος προκοπὴν, ἡ τῆς ἐν αὐτῷ τελείας ἀνθρωπίνης σοφίας ἐκφανσις, προκοπὴ ἐλογίζετο. Εἰ δὲ σοφίαν ἔσχεν ἀνθρωπίνην, πάντως καὶ νοῦν· σοφία γὰρ, νοῦ γέννημά τε καὶ δύναμις· καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ φησὶν· « Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. » Καὶ τὸ κατ' εἰκόνα δὲ οἱ ἅγιοι Πατέρες κατὰ τὸ νοερὸν ἐκλαμβάνουσιν, ὧν τὰς μαρτυρίας ὑπετάξαμεν ¹. Εἰ οὖν τὸ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ γενόμενον ἀνέλαβεν ἄνθρωπον, ἦτοι φύσιν ἀνθρωπότητος, πάντως νοεράν καὶ λογικὴν φύσιν ἀνέλαβεν· ἀνέλαβε δὲ καὶ θέλησιν αὐτεξούσιον. Ὡσπερ γὰρ τὴν ἄλογον ἀνέλαβεν ὄρεξιν, τὴν ἐπιπειθῆ λόγῳ, οὕτω καὶ τὴν λογικὴν. Οὐ γὰρ ἄνουν καὶ ἄλογον φύσιν ἀνέλαβεν. Εἰ γὰρ ἄνουν καὶ ἄλογον φύσιν ἀνέλαβεν, οὐκ ἄνθρωπος· ἀλλὰ λογικὴν ἀνέλαβε. Νοερά γὰρ καὶ λογικὴ φύσις ὁ ἄνθρωπος.

Velut enim appetitum rationis expertem, rationi tamen obsequentem accepit ita et rationalem. Non enim naturam suscepit mente carentem et ratione. Si enim ejusmodi naturam sumpsisset, nequidem fuisset homo. Verum rationalem assumpsit: quia homo natura est mente et ratione prædita.

18'. Ἄρα οὖν πάντες οἱ ἅγιοι Πατέρες, ὡσπερ δύο τὰς φύσεις εἶπον ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὕτω καὶ πάντα τὰ φυσικὰ ἰδιώματα διπλᾶ. Ἄδύνατον γὰρ φύσιν συστήναι ἄνευ ¹ τῶν συστατικῶν αὐτῆς ἰδιωμάτων. Ἐξ ἀνάγκης τοιγαροῦν δύο φύσεις αὐτοῦ λέγοντας, δύο λέγειν δεῖ αὐτοῦ καὶ τὰ φυσικὰ θελήματα· τουτέστι τὰς θελητικὰς δυνάμεις· εἶχε ^m γὰρ ὡς φύσει Θεὸς θέλησιν θεῖαν καὶ παντο-

38. Enimvero corporis nulla fuit actio propria, præter divisionem et fluxionem, quæ quidem nec actiones sunt, sed passionēs. Cætera verò omnia, nemini dubium est, quin actiones sint animæ corpore utentis, non divinæ naturæ; puta turbatio, « Nunc, inquit, anima mea turbata est⁷³. » Tristitia et mœror: « Cœpit enim contristari et mœstus esse⁷⁴. » Et: « Tristis est anima mea usque ad mortem⁷⁵. » Mortis pavor: Ait enim: « Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste⁷⁶. » Mors denique. Quæ omnia non sunt divinitatis; quia divinum numen a passione liberum est, sempiternæque vitæ, et immortale: sed animalis, id est naturæ anima et sensu prædita. Ex rationali autem et intellectuali anima sapientiam habuit. « Proficiebat enim sapientia et ætate⁷⁷. » Sapientia divina non proficiebat, quoniam a prima conceptione, perfecta unio fuerat, et summa conjunctio, nullaque divinæ cujusdam virtutis facta est accessio. Proficiebat autem humana sapientia: quia secundum ætatis mensuram elucebat in eo sapientia humana. Quemadmodum enim a prima conceptione factus est perfectus infans, habuitque statim, non per intervalla paulatim, digesta coaptataque corporis membra, veluti magnus rerumque divinarum scientia clarus Basilius docet, oratione in Christi natalis diem; ita etiam a prima conceptione, humana et divina scientia perfectus fuit; nimirum ut homo (nam uti Deus nequaquam divina sapientia perfectus evasit, sed ab æterno hoc habebat), progressu autem ætatis corporis, specimen humanæ sapientie, quæ in eo perfecta erat, profectus censebatur. Quod si humana sapientia fuit præditus, omnino etiam et mente. Quippe sapientia proles est ac virtus mentis, **551** et Apostolus ait: « Nos autem Christi sensum, sive mentem, habemus⁷⁸. » Quinimo sancti Patres quorum testimonia addidimus, ad imaginem Dei esse, a parte intelligente accipiunt. Quocirca si hominem qui creatus est ad imaginem Dei, assumpsit, sive humanitatis naturam, assumpsit plane naturam intellectu et ratione præditam: imo et liberam assumpsit voluntatem.

Itaque universi sancti Patres, qua ratione naturas duas professi sunt in Domino nostro Jesu Christo, eadem quoque naturales omnes proprietates binas posuerunt. Quippe fieri nequit, uti natura proprietatibus quæ ipsam afficiant, nudata consistat. Qui igitur duas naturas fatentur, ii fateantur necesse est duas ejus naturales voluntates, sive volendi facultates. Habet siquidem qua Deus

⁷³ Joan. xii, 27. ⁷⁴ Matth. xxvi, 32. ⁷⁵ ibid. 38. ⁷⁶ ibid. 39. ⁷⁷ Luc. ii, 52. ⁷⁸ I Cor. ii, 16.

VARIE LECTIONES.

¹ Cod. S. Hil. ἐπετάξαμεν. Alius, συνετάξαμεν.
^m Colb. 1639, ἔχει hic et infra.

¹ Colb. et Reg. ἀλλὰ λόγον. ¹ Noster I δόξα.

naturā est, voluntatem divinam et omnipotentem : ut autem natura factus homo, humanam habuit voluntatem, qua domum ingressus latere voluit, nec potuit ⁷⁹. Nec enim eo te puto processurum, ut imbecillitatem tribuas divinæ voluntati. Habuit ergo unus ipse idemque Dei Filius Christus, perfectus Deus homoque perfectus, humanæ suæ animæ volendi facultatem, qua humana vellet : suaque illa animali voluntate erga humana ferebatur, quemadmodum divina voluntate divina volebat ; nulla tamen contrariæ voluntatis sententia. Ejus enim humana voluntas libere subjecta erat divinæ ipsius Patrisve voluntati, ut ea vellet, quæ divina ejus voluntas ipsam volebat velle.

40. Nam quia Adami voluntas divinæ voluntati subjecta non fuit, sed suapte sententia voluit quæ divinæ contraria voluntati essent ; quæ quidem prævaricatio fuit : nec quisquam posteriorum fuit, qui divinæ voluntati ex proprio animi motu morem gereret : « Omnes enim peccaverunt, inquit Apostolus, et egent gloria Dei ⁸⁰ : » idcirco Dei Filius Patris beneplacito factus est homo : ac naturam quidem humanam assumpsit, naturalemque hominis voluntatem ; nequaquam vero hominis personam, ne humanæ naturæ naturalis voluntas, ex personalis et arbitrariæ voluntatis præscriptio divinæ voluntati contraria ageret : sed potius in omnibus libere Deo obediret, sicque vetus transgressio aboleretur.

Præterea, habuit sane, secundum Marcum evangelistam ⁸¹, voluntatem humanam, cum ingressus domum latere voluit, nec potuit. Atqui divina voluntas omnipotens est, non imbecilla : imbecilla vero est voluntas humana. Ergo voluntas humana fuit, qua voluit, divina ejus approbante voluntate, **552** tempusque tribuente, ut humana sua natura propriis suis uteretur : ut, inquam, vellet, nec posset.

Item : « Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste ⁸² ; » nempe mortis poculum. En naturalem vitæ appetitum ac desiderium, quod animal omne tam rationabile, quam rationis expertus, consecutum est. « Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat ⁸³. » Ecce naturalis et cum ratione mentis appetitio, quæ et libera potestate judicioque suo ceu freno quodam appetitum rationis expertem coercet. « Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat. » Voluntas mea, hoc est humana, qua nullum tecum habeo commercium : neque enim ut ego, sic tu factus es homo, nec humanas suscepisti passiones : sed voluntas tua, quæ mihi tecum communis est, cujus velut et naturæ deitatisve consors sum. « Non enim descendi ut faciam volunta-

δύναμον· καὶ ὡς φύσει γενόμενος ἄνθρωπος, εἶχε τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, καθ' ἣν ἤθελε λαθεῖν, εἰς οἶκον εἰσελθὼν, καὶ οὐκ ἠδυνήθη. Οὐ γὰρ δήπου, ὡς οἶμαι, τῇ θεῖα αὐτοῦ ἠθελήσει τὸ ἀδύνατον ἐπιγράψαις. Εἶχεν οὖν τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ ψυχῆς τὴν θελητικὴν δύναμιν, καὶ κατὰ ταύτην ἤθελε τὰ ἀνθρώπινα· καὶ κατὰ τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ θέλησιν ἐκινεῖτο πρὸς τὰ ἀνθρώπινα °, ὥσπερ τῇ θεῖα θελήσει τὰ θεῖα ἤθελεν, ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Χριστὸς, ὁ Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος· ἀλλ' οὐ κατ' ἐναντιότητα γνώμης. Ὑπετάσσετο γὰρ αὐτεξουσίως ἡ ἀνθρωπίνη αὐτοῦ θέλησις τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ πατρικῷ θελήματι, καὶ ταῦτα ἤθελεν, ἃ ἤθελεν ἡ θεῖα αὐτοῦ θέλησις θέλειν αὐτήν.

μ'. Ἐπειδὴ γὰρ οὐχ ὑπετάγη ἡ τοῦ Ἀδάμ θέλησις τῷ θείῳ θελήματι· ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτοῦ τὰ ἐναντία ἠθέλησε τοῦ θείου θελήματος· καὶ τοῦτο ἦν ἡ παράβασις· καὶ οὐδεὶς τῶν ἐξ Ἀδάμ κατὰ πάντα ὑπήκοος γέγονε τῷ θείῳ θελήματι· ἐκάστη δὲ ὑπόστασις κατ' οἰκείαν γνώμην παρήκοος γέγονε τοῦ θείου θελήματος P· « πάντες γὰρ ἤμαρτον, καὶ ὕστερονται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, » κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ πατρικῇ εὐδοκίᾳ γενόμενος ἄνθρωπος, φύσιν μὲν ἀνθρωπίνην ἀνέλαβε, καὶ φυσικὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, ὑπόστασιν δὲ ἀνθρωπίνην οὐκ ἀνέλαβεν, ἐν' ἡ φυσικῇ τῆς ἀνθρωπότητος θέλησις μὴ κατ' οἰκείον ὑποστατικὸν καὶ γνωμικὸν θέλημα πολιτεύσῃται· ἐναντίως τοῦ θείου θελήματος, ἀλλ' αὐτεξουσίως κατὰ πάντα ὑπήκοος γένηται, καὶ οὕτως λυθῇ ἡ ἀρχαία παράβασις.

Καὶ πάλιν· Εἶχε μὲν οὖν ἀνθρωπίνην θέλησιν κατὰ τὸν Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν, ὅτι εἰσελθὼν εἰς οἶκον, ἠθέλησε λαθεῖν, καὶ οὐκ ἠδυνήθη· παντοδύναμος ἄρα ἡ θεῖα θέλησις, καὶ οὐκ ἀδύναμος· ἀδύναμος δὲ ἡ ἀνθρωπίνη· ἀνθρωπίνη οὖν θελήσει ἠθέλησε, τῆς θείας αὐτοῦ θελήσεως εὐδοκησάσης, καὶ καιρὸν δεδωκυίας τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει αὐτοῦ χρήσασθαι ταῖς ἰδίαις· θελήσαι λέγω, καὶ μὴ δυνήθηται.

Καὶ πάλιν· « Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· » τούτεστι τοῦ θανάτου· ἰδοὺ ἡ φυσικὴ τῆς ζωῆς ὀρεξις καὶ ἐπιθυμία, ἣν φυσικῶς λογικὰ τε ζῶα καὶ ἄλογα κέκτηνται. « Πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν γενέσθω θέλημα, ἀλλὰ τὸ σὸν. » Ἴδοὺ ἡ φυσικὴ καὶ λογικὴ τοῦ νοῦ ὀρεξις, ἡ αὐτεξουσίας καὶ κριτικῆ, καὶ χαλιναγωγὸς τῆς ἀλόγου ὀρέξεως. « Μὴ τὸ ἐμὸν γενέσθω θέλημα, ἀλλὰ τὸ σὸν. » Τὸ ἐμὸν, τὸ ἀνθρώπινον, καθ' ὃ οὐ κοινωνὸς σοῦ εἰμι· οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος σὺ καθὼς ἐγὼ γέγονας, οὐδὲ πάθη ἀνθρώπινα ἐδέξω· ἀλλὰ τὸ σὸν, τὸ κοινὸν ἐμοῦ τε καὶ σοῦ, οὐ κοινωνὸς εἰμι, ὡς καὶ τῆς φύσεως τῆς θεότητος. « Οὐ γὰρ καταβέβηκα ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. » Οὐχ ἵνα ἰδίᾳ γνώμῃ καὶ ἐναντίᾳ τῷ σὺ θελήματι ἡ ἀνθρωπίνη

⁷⁹ Marc. vii, 24. ⁸⁰ Rom. iii, 23. ⁸¹ Marc. vii, 24. ⁸² Matth. xxvi, 39. ⁸³ ibid.

VARIÆ LECTIONES.

^a Deest, αὐτοῦ in nostris. ° Basil. et S. Hil. πρὸς τὰ οὐράνια. P Basil. τῷ θείῳ θελήματι.

μου πολιτεύσεται θέλησις, ἀλλ' ὑπήκοος τῷ σῶ θελήματι γένηται. Θέλημα γὰρ τοῦ Πατρὸς καὶ εὐδοκία, τὸ παθεῖν αὐτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας, ἐφ' ᾧ καὶ σεσάρκωται. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ θέλημα, οὐ τὴν θέλησιν, ἀλλὰ τὸ θελητὸν ὑπεμφαίνει. Οὐ γὰρ τὴν θεῖαν θέλησιν ποιῆσαι πρόκειται· αὕτη γὰρ ἀκτιστός τε καὶ ἀναρχός· ἀλλὰ τὸ θελητὸν, ὅπερ ἡ θεία θέλησις ἤθελε· καθὼς καὶ τὸ, « Πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς, » ἐκληπτέον. Οὐ γὰρ πολλὰ θελητικὰ καὶ δυνάμεις εἰσὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μία· οὔτε ἡ θελητικὴ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐστὶν ἐν τοῖς ἁγίοις, ἐπεὶ καὶ φύσις. Ὡν γὰρ ἡ θέλησις μία, τούτων καὶ ἡ φύσις μία· ἀλλὰ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ εἰσὶν ἐν τοῖς ἁγίοις· τουτέστιν αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ.

una : nec vis ea qua Deus vult, in sanctis inest : quippe una esset ejus eorumque natura. Nam quorum voluntas una est, eorum etiam una est natura. Sed in sanctis voluntates Dei sunt ; id est ejus præcepta.

μβ'. Δέδεικται τοίνυν ὡς εἶχεν ὁ Χριστὸς, ὡσπερ δύο φύσεις, οὕτω καὶ δύο θελήσεις φυσικὰς, καὶ δύο ἐνεργείας φυσικὰς· ἵνα ἢ Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος· οὐ γὰρ Θεὸς τέλειος, ὁ μὴ ἔχων πάντα τὰ τῆς θεότητος ἰδιώματα, καὶ πρὸ τούτων τὴν θεῖαν φύσιν· οὐδὲ ἄνθρωπος τέλειος, ὁ μὴ ἔχων τελείαν τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καὶ πάντα τὰ φυσικὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδιώματα. Εἶχε μὲν οὖν τὴν θεῖαν θέλησιν, καθ' ἣν ὡς Θεὸς τὰ θεῖα ἤθελε σὺν Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι· ὣν, ὡς ἡ μία φύσις, οὕτως καὶ ἡ κατ' αὐτὴν θέλησις· εἶχε δὲ καὶ ἀνθρωπίνην φυσικὴν θέλησιν, τουτέστι φυσικὴν θελητικὴν δύναμιν, ὡς γενόμενος τέλειος ἄνθρωπος, ὡς ἡ μητὴρ· ὣν, ὡς μία ἡ φύσις, οὕτως καὶ μία ἡ θέλησις. Εἶχε καὶ τὴν θεῖαν ἐνεργείαν, καθ' ἣν αὐτεξουσίως θέλων ἐνήργει τὰ θεῖα σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι· εἶχε δὲ καὶ ἀνθρωπίνην ἐνεργείαν, καθ' ἣν αὐτεξουσίως ἐνήργει τὰ ἀνθρώπινα· οὐ γὰρ θεῖα θέλησει ἤθελε λαθεῖν, καὶ οὐκ ἠδύνατο, οὐδὲ φαγεῖν καὶ πιεῖν· ταῦτα γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως θελητὰ, καὶ οὐ τῆς θείας· οὐδὲ θεῖα ἐνεργεία περιπατεῖ, ἢ τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν. Οὐ γὰρ τῆς θείας φύσεως ἡ ἐνεργεία περιπατεῖν, καὶ ἐκτείνειν χεῖρας. Ὅμως ἑκατέρα τῶν ἐν Χριστῷ φύσεων, μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ἤθελε καὶ ἐνήργει τοῦτο, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκεν, ἐξυπηρετουμένης τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ἐνεργείας αὐτοῦ, τῇ θεῖα αὐτοῦ θελήσει καὶ ἐνεργεία. Ὡσπερ γὰρ διὰ τῆς σωματικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἡ θεῖα ἐνήργει αὐτοῦ θέλησις· ἐκράτησε γὰρ τῇ χειρὶ τῆς χειρὸς τῆς παιδός, καὶ εἶπε τὸ· « Κοράσιον ἔχειται » καὶ διὰ τῆς ἀφῆς, καὶ τοῦ λόγου ἡ θεῖα ἐνεργεία τὴν κόρην ἐζωοποίησεν· οὕτω καὶ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ θελήσεως, ἡ θεῖα ἐνήργει αὐτοῦ θέλησις. Θελήσας γὰρ θεϊκῶς, τὴν θαυματουργίαν εἰργάσατο, καὶ θελήσας ἀνθρωπίνως, τὴν χεῖρα ἐξέτεινε, καὶ εἶπεν, ἔχειται. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅσα ἠθέλησέ τε καὶ ἐνήργησεν ἀνθρωπίνως, σωτηρία τοῦ κόσμου γέγονεν· οὐ γὰρ κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα ἔδρα· οὐ γὰρ Θεοῦ γυμνοῦ, δι' ἀφῆς καὶ ἐκτάσεως χειρῶν τὰς θαυματουργίας ποιεῖν· οὐδὲ κατὰ ἄνθρωπον τὰ

A tem meam, sed voluntatem ejus qui misit me ⁸⁹. Non ut humana mea voluntas pro arbitrato tuae repugnet, sed ut pareat. Voluntas enim ac complacitum Patris in hoc erat, ut ille pro mundi salute mortem subiret, cujus etiam causa carnem assumpserat. Nam hoc in loco voluntas non ipsam volendi vim indicat, sed id quod in voluntatem cadit. Non enim divinam ejusmodi voluntatem edere propositum ipsi fuit; quippe quæ increata sit ac principii expers : sed quod erat voluntati subjectum, quodque fieri divina voluntas expelebat : quomodo et illud Prophetæ accipiendum est : « Omnes voluntates ejus in eis ⁹⁰. » Non enim multæ sunt Dei facultates quibus velit, sed una : nec vis ea qua Deus vult, in sanctis inest : quippe una esset ejus eorumque natura. Nam quorum voluntas una est, eorum etiam una est natura. Sed in sanctis voluntates Dei sunt ; id est

B 42. Ostensum est igitur habuisse Christum, uti duas naturas, sic naturales duas voluntates, naturalesque duas actiones, quo esset perfectus Deus, et perfectus homo. Non enim perfectus Deus est, in quo non sunt omnes deitatis proprietates, ipsaque cum primis divina natura : nec rursum est perfectus homo, qui perfectam hominis naturam non habeat, omnesque humanitatis proprietates. Divinam igitur habebat voluntatem, qua, uti Deus, divina volebat cum Patre et Spiritu sancto ; quorum, ut una est natura, sic una est ad eam accommodata voluntas. Habebat etiam humanam voluntatem naturalem, id est naturalem volendi vim, utpote qui factus esset perfectus homo, perinde ac sua mater ; quorum, sicut una natura, sic una voluntas fuit. Habebat præterea divinam agendi vim, qua una cum Patre et Spiritu divina libere ageret : habebat et humanam vim agendi, qua item libere volendo ageret arbitrato suo. Non enim divina voluntate latere voluit et non potuit, nec cibum capere, ac bibere. Hæc etenim non in divinæ, sed humanæ naturæ voluntatem cadunt. Nec divina actione ambulabat, aut manus extendebat : non enim divinæ naturæ est, ejusque agendi facultatis, ambulare, et manus extendere. Utraque tamen in Christo natura cum alterius communione illud volebat et agebat, quod sibi proprium erat ; cum humana ejus tum voluntas, tum agendi facultas divinæ **553** ipsius voluntati atque actione ministraret. Sicut enim per corporis ipsius actionem divina ejus actio opera patrabat (manu quippe puellæ manum, tenuit, et dixit : « Puella, surge ⁹¹ ; » tactuque ac verbo divina vis agendi vitam puellæ restituit), sic per humanam ipsius voluntatem divina ejus voluntas agebat. Divina siquidem voluntate volendo, miraculum patravit ; volendoque humana, extendit manum, et dixit, surge. Et ut uno verbo dicam, quæcunque humana voluntate voluit egitque, mundi salus fuerunt. Non enim divino prorsus more divina agebat (haud quippe

⁸⁹ Joan. vi, 38. ⁹⁰ Psal. xv, 4. ⁹¹ Luc. vii, 54.

Dei nudi et carnis expertis fuerit contactu et ma-
nnum extensione miracula patrare), neque humano
more agebat humana. Non enim purus homo sa-
lutem attulisset mundo : sed cum Deus esset, et
factus esset homo, novam quamdam et inauditam
actionem Dei et hominis edidit : divinam quidem,
sed quæ humana operaretur; humanam item, sed
quæ divinæ ministraret, ac conjunctæ sibi deitatis
signa ederet.

43. Quemadmodum enim ignis ac ferri diversa
est natura, aliæque et aliæ amborum actiones : nec
enim ignis secat, sed incendit et illuminat ea vi
agendi, quam ei attribuit natura : neque rursus
ferrum sic a natura comparatum est, ut urat aut
illuminet; sed secat et nigrum est : cum autem
conjuncta ea fuerint, conjuncte et indivise suum
munus utrumque exsequitur : simul enim cum
sectione existit ustio; ignisque ferri adminiculo,
tum incendit, tum illuminat : cum interim non
una sit naturalis actio, sed duæ; una ignis, qua
urit; altera ferri, qua secat : ac utriusque effectus
proprius est; ignis quidem, ustio; ferri autem,
sectio, siquidem sectio talis est, quæ vim habeat
urendi; ac ustio, quæ simul secandi : sic in Do-
mino nostro Jesu Christo accidit. Agebat utraque
natura cum alterius communione, quod proprium
erat; cum interea nec una duæ essent, nec dua-
rum unum esset effectum; sed humanæ ejus na-
turæ esset divino libere imperio ac voluntati pa-
rere, atque servire et sua voluntate manum porri-
gere, ac tangere puellam, divinæ obsequendo
voluntati : deitatis autem per contactum agentis
esset suscitatio puellæ.

44. Quocirca nec magnus Dionysius⁸⁷ unam
theandricam (id est, Dei et hominis) actionem
dixit; sed simpliciter *novam*, sive inusitatam. Utra-
que enim inusitata ac divino-humana. Nam verbis
illis numerum non expressit, sed modum incon-
suetum. Siquidem Dominus misericordia motus
erga figmentum suum, quod peccati morbum tan-
quam inimici superseminatum semen sponte exce-
perat, totum id assumpsit, quod ægrum erat, ut
totum sanaret. Quod enim assumptum non est,
sanari non potuit. Quod vero fuit assumptum, tam-
etsi offenderat, hoc demum salutem consequitur. Quid
autem illud est quod cecidit, ac primum
agrotare cœpit, nisi mens ejusque rationalis
appetitus, id est voluntas? Hoc itaque curatione
egebat; **554** quippe cum peccatum morbus sit
voluntatis. Nisi ergo animam assumpsit ratione et
intellectu præditam, ejusque voluntatem, naturæ
humanæ morbum haudquam curavit. Ideirco
enim etiam assumpsit voluntatem, peccatum vero

Ἀ ἀνθρώπινα ἔπραξεν· οὐ γὰρ ἀνθρώπου ψιλοῦ τὰ πάθη
τοῦ κόσμου σωτήρια· ἀλλὰ Θεὸς ὢν, καὶ γενόμενος
ἄνθρωπος, καινὴν τινα, ἤγγουον ξένην, καὶ θεανδρικήν
ἐνέργειαν, ὑπεδείξατο ἠ· θείαν, ἀλλὰ δι' ἀνθρωπίνης
ἐνεργουῦσαν· ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ τῇ θείᾳ ἐξυπηρετου-
μένην, καὶ τὰ τῆς συνεφεστηκυίας αὐτοῦ θεότητος
ἐμφαίνουσιν σύμβολα.

μγ'. Ὡς περὶ γὰρ φύσεως ἐτέρας ὁ σίδηρος, καὶ
ἐτέρας τὸ πῦρ· καὶ ἐτέρας, καὶ ἐτέρας ἐνεργείας
τούτων ἐκάτερον· οὔτε γὰρ τέμνει τὸ πῦρ, ἀλλὰ
καίει καὶ φωτίζει κατὰ τὴν ἰδίαν φυσικὴν ἐνέργειαν.
Οὔτε καυστικὸς ἢ φωτιστικὸς ἢ ὑπάρχει φύσει ὁ σί-
δηρος, ἀλλὰ τέμνει καὶ μέλας ἔστι· ὀπηνίκα δὲ
ἐνωσις ἀμφοτέρων γένηται, ἠνωμένως, καὶ οὐ δι-
ηρημένως ἕκαστον τὴν οἰκείαν ἐνεργεῖ ἐνέργειαν·
ἅμα γὰρ τῇ τομῇ καὶ ἡ καῦσις γίνεται καὶ διὰ τοῦ
σιδήρου καίει τὸ πῦρ καὶ φωτίζει. Οὐ μία δὲ φυσικὴ
ἐνέργεια, ἀλλὰ δύο· μία μὲν τοῦ πυρὸς, ἡ καυστικὴ·
ἐτέρα δὲ τοῦ σιδήρου, ἡ τομὴ· καὶ ἐκάστης ἰδίον
ἀποτέλεσμα, τῆς μὲν τοῦ πυρὸς, ἡ καῦσις, τῆς δὲ τοῦ
σιδήρου, ἡ τομὴ. Εἰ καὶ καυστικὴ ἢ τομὴ ἔστι, καὶ
τμητικὴ ἢ καῦσις. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἕκατέρα φύσις ἐνήργει τὰ ἴδια μετὰ
τῆς θατέρου κοινωνίας· καὶ οὐ μία αἱ δύο· οὐδὲ τῶν
δύο ἐν ἀποτέλεσμα· ἀλλὰ τῆς μὲν ἀνθρωπίνης αὐτοῦ
φύσεως, τὸ αὐτεξουσίως ὑπακούειν καὶ ἐξυπηρε-
τεῖσθαι τῷ θεῷ θελήματι, καὶ θελήματι οἰκείῳ
ἐκτείνειν τὴν χεῖρα, καὶ ἄπτεσθαι τῆς παιδός, καθ'
ὑπακοὴν τοῦ θεοῦ θελήματος καὶ ὑπηρεσίαν· τῆς
δὲ θεότητος, τὴν τοῦ παιδός ἐγερσιν ἐνεργουῦσης διὰ
τῆς ἀφῆς.

μδ'. Διὸ οὐδὲ εἶπεν ὁ μέγας Διονύσιος, μίαν θεαν-
δρικήν ἐνέργειαν· ἀλλ' ἀπολύτως· καινὴν, ἤτοι
ξένην. Ἐκάστη γὰρ αὐτῶν, ξένη ἦν καὶ θεανδρική·
οὐ γὰρ ἀριθμὸν ἐμφαίνων εἶπεν, ἀλλὰ τὸν ξένον
τρόπον· καὶ γὰρ ὁ Κύριος, οἰκτεῖρας τὸ ἴδιον πλάσμα,
τὸ τῆς ἀμαρτίας πάθος ἐκουσίως παραδεξάμενον,
ὡς περ ἐπισπορὰν τοῦ ἐχθροῦ, ὅλον ἀνέλαβε τὸ νοῆ-
σαν, ἵνα ὅλον θεραπεύσῃ· τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθε-
ράτευτον· ὃ δὲ προσελήφθη, τοῦτο [καὶ πταίσαν]
αἰώζεται· τί δὲ τὸ πταίσαν καὶ πρωτοκαθῆσαν, εἰ
μὴ ὁ νοῦς, καὶ ἡ τούτου λογικὴ ἐρεξις, τού-
τῃ ἢ θέλησις; τοῦτο οὖν ἐχρηζε τῆς θεραπείας·
θελήματος γὰρ νόσος ἡ ἀμαρτία. Εἰ οὖν οὐκ ἀνέλαβε
λογικὴν καὶ νοερὰν ψυχὴν, καὶ τὴν ταύτης θέλησιν,
οὐκ ἔλασσε τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· διὰ
τοῦτο γὰρ καὶ θέλησιν ἀνθρωπίνην ἀνέλαβεν, ἀμαρ-
τίαν δὲ οὐκ ἀνέλαβεν· οὐ γὰρ ποίημα αὐτοῦ ἡ ἀμαρ-
τία· ἵνα οὖν ἐξορίσῃ τὴν ἐπισπαρείσαν ὑπὸ τοῦ
ἐχθροῦ νόσον τῆς ἀμαρτίας ἐκ τῆς ψυχῆς, διὰ τοῦτο
ψυχὴν μὲν καὶ τὴν ταύτης ἀνέλαβε θέλησιν· ἀμαρ-

⁸⁷ Epist. 4.

VARIÆ LECTIONES.

ἠ Mss. ἐπεδείξατο. ἠ Collb. 2639 et Reg. οὔτε καίει ὁ σίδηρος, οὔτε φωτίζει. Reg. addit κατὰ ἰδίαν
φυσικὴν ἐνέργειαν. N. I πάλιν σίδηρος οὔτε καίει, οὔτε φωτίζει κατὰ ἰδίαν φυσικὴν ἐνέργειαν. Cod. S. Hil.
πάλιν σίδηρος οὐ καίει, ἀλλὰ. ἠ Cod. S. Hil. μέγας.

τίαν δὲ οὐκ ἐποίησε· καὶ ἵνα ἐλευθερώσῃ τὸ σῶμα A
 ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ὑπουργίας τῆς ἀμαρτίας, καὶ
 σῶμα ἀνέλαθεν· ἀνέλαθε καὶ τὰς ἐπὶ τῇ πρώτῃ
 παραβάσει τιμωρίας, ἵνα τὸ καθ' ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν
 ἀποτίσας ὄφλημα, ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς τῆς κατακρί-
 σεως. Δοῦλος γὰρ ἐλευθερῶσαι δοῦλον οὐ δύναται·
 διὰ τοῦτο αὐτὸς ὡς ἀναμάρτητος ἐλεύθερος ὢν, ὡς
 καὶ μηδὲ θανάτῳ, μήτε τινὶ ἐτέρῳ ὑποκαίμενος ἐπι-
 τιμίῳ, τὰ ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνεδέξατο ἐπιτίμια, καὶ
 ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, ἵνα δῶ ἐξουσίαν τοῖς λαμβά-
 νουσιν αὐτὸν, τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, καὶ τὴν ἀφθαρ-
 σίαν αὐτοῖς χαρίσθαι, καὶ τὸν ἰσάγγελον καὶ ἄλυπον,
 καὶ ἀμοχθον βίον ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ ἐν τῷ μέλλοντι
 αἰῶνι· δεῖ γὰρ ἡμᾶς πρῶτον ὑπομεῖναι τὰ τοῦ
 [πρώτου] Ἀδάμ, ἐξ οὗ καὶ τὴν γένεσιν ἐσχήκαμεν,
 καὶ οὕτω τυχεῖν τοῦ δευτέρου Ἀδάμ τῶν δωρεῶν. B
 Ἐάν ἐπακολουθήσωμεν τοῖς αὐτοῦ ἔχνεσι, καὶ τὸν
 νόμον τῆς ἐλευθερίας φυλάξωμεν, καὶ μὴ πάλιν τῷ
 ζυγῷ τῆς ἀμαρτίας δουλεύσωμεν· ἐλευθερώσας γὰρ
 ἡμῶν τὴν φύσιν, πάλιν ἔδωκεν ἡμῖν ἐντολήν, καὶ
 ἔδειξεν ἡμῖν ὁδὸν καθ' ἣν περιπατοῦντες συμβασι-
 λεύσομεν αὐτῷ, ἀπερχόμενοι ἐνθα αὐτὸς Πρόδρομος
 ἡμῶν ἀπῆλθεν· ἄλλην δὲ ὁδὸν ἰδεύοντες, ἐξω μενού-
 μεν. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς τοῖς αὐτοῦ ἐπακολουθοῦντας
 ἔχνεσι, πάντοτε σὺν αὐτῷ εἶναι, καὶ ἀπολαύειν τῆς
 αὐτοῦ δόξης καὶ βασιλείας, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

excludemur. Faxit autem ipse, ut ejus vestigia prementes, cum ipso semper simus, ejus gloria et regno fruamur, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

⁸⁶ Joan. i, 12. ⁸⁹ Hebr. vi, 20.

VARIAE LECTIONES.

† Basil. ἐπακολουθῶμεν.

IN DISSERTATIONEM CONTRA NESTORIANOS ADMONITIO.

Dissertatio Damasceni contra Nestorianos Latine prodiit t. IV *Antiq. Lect.* Henrici Canisii, ex interpretatione Francisci Turriani: nunc vero Græcum contextum nactus in cod. Reg. n. 2926, eandem Græce Latineque exhibeo. Ad hujus operis commendationem hoc unum monebo, Joannem Damascenum pro tuenda unius personæ Christi deitate variis sacræ Scripturæ utriusque instrumenti testimoniis ea arte, vi et perspicuitate pugnare, ut vel unum hoc opusculum sufficere mihi videatur ad obfirmandos fidelium animos contra grassantem hodie Socinianæ perfidiæ luem, illosque ad catholicam fidem revocandos, qui sincero noscendæ veritatis studio id perlegerint. Ad unicum monumentum, quo de primæva traditione constare possit, auctor provocat; ad Nicænum scilicet symbolum, quod Nestoriani ceu fidei tesseram amplecti non dubitarent. Compendiosiore enim viam hanc esse Patres noverant, qua venire quilibet facile possit ad certo cognoscendum quæ primis Ecclesiæ sæculis fides totius catholici orbis de Dei Verbi facti hominis mysterio fuerit.

Opusculi hujus parentem fuisse Joannem Damascenum testantur codices, Bavaricus 555 quo Turrianus usus est, Regius, Vaticanus itidem, et translatio Arabica, quæ inter mss. Bibliothecæ Patrum Oratorii Parisiensis asservatur: necnon methodus eadem quæ in polemicis aliis ejusdem auctoris lucubrationibus obvia est; eadem denique sententiæ quas in libris *De fide orthodoxa* tradit, verbis iisdem enuntiata. Citatur etiam tanquam genuinum opus Joannis Damasceni a Gregorio protosynecello in Apologiâ concilii Florentini contra epist. Marci Ephesini.